

استاد سید محمد عالم لیب اثر لریدن تنلنگن

پارلاق اینجولر

(تخمیس، نظیره، بهاریه، مناسبتی، اجتماعی و تنقیدی شعر اورنکلی)

نشرگه تیآرلاوچی:

محمد هاشم همدم فاریابی

انقره، هجری 1399-ییل

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

کتاب بېلگېلری:

کتاب آتی: پارلاق اینجولر (تئلنگن شعرلر و مقاله لر)

شاعر: دکتور سید محمدعالم لیبب

نشرگه تیارلاوچی: محمدهاشم همدم فاریابی

قپاق بېزه ش ایشی: بشیر احمد بشیر

صحیفه بېزه ش ایشی: م. ه. ه. فاریابی

چاپ بېری: انقره- تورکیه

باسمه خانه:

باسیلش ییلی: ه. ش 1399/ میلادی 2020

باسیلش نوبتی: بیرینچی

تیراژ: 1000 جلد

منتدارلیک،

اوشبو کتاب، افغانستان تورکلری مدنی فدراسیونی (ففتا) رهبرلیک کهنګشی تشبثی آرقه لی،

تیل سپور، ملت سپور و بیلیمدان شخصیتلریمیز: حرمتلی داکتر امان الله عصمتی، پروفیسور

شرعی جوزجانی، دکتور محمد عثمان بیلیم، ملی تجار نیک محمد مرادی و جناب عبدالله

رحیمی نینگ مالی یاردملری بیلن چاپ ایتیلدی.

اسم شریفلری کپچکن اولوغوارلریمیزگه چین کونگیلدن منتدارچی لیک اظهار اېته من.

حرمت بیلن،

محمدهاشم همدم فاریابی

کتوبخانه بېلگې کارتي:

پارلاق اينجولر

لبيب، دكتور سيد محمدعالم

چاپ يېري: انقره - توركيه

باسيلگن يېلي: 1399

اوشبو كتاب،

جنوبي تورکستان (بوگونگی افغانستان) ادبياتي نينگ پارلاق سيماسی، تنیقلی ایکی تیللی
شاعر، یازووچی، ادبیاتشناس عالم، استاد دكتور سيد محمدعالم لبیب نینگ علمی-ادبی
مقامینی ارداقلش اوچون حاضرلنگن.

مندرجه

صحیفه‌لر

باشلیقلر

1. کیریش..... ا
2. پارلاق اینجولر حقیده ایکی آغیز سؤز..... ت
3. استاد لیب شعرلریگه شاگردانه باقیش..... ح
4. معنوی حیات دېنگیزیدن آلینگن تامچیلر..... ی

شعرلر

مخمّسلر

(الف) مولانا لطفی غزللریگه باغلنگن مخمّسلر

1. اېگمه قاش آلی.....
3. ناصحلر اوْگیتی.....
- (ب) علی شېر نوایی غزللریگه باغلنگن مخمّسلر
5. عشق وادیسی.....
8. اوچماق ساکنی.....
11. مخمس گه ایلنگن غزل.....

اېرگه شیش یا خود نظیره‌لر

(الف) مولانا لطفی غزللریگه یازیلگن نظیره‌لردن

15. قووانچ و تیه‌نچ.....
17. حُسن بهاری.....
- (ب) علی شېر نوایی غزللریگه نظیره
19. قتیق جواب.....
21. خامه تیلی.....

23	غم باسقىچى
25	سېۋى تېلەسى
27	دفتر قىزىل، سارىغ، يىشىل
29	سۆز دُررى
31	كۈنگىلدەگى يارە
ج) ظەيرالدىن محمدبابر غزلىگە ايكى نظىرە	
33	يىشش قۇزغالانى
35	كۈنگىل آوونچى
د) سلطان حسين ميرزا بايقرا حسينى غزلىگە نظىرە	
37	يېنگىلمس عزم
ه) بابا رحيم مشرب غزلىرگە نظىرەلر	
39	سۆز اينجولرى
41	باشىنگى تىك توت
و) فضلى نمگانى غزلىگە نظىرە	
43	خطالرينگ
ز) ابوالمعانى ميرزا عبدالقادر بېدل غزلىدن الھاملەنىب	
45	كرىستال آچونى
بھارىەلر	
49	ينگى كۈكلم
51	گل فصلى
53	گلر تامىرى
55	صانع گە ثنا

- 57 قىزىل گل
- 59 بهار هم بهانه دیر
- 61 بهار و نوروز حقیده تۇرتلیکلر
- 63 بهار حقیده رباعی لر

مناسبتى شعرلر

- 65 آنه توپراق
- 69 تاشكېنت
- 71 آتە
- 74 خلق شاعرى
- 77 بشر دھاسى
- 80 يىنگى ميلاد
- 82 آنەگە تعظيم
- 84 عيد قوتلاوى
- 86 قۇربانلىككە نالايىق جان
- 88 فاتح امير
- 90 مۇلۇم نىنگ يوكسك مقامى
- 92 يىنگى يىل
- 94 محبەت ياغدوسى
- 96 تۇرتلىك
- 97 تولد كونيىم مناسبتى يىلن
- 99 توغىلگن كونيىم
- 100 اندخوى و سرحوض

102	 استاد متین اندخویی تعزیتی ده یازیلگن رباعی لر
104	 8- مارچ دنیا خاتین-قیزلر کونی
106	 ایگی سلطان
109	 آنه تیلینگ
111	 هییت قوتلاوی

اجتماعی و تنقیدی شعرلر

114	 ابلگه خدمت
116	 آدم سیمان موجودلر
118	 وطنداش دردی
120	 تینچ لیک و کرونا ویروس حقیده ایگی رباعی
121	 کرونا و شعر

شاعر و اونینگ حقیده یازیلگن فارسچه مقاله لر

123	 لیب، سیمای منتخب روزگار
129	 سخنور نستوه، منتقد ژرفنگر و ادبیات شناس توانا
136	 استاد لیب نینگ ادبی شخصیتی و اثرلری

کیریش

حاضرگی زمانده افغانستان دېب اتله دینګ جنوبی تورکستان قدیم الايامدن بهری
تورکلر نینگ آنه وطنی بولیب، مذکور جغرافیا ده بیز گچه ییتیب کېلګن میلادی عصرلر ده
هونلر، کؤک تورکلر، اویغورلر، قره خانیلر، غزنویلر، سلجوقیلر، خارزمشاهلر، ابلخانیلر، تیموریلر،
بابرلر، شیبانیلر، اشترخانیلر و اولردن سؤنګره کی دورلر ده محلی اؤزبیک حکمدارلر جمله دن،
فاریاب خانلیگی، اندخؤی خانلیگی، بلخ خانلیگی، قنغن خانلیگی، بدخشان و قوندوز خانلیگی
کبی تورکی نسب سلاله لر حاکمیتلری دوره لریده ایجاد اېتیلګن تاریخی میراثلریمیز بو
توپراقلرنی قدیم دن بیز نینگ آنه وطنیمیز بؤلګنلیگی گه دلالت بهر ده دی. یوقاریده اسملری
اؤتګن سلاله لر هر بیر ی نینگ حاکمیتی دوریده ایجاد اېتیلګن، اولر نینگ اؤز دوره لریگه خاص
و دنیا قره شلریگه ماس بؤلګن تاریخی معمارلیکلر، گؤزل صنعتلر و یازمه اثرلر قیمتلی مادی
و معنوی مدنیت میراثی صفتی ده بیز گه قدر ییتیب کېلګن.

دېمک بیر بای تاریخ و مدنیت گه اېگه بؤلګن شونده ی بیر خلق نینگ بی گمان هر
دوریده اؤنلپ قلم و قیلیچ باتورلری هم بؤلګن. سؤنګی ایکی یوز ییلده، اینقسه 1880 دن
بهری قنجه لر هم باسقی آستیده قالګن بؤلسک، شونجه قتیق باش و کوره شچن باتورلرنی
توققن آنه لریمیز بؤلګن. اما و افسوسلر بیلن تشقی و ایچکی دشمنلریمیز گه قرشی مدافعه
قیله دیګن قیلیچ صاحب لری و حرب و ضرب آدم لریمیز (تؤخته میشلریمیز، تیمورلریمیز،
بابرلریمیز و اؤغوز خانلریمیز) نی تېزدن یوق اېتیب اولر نینگ فراقی ده کؤز یاشی تۆکیشیمیزنی
تیله گلر گه کؤپراق زمینه یرته یلګن بؤلسه هم نوایی لریمیز، لطفی لریمیز، مقیم لریمیز،
فرقتلریمیز، فطرتلریمیز، چؤلپانلریمیز، قادری لریمیز، قهارلریمیز، زیه ی لریمیز یؤلینی
کؤزله گن استاد سید محمد عالم لیبب کبی منعویت آسمانیده پارله گن و جهالت کؤزیگه
سیماب دیک قویلیب، تیغ دیک سوقیلګن قلم صاحبی، عالم، دانا و بینا انسانیمیز بؤلګنی گه
شکرلر قیله میز و بارلیگی بایلیگی میز دېب فخلنه میز.

استاد لیب، اۋشە اۋلیم دن و باسقیدن قۇرقمەگن قلم تېبرەتگنلر دوامچىسى و
میراڭدارى دیر. قلملیرىنى قىلیچ دن هم کېسکین و قلەدن هم اوستون کۈرگن دشمن ینه بو
قلم اربابلریگە کتابلیرىنى اۋنگە ياندیریش، اۋزلیرىنى سورگون قیلیش، قماقخانەلرگە آتیش
حتى اۋلدیریش و ممنوع القلم قیلیب هم تورديرالمەگنلر.

اوشبو سورگون قیلیش، قماقخانەلرگە آتیش، اۋلدیریش و ممنوع القلم قیلیشلرگە
تن بېرمەگن داویورەك قلم اربابلرینینگ دوامچىسى و بويوک ميدانده ددیلیک بیلن تکتاز
شاعر و عارف شخصیتیمیزنینگ قۇلینگیزدهگى «پارلاق اینجولر» دېب آت قۇییلگن اثرلری
گلدستەسىنى بیز انه شو مشقتلرنى چېکیش محتىنىنى اۋزىگە قبول قیلگن قلم و فراست
اېگەسى، منعوتگە چىندن کۈنگیل بېرگن، عاشقلىکده فرهاد و مجنونلرنى حیرتگە سالگن،
ادبیات آسمانىده نسلینىڭ پارلاق سیماسى صفتىده ادبى کاروان دوامچىسى و زمانەمیز
نواىى سىنى سىزلرگە کۇپراق تانیتیش مقصدیده تۈپلەدیک. مذکور اثرده، دکتور سید
محمدعالم لیبینىڭ تىلگن شعرلریگە قۇشیمچە بو شخصیتیمیز حقیده تورکیه
پروفیسورلرینینگ تورکیه تورکچەسیده یازگن تدقیقى مقالهلری شامل، جنوبى
تورکستانلیک استادلرنىڭ فارسچەده یازیلگن مقالهلرینى اۋقیاله سیز.

استاد لیبینىڭ ادبى ایجاد و علمى ایزلەنىشلىرىگە بوندن کۇپراق رواجلەنىش و
یوکسەلىش آرزو اېتگن حالده، ساغلىقلىرىگە کۈز تېکمەسىن دېگن امیددهمن.

حرمت بیلن

محمدھاشم ھمدم قاریابى

انقره- تورکیه 07.05.2020

«پارلاق اینجولر» حقیده

ایگی آغیز سۆز

«پارلاق اینجولر» دېب اتلگن اوشبو شعر و مقالهلر تۇپلمى، اۇزى نىنگ خلقى، آنه تىلى، ادبياتى و مىلى مدنيتىنى چىن كۇنگىلدن سېويىپ، اونى يوكسلىتىرىش و كېنگ رواجلىتىرىش يۇلىده سلماقلى حصه قۇشىش اوچون عزملى بۇلگن قدرلى دوستىم و اينىم، ياش شاعر و اديب محمدھاشم ھمدىم قارىباى تامانىدن تۇپلەنىپ تىرىگه سالىنگن. ھمدىم جنابلرى كۇپ محنت چېكىپ، اوشبو تۇپلمدهگى شعرلرنى كمىنەنىنگ حاضىرگه قدر نشر اېتىلگن شعرى تۇپلملرى، اجتماعى ترماكلر، اينىقسە فېسبوك صحيفەسىده ترقىلگن شعرلر ايچىدن اۇز ادىگه قۇيگن معيار و ملاكلرى اساسىده تنلەنگىلىگى كۇرىنىپ تورىدى. اونگه كۇرە، اوشبو شعرلرنىنگ بىر قىسمىنى تىلشده معيار شاعر تامانىدن اۇزېك ممتاز شاعرلرنىنگ ايرىم شعرلرگه نظىرە يازىش، ھمدە مذکور شاعرلرنىنگ بعضى شعرلرگه مخمس باغلىش بۇلسە، باشقە بىر قىسمىنى سىلشده، كۇيىنچە شعر موضوعلرى نظردە توتىلگن. شو ملاك اساسىده شعرلر بهارىه، مناسبتى و اجتماعى شعرلرگه اجرەتلىپ، تۇپلمگە يېرلىشتىرىلگن. ايتىلگنىدېك، شعرلرنىنگ موضوعى معيار آلىنگىلىگى باعث، هر بۇلىمده تورلى قالب يا ژانرلرگە عايد شعرلر اۋرىن آلىشى طبعى. فقط نظىرە و تخمىس بۇلىملردە غزل و مخمسلىردن باشقە ژانرلردەگى شعر اوچرەمەيدى، بىراق بهارىه، مناسبتى و اجتماعى شعرلر دېب اتلگن بۇلىملردە غزل، رباعى، تۇرتلىك، برماق وزنيدەگى يىنگى شعر كىبى شعرى ژانرلر نمونهسىنى كۇرىش ممكن.

معلوم كە سۇنگ زمانلردە دوست و قرداش اۋلكە توركيە جمھورىتىنىڭ بىلىم يورتلىرى و بىلىم تۇگۈرەكلرىدە افغانستان توركى (اۋزېك و توركمەن) تىلدەگى ادبياتگە ھم قىزىقىش كونسەيىن آرتىپ بارماقده. ايرىم ادبياتشناس و تىلچى استادلر حاضىرگى افغانستان اۋزېك و توركمەن شاعرلىرى و اولرنىڭ اثرلرىنى تىشلىتىرىش، اولر حقيده تديقات آلىپ بارىش، مذکور شاعر و يازوچىلر اثرلرىنى ادبياتشناسلىك و تىلشناسلىك علملرى نقطئە

نظردن تحليل اېتېش بېلن شغللەنىپ كېلماقەدلەر. بو ساحەدە حاضرگە قدر بېر قطار كىتاب، رسالە و مقالەلەر يازىلگنلىگىگە گواھىمىز. بوندن تشقىرى، تورلى بىلىم يورتلىرىدە اۆزىنى يوكسك تحصيلىنى ليسانس يا ليسانس اوستى (ماسترلىك) سويەسىدە بېتېرەدىگن طلبەلەر ھم تېزىش يا بېتېروو رسالەلرىنى شو خىل موضوعلەرگە بېغىشلاپ يازىپ كېلماقەدلەر. افغانستان اۆزبېك و توركىمن ادبىياتىگە بېغىشلانگن شو كىي فعالىتلەر دوامىدە توركىيە بىلىم يورتلىرىدە تدرىسى و علمى-تدقيقى فعالىتلىرىنى آلىپ بارەياتگن بعضى پروفېسور استادلەر كىمەنىنىگ ايجادلارى حقيدە ھم بېر-ايكى مقالە يازىپ نشر اېتگنلەر كە حرمتلى محمدھاشىم ھەمد تاملاندىن مذكور مقالەلەر ھم كۆچىرىلىپ، اوشبو تۈپلەمدە اۆز اۋرىنى تاپگن. بو يېردە قدرلى دوست و مىسلكداشلىرىم توركىيە جەمھورىتى قونىيە سلجوق يونيورسىتەسى استادى، فىلالوۋى علملرى دكتورى حرمتلى رضوان اۆز تورك، اېسكى شېھر انادولو يونيورسىتەسى پروفېسورى، فىلالوۋى علملرى دكتورى محترم صلاحالدين تۇلقون و قرەبوك يونيورسىتەسى پروفېسورى، فىلالوۋى علملرى دكتورى حرمتلى نادرخان حسن و اولرىنىگ شاگردى تاج محمد عنايت يارگە صىمى تشكر و مىتدارلىك بىلدىرىشنى اۆزىمگە بورچ دەپ بىلەمن.

ھەمدە عزيز دوستلىرىم، وطنداش و كىسبداشلىرىم حرمتلى استاد برھانالدين نامق و استاد رحىم ابراهيم كىمەنىنىگ ادبى فعالىتلىرى و اثرلىرى حقيدە حسن نظر كۆرسەتىپ، قىمتلى فكر و توشونچەلرىنى بيان اېتگنلەر. اولرىنىگ ھم ھر بىرىگە چىن كۈنگىلدن شكران و مىتدارلىگىمنى اظھار اېتەمن.

بو قىسقە سۆزىمنى يىكونلر اېكەمن، قدرلى اوکەمىز ياش شاعر و اديب محمدھاشىم ھەمد، تورموش اۋرتاقلرى ذكىيە جان ھەمد معصومىگە اوشبو زحمتلىرى اوچون تشكر بىلدىرىپ، برچە ايجادى و تدقیقاتى ایشلىرىدە كتە موفقیتلر تیلەيمەن ھەمدە شەخسى و عابلى حیاتلیریدە اولکن بخت و ساداتلر تمنا قیلەمن.

پوهنوال دكتور سید محمدعالم لیب

انقره/تورکە،

2020-ییل اپریل آیىنىگ 27/26 كېچەسى

استاد لیب نینگ شعرلریگه شاگردانه باقیش

یوقاریده بیریلگن باشلیک نینگ ایضاحله نیشیگه، شعریت و ادبیات دنیاسی نینگ کیچیک بیر مخلصی صفتی ده استاد لیب شعرلریده گی انساننی اؤزینگه تارته دیگن تورکوملر بؤیچه بیرنچه شاگردانه جمله یازیش گه جسارت کؤرسه تیپ، «پارلاق اینجولر» اؤقووچیلری بیلن توشونچه لریمنی پایشماقچی من.

بیرینچیدن، ممتاز ادبیات و بدیعی ادبیات حق ده قیسقه اشاره قیلیپ، موضوع گه

کیره من.

ممتاز ادبیات

صنعت انسان اجتماعی آنکی نینگ بیر شکلی بولیب، ادبیات اېسه صنعت یا هنر نینگ بیر تورى حسابلنهدی. شعر ادبیات و اونینگ اثرلری نینگ ایکی کورینیشی و شکلی (نظم و نثر) دن بیرى، عصرلر بؤیى (متنور بدیعی اثر یرەتیش رواجلنمى دن آلدین) شعر (پایسیس) فقط اؤزى ادبیات معناسینی افاده قیلیپ کهلگن. چونکی دستلب «لېتېره تور/ادبیات» دېگن آتمه یۇق اېدی. قدیم یونانستان بویوک عالمی و فیلسوفی ارسطو اؤزى نینگ «پوییتیکه/شعر فنی» ناملى اثریده «ترسەلر و حادثەلرنی لفظ بیلن – ایستر او لفظ نثرده بولسین، ایستر شعرده، او شعر بیرى بیر لفظانینگ مرکب خېلیدن بۇلەدیمی یا که بیرته بیرلیک بۇلەدیمی – تقلید قیلەدیگن صنعت حاضرگی کونگه (ارسطونینگ زمانیکه) قدر اؤزینگه خاص نام گه اېگه اېمىس دېدی¹. شونگه کؤره اوزون زمانلر «ادبیات و لیتېره تور» آتمه و تېرمینلری شرق ده هم، غرب ده هم یۇق اېدی، اونینگ اؤرنیکه فقط «شعر» و «پوییزی» تېرمینلری قۇللانردی، چونکه بوعصرلر دوامی ده بوتون بدیعی اثرلر شعرده یازیلردی.

¹ ارسطو. (1369). فنّ شعر، ترجمه عبدالحسین زرین کوب، چاپ دوم، تهران: چاپخانه سپهر.

شعرینینگ اصلی مادەسى تخیل – خیال انگیز بۇلىشى، بوگونكى عبارە بیلن ایتگندە، طبیعت، جمعیت حادثەلری و انسانینینگ ایچكى دنیاسینی بدیعی تمثاللر واسطەسیدە عکس ایتیریب، تصویرلپ بېرىش دیر. کلاسیک ادبیاتچیلر هم شعرینینگ اصلی ماهوی خصوصیتینی شوندهی دېب توشونر اېدیلر. وزن و قافیە و ردیف کبی عنصرلرنی اېسە شعرینینگ بېزەگی و کیمی بۇلگنینی تأکیدلر اېدیلر. بونگە کۆرە، اگرچی شعر موزون بۇلىشى، یعنی وزن و قافیەگە اېگە بۇلىشى کبرەک اېدی، اما وزن و قافیە قالیبی دە بیان اېتیلگن هر متن هم شعر حسابلنمىدی. شونگە بناءً اېران معاصر شاعری ملک الشعرا محمد تقی بهار هم شعر و نظمینی قوییدهگی صفتلر بیلن شاعرانه روشدە بیر-بیریدن اجرەتیشگە حرکت قیلەدی:

فارسیچە اصلی سی:

اوزبیکچە ترجمە سی:

شعر دانی چیست، مرواریدی از دریا عقل ²	شعر نې اېمېش – عقل دېنگیزیدن چىققن بېر اېنجودېر،
شاعر آن افسونگری کاین طرفه مروارید سفت	شاعر – اؤشە در – اېنجونى صیقل بېرووچى افسونگر.
صنعت و سجع و قوافی هست نظم و نیست شعر	صنعت بیلن سجع، قافیە – نظم اېرورلر، بۇلامس شعر،
ای بسا ناظم که نظمش نیست الا حرف مفت	کۆپ ناظمیلر بارکی، اولرنینگ نظمى دېر تېکین سۆزلر.
شعر آن باشد که خیزد از دل و جوشد ز لب	شعر اودیرکی، چىقر کۈنگیلدن و لب اوزره جۇش اورەر،
باز بر دل ها نشیند هر کجا گوشى شفت.	ېنە کۈنگیلدن جای آلیب، هر بېردە قولاق اېشىتر.
ای بسا شاعر که او در عمر خود نظمى نساخت	کۆپ شاعر بارکی، عمریدە توزگنی یۇق او بېرتە نظم،
وی بسا ناظم که او در عمر خود شعری نگفت.	کۆپ ناظمیلر بارکی، نظمى دە کۈرینمە ېدی شعر دن اثر.

ممتاز ادبیاتیمیز سرلری هم خودی شو خصوصیتگە اېگە، یعنی ممتاز ادبیاتیمیزدە بویوک شاعرلریمیز طرفیدن ایجاد اېتیلگن شعرلر وزن و قافیەلی، صنعت و سجعلر بیلن بېزەنگن بۇلىشى بیلن بیر زماندە، کۈنگیللردن چیقېب لېردە جۇش اوریش و ېنە کۈنگیللردن بېر آلیش خصوصیتیگە صاحب دیر.

² گنجور ملک الشعرا بهار، قطعات، ش 35 شعر و نظم. <https://ganjoor.net/bahar/ghetebk/sh35/>

ممتاز ادبیاتیمیزده شکلن نظم‌نینگ عنصرلردن بیرى بولمیش قافیله‌لى نثرلر هم موجودكى اولرنى مسجع نثر دېدیله. مسجع نثر، اگرچى تمثالى بیان جهتیدن شعرگه یقین تورهدى، اما موزون بولمه‌گنلیگى سببلى شعر حسابلنمەیدی. یۇقسه، علی شېر نوایى نینگ قوییده‌گى سطرلری، بوگونكى توشونچه‌گه كۆره شعر حسابى‌گه كیره‌دى:

(«بسم الله الرحمن الرحيم، زهى اسمينك عظيم، رحمانليغ و رحيم ليغينك واجب التعظيم. اسم سېنينك اسمينك و رحمانليغ و رحيمليغ - سېنينك قسمينك، سېن گنج و آفرينش - طلسمينك، اسمينك جمعى صفاتى اسماء حسنا، رحمانليغ و رحيمليغينگه يوزمينك حمد و ثناء... حمد. الهى، عظمت و جبروت/ سېنينك شانينگده دور و ملك و ملكوت سېنينك حكم و فرمانينگده. ازليتینگه بدايت يۇق و ابديتینگه نهايت يۇق»).

تورک اؤزبېک ادبیاتی تاریخی‌ده ییزگه معلوم اېلک شعري اثرلر (قوتدغو بېلیک و عتبة الحقایق) میلادی XI عصرده یرەتیلگن. او عصردن باشلپ XX عصرنینگ باشلریگه قدر ممتاز شعریمیز اساسن عروض تیزی‌نینگ وزنلریده یرەتیلیب کېلدى، اما XX عصرنینگ باشلریدن اعتبارن اېسكى دورلرده بۇلگنیدېک اؤزبېک و باشقه توركى خلقلر شعرلری هم عروض اولچا‌ولریدن قسماً چېکینیپ، اساسن هجایی وزنگه (برماق وزنیکه) اؤتدی. بوندن تشقري، اؤتگن بیر عصردن آشەراق مدت دوامیده اؤزبېک و باشقه توركى خلقلر ادبیاتلری دنیا ملتلى ادبیاتی بیلن علاقەلرینی یقینلشتیریپ کېنگەیتیریپ، اولر نینگ تجربه‌لریدن ثمره‌لى فايده‌لنگنلر. نتیجە‌ده ینگى اېركين شعر نینگ تورلری پیدا بۇلیپ رواجلنه باشلەدی.

منه اېندی، بیز تورکیه ادبیاتی‌نینگ حاضرگی حالینی کورماقچی بۇلسەک، اېسكى ادبیاتیدن اجرەلگن شاعرلر جوده کۆپ. اینیسە ینگى نسل اولادی. شاعرلرینینگ کۆپچیلیگى شعرده اېسکیده‌گى عروض وزنلرینی قۇل‌لەمسدن، اېركين شعر وزنى بیلن عجاب اُنس آلیب بارماقدەلر. بوگونكى تورکیه ادبیاتی یۇنەلیشیده اېسكى شېوہلرده یازەدیگن و قدیمگى شېوہنى بیله‌دیگنلر جوده آز دېسەم خطا قیلەگن بۇلەرمەن. مېنینگ قیسقه مدتده اؤقیگن شعر و نثرلری‌ده شونە‌دى کۆرینه‌دیكى، گۇيا تورکیه شاعرلری‌نینگ

اۋنتەدن بىر تەسى ممتاز ادبىياتى حقيدە بىلمەيدى، بىلسە ھەم ايجادلريدە عكس اېتتىرمەنگلر.
ممتاز ادبىياتى بىلەدىگنلر عروضنى بىلىشلىرى اساسى شرطدیر. ھەر چەند، تۈركىيە شەئرىيەدە
ھەم وزن و قافىيە ھەمانا يېرىنى يۇقاتمەگن، بىراق شەئىرلر نىنگ تەقرىبەن ھەمەسى بىرماق
(ھەجايى) اۇلچاودەدیر.

بىرماق وزننى يا ھەجايى (سەيلەيىك) دە شەئىر ايتىش يانىدە، اېركىن و آزاد يۈنەلىشى
كۈپراق جەدى آلینگن. بىراق عروض نقتەلى نظردن قرەگندە تۈركىيە نىنگ اېسكى ادبىياتى
اېسكىدە قالگن. شۈنگە اۋخەشەش اۋزبېكىستان، قزاقىستان، قىرغىزىستان و آذربايجان
ادبىياتىنى تېكىشىرىپ اۋتماقچى بۇلسنگىز، شەئىر اولردە ھەم تۈركىيە كىي ھەجايى يا بىرماق
وزنىدەدیر.

بو يېردە تۈرك دىئاسى خەلق شەئىرلىرى نىنگ عروض قاعدەسىدن چىقىپ، اېركىن
شەئىر شېۋەسىگە اۋتىش دورى نىنگ ايلغار شەئىرلىرى اثرلرىدن اۋرنكلر اۋقىسىز. البتە
ھەمەسىدن اۋرنك كېلتىرىشگە امكانىيىتىمىز بۆلمەگنى اوچون ھەر اۋلكەدن بىر-يىكى
شەئىرنىنگ اثرلىرى نمۇنەسى بىلن كفايەلنەمىز.

مىلادى 1902-يىلى تۈركىيەدە توغىلىپ، اېركىن شەئىر اساسچىلرىدن بۇلگن ناظم

حەكەم، 1963-يىلدە وفات اېتگن. اونىنگ اېركىن شەئىرىدن نمۇنە بېرەمىز:

Sen sabahlar ve şafaklar kadar güzelsin
sen ülkemin yaz geceleri gibisin
saadetten haber getiren atlı kapını çaldığında
beni unutma
ah! saklı gülüm
sen hem zor hem güzelsin
şiiirlerimin ılıkliğında açılmalısın
sana burada veriyorum hayata ayrılan buseyi
sen memleketim kadar güzelsin

سېن تانگ چاغى و شەققلر قدر گۈزەل سەن
سېن اۋلكەمنىنگ ياز كېچەلىرى كىي سەن
سەادتەن خەبەر كېلتىرگن چاپەر اېشىكىنى اورگندە
مېنى اونۇتمە
آھ! يىشىرىلگن گلەم
سېن ھەم مەشكەل، ھەم گۈزەل سەن
شەئىرلەرىمنىنگ ايلقلىقىدە اچىلمەلى سەن
سېنگە بو يېردە بېرەمەن حەياتگە اجرەتلىگن بۇسەنى
سېن مەملەكەتىم قدر گۈزەل سەن

ve güzel kal

و گۈزەل قال

بو يېردە شاعر اېركين وزندە معشوقەسىگە شعر يازگن و اونى گۈزەللىكلەرنى
اېرتەنىڭ تىنىق ھواسىگە و شەقىلەرگە اۋخشەتەپ توصيف قىلەدى. تۈركىيەدە ياز كېچەلىرى
تصور قىلىشنى يوقارى درجەدە سېۋىملى بۇلەدى و انسانلار كېچەنىڭ كېچىگە قەدەر كىف و
حال قىلىش اوچون عايلەسى ويا دۇستلىرى بىلەن تەشقىرىدە بۇلەدىلەر. شاعر، معشوقەسىنى انە
شۇ كىفلى كېچەلەرگە اۋخشەتەن و شۇنىڭدەك، سەلەنىپ، يەشەپ قۇيىلگن ترو تازە گۈلگە
ھەم مېڭەتەدى... اېركين شەردە ھەم گۈزەللىكلەرنى تەشەببۇھ دەيا اۋخشەتەش دەيى غەل و غەش
ايتەش مەمكىن اېركينلىگىنى ناظم ھەمكىمنىڭ شەرىدە كۆردەك. ناظم ھەمكىم زامانداش و
اېركين شەردە ھامىلەردىن باشقا بىرى ناھەيدە غەلۇى آق گۈن دەر.

آق گۈن، تۈركىيەلىك باشقا بىر شاعر. او 1918 دە توغۇلىپ، 1996 دە وفات

اېتەن. اونىڭ شەرىدىن اۋرەك:

Bir şey var aramızda

آرەمىزدە بىر نەرسە بار

Senin bakışından belli

سېنىڭ قەرەشىڭدىن بېللى

Benim yanan yüzümde

مېنىڭ يانگن يىناغىمدىن

Dalıveriyoruz arada bir

آرەدە بىر ھەنگ سىرەيمىز

İkimiz de aynı şeyi düşünüyoruz belki

بەلكە ايكىمىز ھەم بىر نەرسەنى اۋىلەيمىز

Gülüşerek başlıyoruz söze

كۈلىشىپ سۆزگە باشلەيمىز

برماق يا ھەجە وزىدە ھەم بىر قەچە شاعرەن قەسە اۋرەك كېلتەرىشنى جەيز

كۆردەك و بو يېردە يەنە تۈركىيەنىڭ ایلغار شاعرلەردىن جمال صافى و اۋزان عارفنىڭ

شەرىدىن اۋرەكلىرىنى اۋقىسىز:

Kaybolan neşemi şarkıda, sazda,
Bulmayı denedim, sensiz olmadı,
Felekten bir gece çalıp biraz da,
Gülmeyi denedim, sensiz olmadı...
«Cemal Safi 1938»-2018

یۇقالگن نەشەمنى قۇشقیق دە، سازدە،
تاپیشنى سینەدیم، سېن سیز بۆلمەدى،
فلکدن بیر کەچە اۇغورلب، بیر آز،
کولیشنى سینەدیم، سېن سیز بۆلمەدى...
«جمال صافی» 1938-2018

Üç gardaştık bir zamanlar üç gardaş,
O toprakta, sen zindanda, ben sürgün.
Aklımıza gelir miydi hiç gardaş?
O toprakta, sen zindanda, ben sürgün.

اوچ قرداشدېک بیر زمانلر اوچ قرداش،
او توپراقده، سېن زندانده، مېن سورگون.
ذهنیمیزگه کېلمیدی هېچ قرداش؟
او توپراقده، سېن زندانده، مېن سورگون.

Aynı aşkla dolu idi içimiz,
Bu vatani sevmek idi suçumuz,
Bir kaderin kurbanıyız üçümüz,
O toprakta, sen zindanda, ben sürgün.
«Ozan Arif 1949-2019»

تۆله ابدی بیر خیل عشق-له ایچیمیز،
بو وطننى سېومک ابدی سوچیمیز،
بیر تقدیرنینگ قربانیمیز اوچیمیز،
او توپراقده، سېن زندانده، مېن سورگون...
«اوزان عارف» 1949-2019

شونینگدېک آذربایجان و ایران شاعرلریدن 1925-ییلی توغیلیب 2009-ییلده وفات
اېتگن آذربایجان خلق شاعری بختیار وهابزاده، ینه 1907-ییلی توغیلیب 1988-ییلده
وفات اېتگن ایران خلق شاعری محمد حسین شهریارنینگ ابرکین و برماق وزنیدهگی
شعرلریدن نمونه:

Баҳтиёр Ваҳабзаде:

Toprağın üstüne gölgeler salan
Benim varlığımın cılası bayrak.
Zaferden doğmuş
Göktürk'ten kalan
Kurtbaşı bayrağın evladı bayrak.
Azerbaycan 1925–2009

*

بختیار وهابزاده:

توپراق نینگ اوستیگه سایه‌لر سالگن
مېنینگ بارلیگیم نینگ جلاسی بیراق.
ظفردن توغیلگن
کۆک تورکدن قالگن
بۆری باشلی بیراق اولادی بیرق.
1925–2009 آذربایجان

*

Muhammed Hüseyin Şehriyar:

“Heyder Baba göyler bütün
dumandı,
Günlerimiz birbirinden yamandı,
Birbirizden ayrılmayın, amandı,
Yahşılığı elimizden alıplar,
Yahşı bizi yaman güne salıplar.”
1907–1988 Teran Eran

محمدحسین شهریار:

“حیدر بابا، آسمان تومنلی ابدی،
کونلریمیز بیر-بیریدن یماندی،
بیر-بیریمیزدن ایریلمس لیک امان ابدی،
اولر بیزدن یخشی لیکنی آلدی،
خوش، اولر بیزنی یامان کونگه سالیشدی.”
1907–1988 تهران-ایران

بیز اوچون اینگ یقین و قانداش-قرینداش اۆلکه، جان-جان اۆزبکستان ادبیاتیده
هم ممتاز ادبیاتی اوستیده قچه‌لر ایشلنپ توریلگن بۆلسه-ده، بو جنت‌نشان دیارنینگ
شاعرلری ینگى اسلوبده بدیعى ادبیات اثرلرینی یره‌تیشده کته آدمیلر و اولکن یوتوقلر بیلن
آلغه بارماقده‌لر. 20–21-عصر ادبیاتی وکیل، خلق شاعری و مکافاتلرگه سزاوار بؤلگن
ایکى معظم شاعرنینگ شعرلریدن اۆرنک کپلتیریشنى جایز کۆردیم.

طبیعی که اۆزبکستان ادبیاتی‌نینگ رواجی و شعریتی‌نینگ ترقیاتی‌گه بو ایکی
بارلاق سیمانی‌نگ حصه‌سى جوده کته و ایزلری جوده پارلاق دیر. بو ایکی شاعر و باشقه

زمانداشلىرىنىڭ نە فقط ئۆزبېكىستان ادبىياتى رواجلىشىشى، بلكە جەنۇبى تۈركىستان ادبىياتى رواجلىشىشىگە ھەم كىتە ھەسلەرى بۆلگىدىن كۆز يۈمىپ بۆلمەيدۇ.

اوشبو مەنقەدە تىل، مەنىت، كىتور و ىشم طررى ازلدن بىر خىل بۆلگىنى اوچون ادبىياتىمىزنى زمانەۋىلىشتىرىشە بو شاعرلىرىمىزنىڭ شەرلىرى بىۋاسىطە بىزگە ئۆتىپ بارگىنى كۆپلەپ شاعرلىرىمىز شەرلىرىدە نەمايان بۆلەدى.

بەركىن واحداۋىنىڭ «ئۆزبېگىم» ناملى قسىدەسى جەنۇبى تۈركىستان ادبىلىرى روحياتىگە مەنۋى كۆترىنكىلىك بۆلىپ، اولرگە الھاملر بىغشىلاۋچى شەر بۆلگىنىنى ايرىم شاعرلىرىمىزنىڭ «ئۆزبېگىم» ردىقلى شەرلىرىدە انكار اېتىلمەگن خەدمىتىنى كۆرە آلەسىز.

بەركىن واحداۋى، عبداھە عارىپاۋى، غفورغلام، مەمەد يوسف، زلفىھ، آىبەك، ھەمىد عالمجان، عبدالروف فطرت، چۆلىان، قادرى، عبداھە قەھار، ھەزە ھەكىمزادە نىازى كىبى شاعرلىرىنى ادبىياتىمىزدە بېگانە ھەس اېتمەيمىز. اولرنى مەتىن، نادەم، فرقت، قۇرت، عظمى، لىبىب، نەفىر، ەنبر، ھامەد، طالع، قانع، خەدىم، شەرى، اىشانچ، تاشقىن، ارال، كۆھەكن و باشقەلرىدن ايرى كۆرمەيمىز. بىز، تومارىس آنە نىبەرەلرى و تېمور آنە اولادى، گوهرشاد آنە بىلەن نادەرە بېگىم فرزندلرى صفىدە نوابى بىلەن بابرا اىزىدن كېتەدىگن ادبىيات بوستانىنىڭ گۈل غەنچەلرى اېكەنمىز، بو تىلگە كىم خەدمەت اېتگن بۆلسە، او بىز نىڭ كۆز قەرەچىمىز و جان و جەھانمىزدىر.

بىنە تاشكېنت، اندىجان و قوۋە كىبى آنە دىيارىمىزدە يازىلگن عبداھە قادرىنىڭ «ئۆتگن كۈنلەر» رومانىنى اۋقىگىندە، آنەبەك بىلەن كوموش حياتىگە اۋخشىش بىر فارىابلىك، تىخارلىك، ھەراتلىك، بىدخشان - بىلخلىك تىلداشلىرىمىز حياتى تەمەللىنى كۆرمەيمىز. يا پىرىمقۇل قادروفنىڭ «يۈلدۈزلى تۈنلەر» رومانىدە، فرغانە وادىسىدە طاهر و رابەھە حياتىدن باشلەپ، كابىل، قوندوز، بىدخشان و ھەندگچە كېتگن بابرىنىڭ كېچەلەردە چەكەن عذابلىرى - يو كۈندۈزلەردە كۆرگن عەقوبتلىرى قەندە بۆلسە، عىن اۋشە عذابلىرىنى ايلدىز اۋتگن چەنارنىڭ پىراقلىرى، يالەلرى و بوتون بو مەبىطەدە ىشەگن تىلداشلىرىمىز يىللەردىر چەكىپ كېلماقەدە. شۈبىنىڭدەك، چۆلىاننىڭ «كېچە - كۈندۈز» رومانى ھەم آمو درىا بىر بىدننىڭ تەلپىنىپ

تورگن قلى دېك، اطرافىدە يىشەگنلر خۇدۇ مذكور قلىدن يىگرەگن تامىردە آقېب تورگن قان شىرانلرىدېك تويولەدى. منوعىت چېگرە تانىمس بىر قوشدېك، بوتون توركستان و حتى توران توپراقلىرىگە يىگرەگى كى، اؤز آسمانىگە اېركىن قنات قاقەدى و انسانلر يورهگىنى تىرنەيدىگن شعريت عالمى اېسە اؤز شىدالرىگە خۇدۇ بىر جام سوو كى تىنىب-سىنىگىب ياقىشەدى.

دېمك، آمودىيانىنگ ايكى تامانى قنچە تېنگ ترقىياتگە اېرىشسە، تىلداشلىر، قرىنداشلىر و آتە مدنيت اؤشنچە رواجلەنىدى. بونىنگ اوچون بىز هم ايكى تامان ملتىگە كىچىك بىر اميد چىراغىنى ياقگن بۇلە آلىش و جامعه مىزنى آيدىنلشتىرىش اوچون چىرچەمسدن ايجادى و مدنى فعالىتلرگە دوام اېتتىرىشىمىز شرط دىر.

بو بېردە اېركىن واحداوف و عبدالله عارىپاوفدن كلام نمونه لىرىنى اؤقىسىز:

Yarim davlat emish niyating goho,	يىرىم دولت اېمىش نىتىنگ گاه،
Qorni to'ygan kuni yo'qsil boy emish.	قارنى تۇيگن كۈنى يۇقسىل باى اېمىش.
Muhabbat chiroyni tanlamas aslo,	محبت چىرايىنى تىلەمس اصلا،
Uyqu bosib kelsa, tosh ham joy emish.	اويقو باسىب كېلسە، تاش هم جاي اېمىش.

Mayli qishloqdasan yoki shaharda,	مىلى قىشلاقدهسن ياكە شېرده،
Egamga bir fe'ling yoqsa agarda,	اېگەمگە بىر فعلىنگ ياقسە اگرده،
Xizr yo'ldosh bo'lgay doim safarda,	خىزر يۇلداس بۇلگەى دايم سفرده،
Boshingga qo'ngan qush, u Humoy emish.	باشىنگگە قۇنگن قوش، او همى اېمىش.

Abdullah Oripov 1941-2016	عبدالله عارىپاوف 1941-2016
---------------------------	----------------------------

*

*

Garchi shuncha mag'rur tursa ham,	گرچە شۇنچە مغرور تورسە هم،
Piyolaga egilar choynak.	پىيالەگە اېگىلر چاينك.
Shunday ekan, manmanlik nechun,	شۇندەى اېكن، من-منلىك نېچون،

Kibru havo nimaga kerak?

كبرو هوا نيمه گه كبره ك؟

Kamtarin bo'l, hatto bir qadam

كمترين بۇل، حتا بير قدم

O'tma g'urur ostonasidan.

اۆتمه غرور آستانه سیدن.

Piyolani inson shuning-chun

پياله نى انسان شونینگ-چون

O'par doim peshonasidan.

اۋپر دایم پېشانه سیدن.

Erkin Vohidov 1936-2016

اېركين واحداوف 1936-2016

شونینگدېك، قزاقستان نینگ مشهور شاعرى «ابهى» بيلن ياشداس و زمانداس

خلق شاعرى كنعان آذربايو (1976-1884) نینگ قزاقچه شعرى اۆرنكى:

Bir Ösiyet Jastarga

بير نصيحت ياشلرگه

"Bul davirdin bilimi köp, bilemin

"بو دورنينگ علمينى كۆپ، بيله من

Jasım ötip armanda bop jüremim

ياشيم كېتدى، ارمانلريم بيلن يوره من

Barşa jurttın kari-jası közi açık

بوتون يورت قرى-ياشى نینگ كوزى آچيق

Urpaktarım okındar dep tiledim",

نېيره لريم نینگ اۋقىشلىرىن ايسته يمن."

KENEN AZERBAYEV 1884-1976

كنعان آذربايوف 1884-1976

تورك دنيا سېدن اۆرنكلر بۆلىمى اداغى ده اېسه، قيرغيزستان خلق شاعرى على

توگون بايېف دن هم بير كلام نمونه سى كېلتيريشيميز مقصدگه موافق بۆلىشى گه تەبەنيب،

مذكور بۆلىم اېشىگىنى يايېب، استاد لېب شعرلىرى حقيده صحبت آليب بارىشيميز گه يۇل

آچيله دى.

على توگون بايېف قيرغيزستان خلق شاعرى و 20- عصر ايلغار شاعرلىرىدن بيرى

دير. او 1904 ده توغۇليپ، 1988- يىلده وفات اېتگن. عمر حقيده يازگن شعرى نینگ بير

بندى اۆرنك صفتى ده حواله اېتيله دى:

Umr o'tib ketar uchqur yelsimon,
Hayot ona aytgan alladay shirin.
Tabiat insonga muncha xasissan,
Hattoki bermading chinorning umrin.

عمر اۆتیب کپتر اوچقور ییل سیمان،
حیات آنه ایتگن ال له دهی شیرین.
طبیعت انسانگه مونچه خسیس سن،
حتّا که بېرمه دینگ چنارنینگ عمرین.

Yuzga ajin tushmay bo'z yigit bo'lib,
Qaniydi kamida yuz yil yashasak.
Ammo o'shanda ham oh-fig'on qilib,
Qarg'ardik dunyoda o'limni beshak.
Aali To'gumbayev 1904-1988

یوزگه اجین توشمهی بۆز ییگیت بۆلیب،
قنییدی کمیده یوز ییل یشه سک.
اما اوشنده هم آه-فغان قیلیب،
قرغردیک دنیاده اۆلیمنی بېشک.
علی توگون بایف 1904-1988

جنوبي تورکستان (افغانستان) ادبیاتی

جنوبي تورکستان تورککری صفتی ده ممتاز ادبیاتی بیلن حلی هم باغلیب
قالیشیمیزدن قنچه ضرر قیلگن بۆلسک، شونچه ایشیمیزگه هم یره گن دېب اؤیله یمن. نېگه
دېگنده؛ بیزنینگ ادبیاتیمیز دنیا مقیاسی ده رواجلنمه گن و یوقاریده آت توتیب اؤرنک بېرگن
مملکتلرنینگ ادبیاتیدن خبرسيز، معنویت بابیده قالاتق و صنعت یوکسه لیشیده قشاق بیر خلق
بۆلیب قالگنمیز. تیل، مدنیت و ملتیمیز یولری ییللردیر بیزنی اینیقسه آنه تیلیده اؤقیشدن
اوزاق توتیب، کتابلریمیزنی و تاریخی بایلیکلریمیزنی یوق اېتیب کېلگنلر. بیز، زمانه و ی ینگى
اېرکین شعرگه اؤتماقچی بؤلگن یتیمیزده، اساسن اېران ادبیاتی تأثیری ارقه لی بو یؤلگه قدم
باسگنمیز، چونکه تورلی عامللر باعث، تورکی خلقلر بیلن ارامیز اوزیلیب قالگن یا که اېنگ
پست سویه ده بؤلگن اېدی. اېران تورککری ايجادکارلری هم فارس تیلی حاکم بؤلگن
محیطده خودی شو وضعیتگه توشگنلر. دېماقچیمیزکی، بیر قطار اېران لیک ایلغار شاعر و
صنعتچیلری، جمله دن، اېرانده اېرکین یا آزاد شعر اساسچیسى بؤگن نیما یوشیج نامی بیلن
مشهور شاعر علی اسفندیاری، احمد شاملو، فریدون مشیری، سهراب سپهری، فروغ فرخزاد،

گۆگۆش، لېلا فروهر و... كى شاعر و آوازخوانلرنى حسرت بىلن اۈز آنه تىللىرىدە يا ھېچ يازىپ ايجاد قىلالمەگنلر يا ھم جودە آز اثرلرى بۇلگن.

ياشلىرىمىز ممتاز ادبيات اثرلىرىنى چوقۇر اۈرگەنىپ، زمانەۋى اېركىن شەرگە اۋتېشلىرى اوچون، خرور-خرور ادبى اثرلر اۋقىشلىرىگە تۇغرى كېلەدى. او ھم بۇلسە، ادبى اثرلرنى اۋقىشلىرى اوچون فقط اېراندن كېلگن فارس تىلىدەگى كىتابلرنى اۋقىپ اېمس، بلكە اۈز تىلداش اۈلكەلرى نىنگ زمانەۋى ادبياتى ايلغار وكىللىرى اثرلىرىنى تۈيىپ-تۈيىپ اۋقىگندن كېين يىنگى اسلوبدە ايجاد اېتە آلىشلىرى ممكن. بوگونگى كوندە جدى شكلدە زمانەۋى يىنگى اېركىن شەرگە اۋتماقچى بۇلسك، بىز آغىر بىر يونكى بېللى بۇلمەگن يىللەرگە قىر كۇتارىپ بارىشىمىز كېرەك. او آغىر يوك ھم يوقارىدە ايتىلگن بىزگە تىلداش اۈلكەلرنىنگ ادبياتىنى اۈز ادبياتىمىزگە آلىپ كىرىش، اوندن كېين ممتاز ادبيات اسلوبىگە بوتونلەى باغلىقلىكدن آزاد بۇلىش يۈلى بىلن مقصد منزىلگە يىتكىزىلەدى.

استاد لىبب ممتاز ادبيات اسلوبى و زمانەۋى ادبيات نىنگ وكىلى صفتىدە

استاد لىبب شەرلرى حقيدە بېش كلمە سۇز يورىتىش موضوعىگە كېلىشكە موفق بۇلدىك. منە شو يوقارىدەگى اوزون مقەدە و اۈرنكلردن اساسى مقصد ھم قدرلى اۋقووچىلرگە شەرعت عالمىدەگى اۈزگىرىشلر و شونىنگىدېك، استاد لىببىنى تورك دىياسى ادبياتىدەگى اۈرنى و ادبى ايجاد عالمىدە قى درجە و سوبەدە بۇلگنلرى اوستىدە سۇز يورىتىش اېدى. نېچە آيدىر، حياتىمىزنىنگ بىر قىسمىنى شاعرىمىزنىنگ شەرلرىنى اۋقىش و بو خصوصدە كۇپراق اۋىلىش بىلن اۈتكىزماقەدەمن. البتە بو ايشىنى اۈزىم اوچون ھم كۇپ كىتە فايدەسى بۇلگىنىنى سېزماقەدەمن. شاعرىمىزنىنگ شەرلرىدە ايرىم توركوملر اۈرىن آلىشىنى نىظردە توتماچى بۇلسك، دىيا شاعرلرى بىلن ويا تورك دىياسى شاعرلرى بىلن قىياسلې كۈرگندە، ممتاز ادبياتىدە على شېر نوابى، مولانا لطفى ھىروى، بابىر، بېدىل كىبى شاعرلرىمىز سوبەسىدە شەرلر يازىپ ايجاد قىلگنلىكلرى انىق كۈرىنەدى. شونىنگىدېك، يىنگى شەر اسلوبىدە ھم يوقارىدەگى تورك دىياسى شاعرلرى نىنگ قىطارىدە تورەدىگن زبدە بىر شاعرىمىز جناب لىبب اېكنلىكلرىنى انكار قىلمىسلىك كېرەك. شاعر، شەرى توركوم و

يۈنەلشلىرىنى استادانە و يوكسك فراست بىلن قۇلگە قلم آلگن آنلردە اۈز صنعتىدە
ايجادكارلىك مهارىتىنى كۈرسەتگن و ادبيات دنياسىنى شۇنچە ھم جدى آلگن كى، بو
جدىتلرى ھر بير بيت ويا ھر بير شعرلريدە كۈرىنىپ، پيقش امكانىتىنى شعر شيدالريگە
بېرەدى.

استاد لىيبىنىنگ نوايى، لطفى و باشقە ممتاز شاعرلر غزلريگە باغلەگن
مخمسلىرى، و اولرگە اېرگەشىپ يازگن نظيرەلرى و استادانە يازگن شعرلرى و شۇنگە
اۋخشش برماق يا ھجايى وزنلردە يازگن اېركىن يۈنەلشيدەگى شعرلرى اۈزى مدعاميزگە
تصديق مۇھرىنى قۇيەدى. غزل، قصيدە، مخمس، رباعى و باشقە ممتاز ادبيات تورلريدە
يازىلگن شعرلرى يانيدە اېركىن ھجايى وزنلردە زمانەوي مضمونلرنى قمرەب آلگن
شعرلرى نىنگ ھر بيرى انسانگە قوتىلىش و ىشش اميدىنى بېرىپ، حيات بۇيىچە
چرچەمسلىك تورتكىسى، زحمت چېكىشيدە راحتلىك كۈرىش اميدى، حيات نىنگ گۈزەل
تمانلريگە كۇپراق اھميت بېرىش، سېۋگى جۇشقىسى، آنە، آتە، وطن و تىلگە اخلاص بىلن
حرمت قۇيىش و اولرنى قدرينى بىلىش كىي معناگە باى بير عالم سۇۋەلرنى چىقاراش
ممکن.

استاد لىيب شعرلريدە مسيحانە اميد جۇشقىسى

صحبتى كۇپ اوزون بۇلىشى سېۋىملى اۋقووچىنى چرچەتېشى ممکن دېگن
توشۇنچە بىلن ايشىمىزنى قىسقە آلىشگە حرکت قىلىنگن بير حالدە، قويدەگى وطن، آنە، آتە
و تىل حقيدە يازىلگن شعرلريدن اۋرنك كېلتىرىپ خرواردن بير اۋيچ دېگن فکردە
شاعرىمىزنىنگ بو مۇقدس ذاتلر اوچون قنچە صدق و اخلاصلىرى يوكسك، قنچە چىن
كۈنگىلدن سېۋىپ، تىنىق كۈز، مېرو حلاوتلرىنى شعرى يۈنەلشيدە استادانە بيان اېتگنلرىنى
كۈرەمىز.

يىگىتلەرگە وطننى سېۋىپ، اونگە خدمت قىلىش رسالتى كتە اېكنلىگى و ارسلان
يىگىتلرىمىز بۇلگندە ياۋگە حتى وطن تامان يمان كۈز بىلن باقىش رخصتى ھم بېرىلمسلىك

معناسىنى افاده اېتووچى قويدىگى شەرلىرى انساننى قنچە اۇزىگە تارتىپ تېرن معناده
مىسحانه روح بېرووچى اېكنىلىگىنى اۇقىگندە پېقەب آلرسىز:

...ياوگە نې حددىركى بىزلر سارىگە تىكلب باقر،
تا وطنده ارسلان يىگىلىغ يىگىتلر بۇلسە ساغ.

اۈلكە چىن فرزندىن ابادلىكنى كۆز توتر،
تىنمەيىن، اي اېر يىگىت، خدمت قىلور چاغىنگ بو چاغ!
(سۆز اينجولرى، 1989/1368: 20)

ينە شاعر، اۈز توغىلگن توپراغى (اندخۇى)گە بۇلگن سېويگىسىنى شەردە بيان
اېتركن، وطنىنى وصف اېتىشده قندەى توشونچە يىلن شعر يازىش آنلرى قلمىدە سحر بار
كى تويىلەدى:

...خواهى كوزده، خواهى كۆكلمده،
اونوتمسه بلبل باغىنى.
قندەى قىلىپ آدمىزاده،
اونوتهدى اۈسگن تاغىنى!؟

اندخۇيىم، آنە توپراغىم،
سېن چىقمەيسن اېسىمدن بىر دم.
سېنى يوقلب وصفىنگ يازگى،
ينە آلدىم قۇلىمگە قلم...
(سۆز اينجولرى، 1989: 12-15-بېتلر) .

آنه گه حرمت و آنه نینگ قدری حقیده یازیلگن (آنه گه تعظیم) عنوانلی شعرلریدن
بو یېرده بیر بندینی سیزلرگه کېلتیرگنمن. بو بېنده والدە گە یالغان ایتمس اېکن، شاعر
نیمەلرنی کۆز اۋنگیدە توتگنینی کۆرەسیز.

حقیقتدە هم بو درجە معناگە یېتیب باریش اۋزی هر کیم نینگ قلمیدن
چېقمەگن چکامەدیر دېب تن آلهسيز.
شەرگە دقت قیلینگ:

...ایته آلمەم، آنه جان، سیزگە بیرار سۆز یالغان،
سیزگە یالغان دېگەلی بیرمس اجازه وجدان.
صدق دلدن بو سۆزیم، بونگە تانوقدیر سبحان،
خدمتینگیزدە چوچوک جاننی هم اېتسەم قربان.
حقیقینگیز نینگ ینە یوزدن بیرى بۆلمەیدیر ادا،
کېچیرینگ، اوشبو قصوریمنى، ایا کان سخا...!
(ایکى کۈگۈدە بیر تصویر، 2005/1384: 238-239).

آته حقیده قلمنى قۇلگە آلیب یازرکن، شاعرنى قلم قیینه گندېک توییلەدی. نېگە
دېگندە سیز قوییدەگى شەردە آتە نینگ مقامى قنچە یوکسک اېکنلیگی و آتە قنچە اولوغ
انسان اېکنلیگینی شعرى اعترافیدە کۆرە آلهسيز:

قنچە مقدسدير آتە دېگن سۆز،
عالی توشونچه بو حقیقتدە هم،
تیلدە مجالى یۇق اونینگ شرحیگە،
صفتین یازگەلى عاجزدير قلم...!

...نې اوچون وطنى - بو كېنگ توپراقنى،

بونچەلىك قيرغاق سىز كئە بۇلسە ھەم،

چېك سىز بايلىكلرى، كانلىرى بىلەن،

اۋرمانلىرى، باغ-بوستانلىرى بىلەن،

ناز-نەمىگە تۈلە خانلىرى بىلەن،

آتە وطن، آنە وطن دېدىلەر؟

بو اوچونكى حقيقتدە آتە ھەم،

مېھرىگە كان بۇلگەن قىلى آتە ھەم،

وطنىدېك مۇقدس، وطنىدېك اولوغ،

وطن قۇيىنى كىي قۇيىنى جانپۇرور،

بىلكە راستىن دېسەم اوندىن مۇقدەم

(سۆز ايچولرى، 1989: 16-17-بېتلەر.)

شۇنگە اۋخىش، آنە تىلى حقيدە كويلرەن، شاعر اۋرنەك قىلىپ كۇرسەتگەن

نەرسەلەرنى حيات بۇيىچە عقل اوچىدىن اۋتكۈزمەنگەنلەر جودە كۇپ بۇلىشى مۇمكىن، مگر اۋزگەچە.

يەنى انسانگە سىز بىر نەرسە اھمىيەتنى بىلدىرماقچى بۇلسىڭىز، بوندىن كۇپراق اھمىيەتنى

ايتالمەيسىز. بو يېردە استاد لىبى تىل بەھاسىنى شاعرانە شەكلدە، تىلنىڭ شانىگە يەشە

تەرىف قىلگەن. انسانگە غرور و شعور سۆزى جودە اھمىيەتلى بۇلىشى كېرەك. تەفەرر و حس

اېتىش اوچون اېنگ مېھم نەرسە مەنە شو شعوردير. انساننىڭ بىلىم جۈھرى و اېچ ماھىيەتى

مەنە شو شعوردىن كېلىپ چىقەدى. عىن زاماندا، سىزنى تۇغىلگەن مەھىيىتىڭىز بۇلىشىمى، ايش

يېرىڭىز، سىياسى و يىش مەھىيىتىڭىز بۇلىشىمى، غرورسىز يىش اصلا امكانسىز. بو يېردە

شاعر، انساننىڭ حياتىنى قۇتقۇردىگەن ايكى شاھەرگە اوستىگە قۇل قۇيگەن و آنە تىل،

انساننى حياتىگە مەنە شو ايكى شاھەرگە كىي اھمىيەتلى بۇلگەن شەردە بيان اېتىلگەن:

اۈزبېگىم، ملى غرورينگگە اساس آنە تىلىنگ،
خلق ارا فخر و سرورينگگە اساس آنە تىلىنگ.

سۆزلەسنگ آنە تىلىنگدە روح و جان راحت تاپر،
يعنى آسايش، حضورينگگە اساس آنە تىلىنگ.

استاد لىب شوقىيل موضوعلارنى جمعيتگە و ينگى اولادلارگە شيرين تىل و
گۈزەل افادە بىلەن آچىقلىق بېرىشەن ھېچ تالمەگەن و چرچەمەگەن، شاعر. يوقارىدە كۆرسەتىپ
اۋتىلگەن مەقسەت ئاتلار قاتارىدە تورەدىگەن باشقە بىر مەقسەت اسم، بىر حياتىنى قارەلىكلەر و
ھېچەن ياروغلىق و مەناگە يۇللانچىلىق قىلگەن، انسانلارگە انسانى دۇنيا قرەش تەفكرىنى
توغدىرىش ھامىسى و بانىسى بۇلگەن، انسانلارنى جەھالت باتقاغىدەن انسانىت گۇلستانىگە آلىپ
چىققەن اۋقىتوۋچى حقيدە قىچە جاذبە و جاذبە بىلەن شەرى نطق قىلگەن اېكەنلىكلەرنى
قويىدەگى شەردە كۆرە آلەسىز:

تا بىشەرنىنگ يۇللانچىسى دېر بىلىك،

اۋقىتوۋچى، سېنگە شان و شەرقلەر!

مەرفت نورىگە آچىلسىن اېشېك،

اينجۇگە ايلنسېن تاش و خەزىلەر!

(ايكى كۆزگۈدە بىر تەسۋىر، 2005/1384: 240).

«اېلگە خەمت» عنوانلى شەردە، شاعر چىندەن خەمت قىلەدىگەنلەرگە سىھرامىز
روشدە اولارنى ترغىب اېتىپ، بو يۇلدە چرچەمسەن تالاش قىلىشلىرىگە اوندەيدى. شەرنىنگ
بىر قىسمىنى بو يېردە عزيز اۋقۇۋچىلەر خەمتىگە اۋرنەك صەفتىدە كېلتىرەمىز:
اېلگە خەمت يۇلىدە كېچەن حياتىنگىدېر گۈزەل،
بو صەفت تارىخىدە سەقلىنە آتىنگىدېر گۈزەل.

چون تيريكلىك يۇلدىر، بىلسنگ، كورەش باشدن اياق،

بو كورەش-لە خلق اوچون يۇغرىلسە ذاتىنگىدیر گۆزەل!

انقره، 2013-يىل جولای آيى

بیر کلامدە خلاصە قىلىپ ايتگندە، شاعرنىڭ شەرلرىنى اۇقىگن زمان

اۋزىنگىزنى باشقە بیر حال و هوا دە حس اېتەسىز. يعنى سىز فاعل بۇلىپ اۋزىنگىزنى شو شعر

قەرمانى كىي حس قىلەسىز. اصیلدە هنر دېب، صنعت دېب منە شونى ایتسەلر كېرەك، بو

هنرنى استاد لىب قلمى و دىنا قرەشىدە كۆپ سادەلىك بىلن كۆرەسىز. شونىڭدېك، بو

حس-تويغولرگە چۆمىلىپ كېتگن زمان، ضمىرىنگىزدە اميدلر توغىلەدى و كېلەجككە مېر

بىلن باقىش تفكرى سىزدە آقېب تورەدى. بوندەى بیر هوانى كېلتىرىشدە قلم اعجازى بىلن

شەرلرنىڭ معنا عالمى كۆركملىگى يا شەرلرنىڭ سحرلى سۆزلرى، مسىحانە روحى مساعدت

قىلەدى و باشىنگىزدەكى بوتون دردلر-قىغولر بىردن يۇق بۇلىپ كېتگندېك يىڭىل تارتەسىز.

استاد لىبىنىڭ اۋزىدن آلدىنگى شاعرلرگە مناسىتى

بو يېردە شاعر دىن نېچە قىسسە اۋرنك كۆرسەتېب، موضوعگە يىكون يەشش

اوچون حركت قىلىنەدى. اما اوندىن آلدىن، استاد لىبىنىڭ اۋزىدن آلدىنگى شاعرلرگە،

اينىقسە ممتاز ادبىيات و كىللىرى جملەدن مولانا لطفى، على شېر نوايى، بابىر، آتايى، فضولى،

بېدىل، مشرب و باشقەلرنى يىڭى نسلگە تانىتىش يۇلىدە دُرّ غفلت قىلمەگن برماق بىلن

سنەلەدىگن شاعرلرىمىز قطارىدە دېسم عدالت اۋز يېرىنى تاپگن بۇلەدى. مذكور شاعرلر

شەرلرگە مخمس باغلىش، ايزداشلىك بىلن نظىرە يازىش كىي شەرلر يانىدە، اولرنى ممتاز

ادبىياتىمىزنىڭ يېتكىچى و پارلاق سىمالرى صفتىدە هر زمان اۋرنك بېرىپ، قلم كوچىگە

اېگە بۇلە توريپ و علمى صلاحيتلرگە قرەمسدىن ممتاز ادبىيات و كىللىرىنى اۋنگدە كۆرگن،

اثرلرگە ميدان، روحلرگە جان و يۇللرگە ميلان بېرىپ كېلگن كىمىاب شاعرلرىمىزدىن دىر.

حضرت نوايىنىڭ:

آچمەگەى اېردىنگ جمال عالم آرا كاشكى،

سالمةغەى اېردىنگ بارى عالمده غوغا كاشكى.

شعريگه ايزداسليك قىلىپ يازگن نظيره سیده، شاعر نوایینی ادبیات دنیاسیده حشر برپا قیلگن ادبیاتیمیز ایلغارى دېب توصیف گه آلگن. مذکور شعرده نوایى توغيلمسه اېدى، ادبیاتیمیز نینگ حاضرگى حال و حاضرگى يوكسك درجده بولگن هواسى بولمس اېدى دېگن بير توشونچه نینگ قید اېتىلگنى كۆرينه دی:

قىلمه گه ی اېردېنگ قدینگنى جلوه فرما کاشكى،
بؤلمه گه ی اېردى جهانده حشر برپا کاشكى.

شونینگدېك، لطفی میراثیگه هم شاعر يوكسك حرمت و يوقارى بها بېرىپ، شعرلریده او ذاتنى تعریف قیلگن اونینگ غزللریگه هم مخمسلر باغلب، نظیره لر يازگن. استاد لیب، لطفی شعرلرینی شونده ی هم بير قونت ییلن اوقیب اؤزلاشتیرگن کی، بعضاً يازگن غزللری تصادف شکله اونینگ بير غزلی، حتی بير بيتی نینگ شرحی بولیب چیقهدی. ادعایمیزگه دلیل شاعر نینگ «لېده گی خال» عنوانلی غزلی نینگ تېپه سیده کېلتیریلگن مولانا لطفی نینگ قوییده گی بيتی و غزل نینگ آستیده بېریلگن ایضاحی دیر. استاد لیب نینگ مذکور غزلی اوستیده مولانا لطفی نینگ قوییده گی بيتی جای آلگن:

مونداقكى یخشى یېرگه توشوبدور تاپیب قبول،
شك یوقكى مقبل اول دوداغینگ خال هندویى
کېن غزل باشلنهدی:

لېده گی خال

تاپدی حسنینگ چمنستانیگه یول تا خالینگ،
قیلدى بو گلشن ارا میل تمشا خالینگ.

غیغینگ نسترستانیده گه بۆلدى مقیم،
گه بناگوش سمنزارین اېتىپ جا خالینگ.

آل یناغینگ سری یوزلندی نېچون کیم، تاپدی،
اوشبو گلشنده قیزیل گلنی دلارا خالینگ.

لېک کوییدردی بوتون اوتلی یوزینگ تابى اونی،
شو سبیدن قاره‌ییب قالدی سراپا خالینگ.

سۇنگ سوسیز قالدی-یو زلفینگ ظلماتیده یوریب،
ایزلهدی خضر بولاغینی، نگارا، خالینگ.

یۇلده چون تالدى، چیقیب چېتگه تاپه‌ی دېب راحت،
وه، نې خوش توتدی لېینگ کنجیده ماوا خالینگ.

خضردېک بېخبر او چشمه‌دن ایچگنده زلال،
بیلدی تاپمیش نې کیم ایستر اېدی حالا خالینگ.

اېندی نې غم اونگه گر کویدی تنی، چېکتی الم،
تاپدی چون خضر سویى هم دمی عیسا خالینگ.

یۇق عجب لېده‌گی خالینگنی سېور بۇلسه لېیب،
که اونینگ دردینی قیلگوسی مداوا خالینگ.

(ایکى کۆزگوده بیر تصویر، 2005/1384: 141-142)

اوشبو غزل صحیفه‌سی‌نینگ آستیده شاعر قوییده‌گی ایضاحنی یازهدی:

«سرلوحه قىلىپ آلىنگن نىتىنى، 1369-يىل 15/14 سرطان كېچەسى

(1990-يىل 6/5 جون كېچەسى) مولانا لطفى دېوانىنى مطالعه قىلىش جريانىده

اوچرەتدېم، حال بوكى، اوشبو غزل 1987/1366-يىلده يازىلگن اېدى. بو غزل مذکور

بیت نینگ مفصل شرحى بۇلىپ چىققىدىن حيرتدەمن.»

قويىدە بابر، سلطان حسين بايقرا و مشرب شعرلرگه استاد لبيب نینگ نظيره

قىلىپ يازگن شعرلرى مطلعلىرىنى اۋرنك صفتيده كېلتيرهميز:

بابر:

بهار اياميدور، داغى يىگىتلىك نینگ اوانيدور،

كېتور، ساقى، شرابى ناب كيم، عشرت زمانيدور.

ليبيب:

چمن كيگن يشىل، گلشن يناعى ارغوانيدور،

قه بان كۈز باقسه كۈكلم فصلى يشنش قۇزغەلانيديور.

حسينى:

داغى عشقینگ بېرميش ابردى عقل و هوشومدين فراغ،

وهكى قۇيدى شعلهى هجرانینگ اول داغ اوزره داغ.

ليبيب:

ايسته گيم گل آچىليب اولمه كده خرملنسه باغ،

لاله لر چقنه ب گلستان بزميده ياقسه چيراغ.

مشرب:

ملك سن يا بشر يا خرّو غلمانسن، بىليپ بۇلمس،

بو لطف و بو نزاکت بيرله سېندين آيرىليپ بۇلمس.

ليبيب:

بوگوننى خوش كېچير، تانگله نېلر بۇلگه ي، بىليپ بۇلمس،

بيالالمه ي نقد قدرين، نسيه لرگه اينتيليپ بۇلمس.

اداڭده، شعریت عالمی ده بیر طلبه و شاگرد صفتیده استاد لیب نینگ شعرلری و ادبی ایجادلریده کلاسیک شاعرلر تأثیرى بؤلگنى و اونینگ یانیده، تورک دنیاسی مقیاسیده شعرلریده بعضاً یات سؤزلر قۇللنگنلیکلرینی ایتیشنی هم اونوتمس لیگیم کهرهک. تورک دنیاسی شاعرلری شعرلریده روسچه، فرانسوزچه، انگلیزچه، نادر شکلیده قۇشیلگن بۇلسه، استاد لیب نینگ شعرلریده فارسچه و عربچه سؤزلر کۆرینیشى ممتاز ادبیات، ادبی محیط و ایکی تیلی شاعر بؤلگنلیکلری تأثیریدیر.

انسان قنچه تیل اۇرگه نیب، باشقه مدنیتلردن خبردار بۇلگنده، اۇشنجه ایجادیه مدنیتلر و تیللرنینگ تأثیرى بۇلیشى طبیعی حالت حسابلنهدی.

استاد لیب نینگ ایجادلریگه برکت تیلەش بیلن بیر زمانده، بو معظم شاعریمیزگه ساغلیققه تۇله حیات هم تمنا قیلیب قالهمن.

محمد هاشم همدم فاریابی

14.05.2020

انقره/تورکیه

پارلاق اینجولر- معنوی حیات دېنگیزیدن آلینگن تامچیلر

«پارلاق اینجولر»، بیز نینگ اینگ بیلیمدان و حرمتگه سزاوار استادیمیز حضرت سید محمدعالم لیبب جنابلری نینگ شعرلریدن نمونه بیر اثر بۇلیب، مېنینگ حیاتییم مضمونی و یاش شاعریمیز هاشم همدم تمانیدن قۇل اوستیگه آلینگن افتخاری بیر حرکت و فعالیتدن کېلیب چیققن نتیجه دیر. بو کتاب، اصلیده بیر حادثه ایمس، بلکه بیر مقصد نتیجه سیدیر. بوندن چمه سی 8 آی الدین قیزیمیز تومریس بېگیم ینگى دنیاگه کهلگن وقتى ابدى، همدم وطن و وطنداشلىرىنى ساغینگىده، تورکيه کىبى بیر مملکتده هېچ ایش قيله آلمه ی تورگىدن ندامت قىلىپ، مېنگه صلاح سالدی. اؤشه نده نهايت حسرتلى بیر يیگیت کؤز اؤنگىمده ناتوان و کیمسه سىز حالى بیلن کؤنده لنگ بۇلیب لبریده کی دایمی کولگی و یوزیده گی اونی هېچ قچان ترک اېتمه یدیگن غرورى کؤرىمه گن بیر آدمنى کؤرىپ، مېن هم ایچدن جوده قىغولندیم. اما بیلدیرمسلیککه آلیب تشویش قىلمس لیگی کېره کلیگىنى ایتدیم. دواملى یازیب توریشى و دۇستلری بیلن علاقه ده بۇلیشى ضرور لیگىنى ایتیشیم بیلن کؤنگلىنى کؤتاریشگه حرکت قىلدىم...

نتیجه ده، معلوم بۇلدىكى، حسرتلر و تشویشلر نینگ همه سیگه سبب، آرزو- آرمانلری بویوک بۇلگن تورموش اورتاغیم نینگ بیر فعال یاش صفتی ده اؤز آنه تیلیگه ایجابی خدمت قيله آلمه گنى اېکن. انقره ده گی دۇستلرینگیز بیلن هم بیرار مصلحتگه اؤتینگ، مبادا اولر بیلن دردلشگنده اوستینگیزده کی بو غربت یوکی آزه لر دېدیم. آره دن نېچه کون اؤتگندن سؤنگ، بیر آقشام کېچیکیب اویگه کېلدى، لېکن یوزیده ینه اؤشه اېسکی تبسملر پارلب تورر اېدى. هه، خۇش کؤرىنه سىز دېگن سۇراق جوابیگه: دکتور تورک اۇغلى بیلن بیرگه اېدیم، دېدی- او دوامیده، «استاد لیبب نینگ حیاتی، ایجادى و علمى مقامىنى قدرله ماقچى بۇلیپ، ییغین اؤتكزماقچى بۇلدىک» دېدی، همدم خورسندلیک بیلن. یخشی قوتلۇغ بۇلسین دېدیم. بو ایش کۆپ زمان سوردی و هر کون کېتیب کهلگىده ویا هم اویدن دۇستلری بیلن گېلشگىنده، مېنگه راپور بېرگندېک قىلیپ بیرته بیرته معلومات بېردى. نتیجه ده، تورکيه لیک

استادلار نینگ بىر ايکيتەسى بىلەن استاد حقيده مقاله يازيش خواهشيني قىلدى و اۋزى ھەم بىر ايشلارنى باشلەدى، اما نتيجهده بىر كۈن لىبب صاحب حقيده ايکى ايدىر بىران مقاله يازسەم دەپ اورۇنەنمەن ھېچ بۆلمەيدى، اۋزلىرىگە ھەم وعدە بىرگەن اېدىم، دەدى. يەنە بىر - ايکى ايدىن كېيىن، بىر كۈنى «استادنى بىر قەچە شعرلارنى اۋقيدىم، عجايب تورىكى و تالاشگە اۋندەيدى آدمى، يىغىپ، شولارنى كىتاب قىلسەم قەندەي»، دەدى و ھەر كۈن بىر ايکى پەرچە شعرلارنى مېنگە اۋقىپ، قەرەنگە بو يېردە آدمىنى مەجبۇر قىلەدېگەن گېلەر بار دەپ تەكرار تەكرار اۋقىيدى...

نەھايەت، بۈگۈن مېنگە كىتابنى يۈزدە تۇقسىن بېش چەمەسى ايشىنى بېتىردىم، شۇنى بۇش بۇلگەن و قىلارنىڭدە بىر اۋقىپ اۋتىنگ دەپ خواهش قىلدى. مېن شەرىت عالمىدىن اوزاق قالگەن و نېچە يىلدىر بالە باقىشەن باشقە نەرسەگە يەرەمەگەنە زۇردىن اۋقىپ اۋتىش ايشىنى بۇنىمگە قۇيگەن ھەممىمگە فخرلىنىپ، شۇنى ايتە آلەمنىكى، حەقىقتەن استاد لىبب بىر بەھار و بو بەھارنى جىمىپ چىققەن عزيزىمىز و ياش ايجادكارىمىز دېنىگىز نىنگ اېنگ تىگىگە قەدەر بارىپ ادەبىيات عالمىگە اۋز غەيرەتنى كۆرسەتەي، حەيات بەخش مەنوي تامچىلارنى دېنىگىز نىنگ اعماقىدىن اۋلىپ چىققەن. مەنە شۇ يېتتى - سېكىز اۋ ارەسىدە، غەربتە دەرلەيدىن ھەم اۋزى و ھەم مېنى قوتقۇزدى، استاد لىبب نىنگ شعرلارنى حەياتىم بۇيىچە شۇ قىسقە مەتدە اۋقىگەنچە اۋقىمەگەن اېدىم دەسەم تۇغرى كېلەدى. سېگىگە سزاوار تورمۇش اۋرتاغىمگە مەلتى و تىلى اوچۇن بۇندىن كۇپراق ارادە و استقامەت تېلەش يانەدە يەخشى ايجادلار و افتخارلى فەالىتلىرى دوامىنى اۋزۇ قىلىشىم بىلەن بو «پارلاق اينجۇلار: اثرى كېلەجەك نەسل اوچۇن كۇپ كەتتە ھەمىتلى ايشلارنى بىرى بۇلىسىن دېگەن امىدەن.

حرمت بىلەن

دەكى ھەمدە مەصۇمى

انقرە - تور كىيە

11.05.2020

ي

شعر لږ

1- تخمیسار

ال ف) مولانا لطفی غزللریگه باغلنگن مخمسلر

1-1 بگمه قاش آلی³

اېنگینگ خجالتیدین آی هلال کورگوزدی،
 یوزینگنی کوردی قویاش هم زوال کورگوزدی،
 کمال حُسنیدین، الحق، مثال کورگوزدی،
 «اوغان که قدرت ایچینده کمال کورگوزدی،
 یوزونگنینگ آینه سینده جمال کورگوزدی».

یره تدی تېنگری یوزونگدین رُموز و زلفونگدین،
 کون ایله تون رُخ عالم فروز و زلفونگدین،
 آچونده فتنه لر اویغاندی کُوز و زلفونگدین،
 «جهاننی اؤرتدی اول دم که یوز و زلفونگدین،
 تجلیات جمال و جلال کورگوزدی».

لیبگه چیقدی اوچوق، ابرمیش آنی سؤرمک رسم،
 کوتیب اجازت، ایننگ ایشیگیده تورمک رسم،
 کؤرینسه ینگى آی، اېزگو تفال اورمک رسم،
 «هر آی باشیده اېدی بیر هلال کورمک رسم،
 بیر آیده قاشیدین ایکی هلال کورگوزدی».

کؤزینگ یازوق سیزین اؤلتورگه لی بویوردی مېنى،
 یوزینگ یانر اؤتی قانیم بیله قاووردی مېنى،

³تویغولریم، قیغولریم، 1384: 119-121-بېتلر

لیینگ زلالیگه چنقالیغده کوردی مېنى،
 «حيات سوييغه اېلتيب سوسيز كېتوردى مېنى،
 دوداغينگيز، نې بلا، بيزگه آل كورگوزدى!»

كۈنگيل قوشیگه ساجینگ سارى چون هوا بۇلدى،
 باریب توزاققه او بېچاره مبتلا بۇلدى،
 مېنگ و قراقلىرىنگيز نې بلا قرا بۇلدى،
 «مېنىگ جانیمغه بلا اوستيده بلا بۇلدى،
 كۈزونگ قاشينده يراتقان چو خال كورگوزدى».

ازل اياقچيسى قیلدى قراغينگيز اوسروك،
 بۇيىنگيز اسرو كېلىشگن، خرامينگيز چاپك،
 اينگيچككه بېلگه لطافتنى آيلب آغير يوك،
 «وجود باغلمهدى بېلىنگيز كې نازك،
 نېچه كه خامه قدرت خيال كورگوزدى».

لېيب دېك يازيب اوز حالى وصفيده لطفى،
 چوچيتدى سۇزنى لېينگ بالى وصفيده لطفى،
 نه يالغيز اېگمه قاشينگ آلى وصفيده لطفى،
 «حرامى كۈزلرينگ اشكالى وصفيده لطفى،
 بصارت اهليغه سحر حلال كورگوزدى».

مزارشريف، 1994/1373-يىل

2- ناصحلر اؤگیتی⁴

سیزگه حُسن و کۆرکه‌بایلیک بۆلدى چون لطف ازل،
اونگه ایزگو خُلق و شیرین سۆزلیلیک هم مشتمل،
کۆرمه‌گندى هيچ بير چاغ ابل کۆزى سیزدېک گۆزل،
«دورونگیزده عالم و عابد قۇیوب علم و عمل،
بۆلدى فکر و ذکر الرغه دایما صوت و غزل».

باقمه‌سنگ غم، باقسنگ اول کۆز بیزنى ناچار اۆلتورور،
ناز ایله یورسنگ ینه اول قدّ و رفتار اۆلتورور،
حُسنونگ آشوبى خلايقنى قیلیب خوار اۆلتورور،
«قاش و کۆزونگ فتنه‌سى ابل‌نینگ بارین زار اۆلتورور»
بیر بهانه بهش اېمستور آدم اؤغلیغه اجل».

بیزگه ناصحلر اؤگیت دېر: «عشق‌دین ایلنگ حذر!
کیم محبت‌نینگ یۆلینده اسرو کۆپ خوف و خطر»،
سؤرسک اوشبو ایش علاجین، نې آسیغ، بیدردلر،
«عشق ایچینده چاره ایتورلر: بدل دور یا سفر،
نې بارورغه بیزگه باردور یؤل و نې سیزگه بدل».

Alim Labib facebook safhasi, 2017-yılı 5 Ağustos⁴

عشق ارا اېگم بۇيون ناصحنینگ ایستک-خواستیغه،
 سالمغەیمەن ھەم قولاق غیبتچی یلغان-راستیغە،
 سېن دغی کۆز یوم بو سودایى قولونگ کم-کاستیغە،
 باقمغەیمەن اۆزگە شادلیقدن ایاغیم آستیغە،
 گر ایزینگ توپراقیگە باش قویغەلى تاپسە محل.

کۆرگەسېن گل جۇشینی بیتسنگ بهار و نوروزە
 لالە آچگەلى آل ینگاق، نرگس باقر کۆزین سوزە
 بۇیلە قیلگونگدور گمان باقیب اول آغیزلە یوزە،
 «اول آغیزدور یا عسل نینگ اریسی گلبرگ اوزە
 نېش ایلە نازک نشان قیلدی و تۇلدیردی عسل».

بینوا عاشقە جور اېتمە، یازوق، کۆرە - بیلە،
 شفقت اېت بارې، ثواب آل، اۆزگە یخشیلیک تیلە،
 ھرنېچە کیم یۇق **لیب** ایشی سېنینگ دینینگ بیلە،
 «گر مسلمانسن بو **لطفی** کۆنگلون آغیل جەد ایلە،
 «کاھلی و کافرې» دېب باردورور، آری، مثل».

انقرە،

2017-ییل 5 آگست

(ب) علی شېر نوایی غزللریگه باغلنگن مخمسلر

1-عشق وادیسى⁵

وای کیم هجران تونی، مېن ماه تاباندىن ملول،
 ثابت و سیاره و گردونِ گرداندىن ملول،
 غیر طعنیدین حزین، بی مهر جاناندىن ملول،
 «ای کونکول، بیر نوع اولوبمېن اهل دوراندىن ملول،
 کیم که اندین یخشی یوقدور، بولمیشم آندین ملول».

یار اېشیگیگه باریب اېردیم، دېمیش کېتسون مېنى،
 هجر دردین تارته-تارته جانیگه یېتسون، مېنى،
 نی کېرهک اېمدی مېنگه جان، آیت، ترک اېتسون مېنى،
 «هجر اگر بودور، نېتهی مېن جاننى، جان نېتسون مېنى،
 کیم اېرور هر لحظه مېندین جان و مېن جاندىن ملول».

⁵ Alim Labib facebook safhasi, 2015yılı 30 July/Temmuz

گرچه طوریمده قباحث یۇق خجالت چپککهلی،
 وه که معروض اولمیشم رنج و کسالت چپککهلی،
 کبلمیشم دنیاگه یا جور جهالت چپککهلی؟
 «تېنگری خلق اېتمیش مېنى گویا ملالت چپککهلی،
 کیم دمې یۇق کیم اېسمېن خلق ناداندىن ملول».

نېچه قان ییغلهی باریب گلگون قبالر کؤییده،
 کؤزلریمدین ساجیب انجم مهلقالر کؤییده،
 اسرهی ایمانیمنى دېب کؤزی قرالر کؤییده،
 «نېچه دینیم اوزره تېترهی دلربالر کؤییده،
 ای مسلمانلر، بولوبمېن کافرستاندىن ملول».

حق یولی نینگ سالکی سېن، توت تیل و کۈنگلونگنی پاک،
 گر بو مسلکده ارغلیق یۇق، بولور جانینگ هلاک،
 عشق وادیسینگه مجنون دېک بغیرقان، سینه چاک،
 «ایسته سنگ مقصد، قدم قۇی، طعن تاشیدین نی پاک؟
 کعبه تاپتی بۆلمهغان خار مغیلاندىن ملول».

ایسته سنگ گر یار دیدارینی کېچه-کوندوزین،
 مهر قۇیمه آيغه و سیر ایلهمه کۆک یولدوزین،
 غیرنینگ بۇساغەسینی باسمه و تاتمه توزین،
 «ای کۈنگول، فکرینگنی قیل کیم دۈست دشمنلر یوزین،
 کۆرمس اېردی بۆلمهسه سېن زار حیراندىن ملول».

ای **لیب**، آچ سۆز حقیقی عشق‌دین، یۇق کیم مجاز،
کیم بیزینگ دورانده هم بار ذوق اهلی کۆپ و آز،
چون سېنینگ آوازینگه مشتاق ابرورلر اهل راز،
«ای مغنی، توت «عراق» آهنگی و کۆرگوز «حجاز»،
کیم **نوا**یی خاطری بۆلمیش خراسان‌دین ملول»!

انقره/تورکیه،

2015-ییل، 30 جولای

اوچماق ساکنی⁶

سرو اېگيلور باغ ارا قدّين خرامان ايله گچ،
 غنچه حسرتدين سولر لعيني خندان ايله گچ
 جاننى اورترا اوتلوق اېنگيني⁷ نمايان ايله گچ،
 «حُسنی آرترا يوزده زلفين عنبرافشان ايله گچ،
 شمع روشنراق بولور تارين پريشان ايله گچ».

ناز ايله گل موسمی تا سير بُستان ايله دينگ،
 عالم آرا حسنونگه گللرنی حيران ايله دينگ،
 تاميريمگه باشده وصلينگ شوقيني قان ايله دينگ،
 «يوزنی گللردين بېزه مو بيزنی قربان ايله دينگ،
 يا يوزونگه تېگدی قانلر بيزنی قربان ايله گچ؟».

⁶Alim Labib facebook safhasi, 2020.yılı 1 April/Nisan

⁷. اېنگ: يوز، بناق، چهره.

قهر ایله باقدینگ، نگاهینگ جانگه سالدی اضطراب،
 محو بولماقدین بۆلک تۇلقینده نې قیلسون حباب.
 بوزدینگ اۆز یورتینگنی سېن تارتیب چېریک، ایلب عتاب،
 «تیغ ایله پیکانلرینگ یېتتی کۈنگول بۇلغچ خراب،
 سو قۇیوب تخم اپکتینگ اول کشورنی ویران ایله گچ».

تانگ اېمس گر بۆلسه لر عشاق اوچماق⁸ ساکنی،
 کیم بیلینمس ساده هر ایش آشکار و کامنی⁹،
 کۈرگوسی هر کیم نینگ آچیق بۆلسه چشم باطنی،
 «قان اېمس کیم یاپتی گلگون حله جنت خازنی¹⁰،
 عشق مقتولین شهید ایلرده یران ایله گچ».

گه چمن گلگشتیگه قدین خرامان ایله دی،
 گه کولیمسب غنچه دېک لعلینی خندان ایله دی،
 صید ابترگه کۈنگلومیزنی عشوه چندان ایله دی،
 «آشکار ایلب یوزین کۈزومنی حیران ایله دی،
 یاشورون آلدی کۈنگول کۈزومنی حیران ایله گچ».

عشق اوتیدېک جهانده اۆزگه اوت یۇق سۇزناک،
 گر توتشسه جانینگه اؤرت ر ایچ و تاشینگنی پاک،
 عشق دردین تنله گنلرگه هلاکتدین نې باک،

⁸. اوچماق: جنت، بهشت

⁹. کامن: یاشیریلگن، پنهان

¹⁰. خازن: خزانه دار، قۇریقچی، پاسبان

«جانده قۇيغچ نقد عشقین قیلدی کۈنگلومنی هلاک،
اۇلتورور محرمی سلطان گنج پنهان ایله گچ».

عشق فوجی تا کۈنگول ملکینی مفتوح اېتمه‌دی
قۇیمه‌دی هم تا مسخر جسم ایله روح اېتمه‌دی،
گر، **لییب**، اۇلب سېنی اول شوخ مذبوح اېتمه‌دی،
«ای **نوايي**، عشق اگر کۈنگلونگنی مجروح اېتمه‌دی،
پس نېدور کیم قان کېلور آغزینگدین افغان ایله گچ؟»

انقره/تورکیه،

2020-ییل 31 مارچ/1 اپریل کېچه‌سی

3. غربت اېلى

كۆرگوزىپ لطف اۇزى اۆل الفت ايجاد ايلهدى،
 دۇستلىك، قرداشلىك درسىنى كۆپ ياد ايلهدى،
 وه، نې بۇلدى، مېرسىزلىك اېمدى بنياد ايلهدى،
 «آه كيم، نامېربانيم عزم بېداد ايلهدى،
 بېر يۇلى مېر و وفا رسمىنى برباد ايلهدى».

ناگھانى بۇيله كيم، ترك ايلهدى رسم وفا،
 فكرين اۇزگرتىردىمو يۇقسه، انىنگ اهل دغا،
 گرچه كۈنگولدين اونىنگ حقيده كېچمس بددعا،
 «قۇرقهم اهل وفا آھى انگه قىلغەى جفا،
 بو جفالر كيم وفا اھلىغه بنياد ايلهدى».

قىلمەدى انديشه قرداشلىك تېه بۇلغەى دېبان،
 آشنالېك ياتلىك بېرلە شېه بۇلغەى دېبان،
 كېمسە نازك يورەگى قان تە-بەتە بۇلغەى دېبان،
 «بۇلمەدى ناشاد آخر دم گنە بۇلغەى دېبان،
 بېگنە احبابنى مونداق كە ناشاد ايلهدى».

وعدهگە قىلسە وفا هر كېمسە كسب اېتگەى ثواب،
 كېمسەگە بېرگن سۆزىن اېرمىس اونوتماقلىك صواب،
 بو غضب كيم ايلهدى، كۈنگول كېتىرمىس انگه تاب،
 «بېر دم اېچرە تند سېل قېر ايله قىلدى خراب،
 هر وفا قصرى كە يىللر آنى بنياد ايلهدى».

گر ازلدین بولمسه غربت ایلې بختی نگون،
 عمرینی مونداق پریشان مو کپچیرگهی تون و کون،
 کؤککه تېکرو گرچه مظلوم آهیدین یېتتی توتون،
 «دَم اورەرغه تاپمهدی حد کیمسه تا عشاق اوچون،
 شحنة ایلې غمزه سین، کیرپیکنی جلاد ایلهدی».

دور ایلې نینگ صحبتیغه توتمه کؤپ اؤزنی یقین،
 کیم صداقت سیزلیگی هر دَم قیلور کؤنگلینگ حزین،
 گر نثار ایتسنگ بؤلیده جان، دېمسلر آفرین،
 «تیندی ابنای زمان نینگ اختلاف طبعی دین،
 کیم که اؤز طبعینی بېکس لیککه معتاد ایلهدی».

تورک یورتی ساری بولمیشدی کیلاووز اشتیاق،
 بؤل ارا قالمیش سینیب کؤنگلی وطن دین هم بیراق،
 قی سری کبتسون لیب، اېمدی خراسان یا عراق،
 «کؤنگلی ملکین ایستر آباد و بوزر خیل فراق،
 تا نوایی عزم ملک ایسترآباد ایلهدی».

انقره، 2020-ییل 3 اگست

مخمس گه ایلنگن غزل¹¹

دور اوزگردی، بو دم اولگیلرگه اؤخشه مس،
 هم گؤزلر لاجرم اولگیلرگه اؤخشه مس،
 اوشبو جیرانلرده رم اولگیلرگه اؤخشه مس،
 کؤنگلیم آلکن او صنم اولگیلرگه اؤخشه مس،
 حُسن و استغاسی هم اولگیلرگه اؤخشه مس.

بوستان ایچره یاییلگنده کؤکتلر مخملی،
 عشق بزمیده معنی کویلگهی یلی-یلی،
 رقص ایتتر رنگین قنات پروانه سیمانلر، بلی،
 کؤپ کؤریمن خوش ادا، گلگون قبالرنی، ولی،
 اوشبو طاووس ارم اولگیلرگه اؤخشه مس.

دلربالیکده بؤلورمی بونچه هم زیبا و شیک!
 کیم که کؤردی او چیراینی حیرت ایلب توردی تبک،
 یوق گؤزلر ایچره بیر حور او پریر خساره دپک
 تورک و یغما و چگل مشهور ابدی حُسن ایچره، لیک،
 بو فرنگی وش عجم اولگیلرگه اؤخشه مس.

¹¹ اوشبو مخمسگه اساس سالکن غزل، آلدین شاعر تامانیدن علی شیر نوایی نینگ غزلیگه نظیره
 اؤله راق یازیلیب، کبیین اونگه مخمس باغلنگن.

جانى بۇلسىن ساغ اۋشە دلدارىنىڭ، ياشى اوزون،
مهرسىزلىك قىلمىس اېردى بو غرىپىگە بوتون،
مېن اونىنىڭ وصىلى اميدىدە يىشردىم تون و كون،
جورى آز، لطفى اۋكوش اېردى مېنگە بوندن بورون،
اېندى كېم اېلر ستم اولگىلرگە اۋخشەمس.

نېچە چېكىدىم زحمت، آسىغلىنمەدىم لىك اجرىدن،
بىزگە يۇق راحت زمانىنىڭ عصر و شام و فجرىدن
يىغلەماق بۇلدى ايشىم ظالم فلكنىڭ زجرىدن،
عشق ارا واجب يىغى، لىك او پرىنىڭ هجرىدن،
بو صفت كۆزىمدە نم اولگىلرگە اۋخشەمس.

اېلگە بخت و بختسىزلىك بىزگە يازىلگن مدام،
باشقەرلر يوزىگە كولگەى تانگ و بىزگە تىرە شام،
او پرىنىڭ عشقى يۇلىدە اونوتىپ ننگ و نام،
مېن تىلب وصىلىن مدام و تاپسە اوندىن اۋزگە كام،
اوشبو جان اۋرتىر الم اولگىلرگە اۋخشەمس.

كىمسەگە كۆرستمەسەن بو كۆرگۈلىكنى روزگار،
كىم چېكىپ مېن هجر، وصىلىن رقىبىم كامگار.
كۈنگىلىم آلگن دلبر اېتمىش بېوفالىك اختىيار،
مېن سېويب بىرغۇمرونى، او اۋزگە توتىمىش اۋزگە يار،
وہ نېچوك اۋلمەى، بو غم اولگىلرگە اۋخشەمس.

عشق بىر دېنگىز كە يۇقدىر اوندە قىرغاق و تگى،
كىم سېزەآلگەى اونى جان تامىرى، كۈنگىل رگى،
اصلىدە بو فن بۇلالىمىس هر كىشىنىڭ مىسلىگى،

قیل حکایت وامق و مجنون دن، اما مینده گی،
عشق ارا بو کیف و کم اولگیلرگه اؤخشه مس.

بو دبستاندن قیلیب ایجاد اؤتدی کؤپ ادیب،
کیم اولرگه اپردی الفاظ و معانی دلفریب،
شعر حُسْنیگه تخیل رنگیدن زینت بېریب،
هر نېچه کیم تیزدی سوز دُرینی نظم اهلی، **لیب**،
اوشبو شعرینگ محتشم، اولگیلرگه اؤخشه مس!
(بو مخمس محتشم، اولگیلرگه اؤخشه مس!)
انقره، 2020-ییل مارچ 3/4 کېچه سی

2- ابرگه شیش یا خود نظیره صفتیده یازیلگن غزلر

الف) مولانا لطفی غزلریگه یازیلگن نظیره لردن

کؤکردی چمن گلعداریم قنى،
سهى سرو بۇيلوق نگاریم قنى؟
مولانا لطفی

قوانچ و تیهنچ¹²

مہنینگ تورک تازی نؤادیم قنى؟
پرى چهره حورزادیم قنى؟

وفا اہستب اوندن، جفا تارتمن،
یبتیشسه قولاغیگه دادیم، قنى؟

نی تانگ اہستہمس کؤنگلیم اہل الفتین،
کہ اوندن بؤلککہ ودادیم قنى؟

سفرگه بارورمن کؤرالمہی اونى،
کہلیب قیلسه بیر خیربادیم، قنى؟

¹²توغولریم، قیغولریم، 2005/1384: 59-60-بیتلر (اوشبو نظیره، مولا لطفی غزلی بیلن بیر وزن و اورتاق ردیف، بیراق فرقلی قافیہده یازیلگن.)

هَدَّیْه قیلردیم قدومیگه جان،
مهنینگ ساری قؤیسه بیر آدیم، قنی!

جهانده او آی عشقیدن تشقری،
قووانچیم، تیهنچیم، عمادیم قنی؟

ایمان لحظه فارغ اونینگ یادیدن،
او هم قیلسه بیر لحظه یادیم، قنی؟

نی ابرمیش لییبینگ مرادی، دبدینگ،
وصالینگدن اؤزگه مرادیم قنی؟

مزار شریف،

1376 - ییل، اسد آیی نینگ ۲۵/۲۴ - کیچه سی

قیدین دغی مېن کۆردوم اۇشول کۆزی قرانی
کوچ بیرله کپتوردی بو کۈنگۈل باشقه بلانی
مولانا لطفی هروی

حُسن بهاری¹³

هر کیم که سبور سیز کبی بیر کۆزی قرانی،
اؤز جانیگه ساتقین آلور البته بلانی.

یوز شُکر کیم اول بو بلا مېنگه یۇلیقدی،
تېنگری اؤزی چون کۆردی روا اوشبو عطانی.

قَیدن کۆزینگیز اؤرگنه دیر فتنه چیلیکنی،
کیمدن سبق آلور قاشینگیز ناز و ادانی؟

سیزنی سبوه من دېرمن و سیز شېهه قیلورسیز،
تانوق کپتیره، بۆلمه سه، سېوگیمگه خدانی.

چون صاف کۈنگیल्ली سیز و هم پاک ایتکلی،
پس، قدر قیلورسیز، گۆزه لیم، صدق و صفانی.

¹³تویغولریم، قیغولریم، 2005/1384: 61-62-بیتلر

هر یپرده که بار حُسن، اونینگ زببی حیا دیر،
حق سیزگه عطا قیلگن اؤزی کؤرک و حیانی.

قاصد قنی تا سیزگه پیامیمنی بیتیرگهی،
هر تانگ مهن و یاردمگه چقیرماق صبانى.

هر نیچه که عُمریمنی خزان قیلدی غمینگیز،
سیز حُسن بهاریده تاپینگ نشؤ و نمانى،

نبضیمنی توتیب کوردی طیب، آیدى چکیب آه:
«کیم عشق مریضیگه یازهی قیسی دوانى؟»

اؤتگن کبچه سہوگینگیز و کؤنگلیم حقیدہ، کؤپ
اؤیلردیم و هاتفدن اہشیتدیم بو ندانى:

کای پاک محبت یولینى تنلہگن انسان،
عُمرینگ بارىچه سہوگین اؤشہ کؤزى قرانى!

ایران، (مشہد- مازندران یولی)

سہشنبہ کونى، 1376- ییل 28 اسد

ب) علی شیر نوایی غزلریگه نظیره لر

تون آقشام کهلدی کلبم ساری اول گلرخ شتاب ایلب،
خرامی سرعتیدین یوز اوزه خوی دین گلاب ایلب.
علی شبر نوایی

1- قتیق جواب¹⁴

دېدیم بیر کون وفاسیز نازنینیمگه خطاب ایلب:
«یورورسن تابکی مهن مبتلادن اجتناب ایلب؟
اېدی کۈنگلیل اوی اباد وصلینگ آرزوسیده،
اېتیب نومید کۈنگلیم، کېتدینگ او اوینی خراب ایلب.
غمینگده یاش توکر اویغاق کۈزیم، هر قطره یاش ایچره،
یوزینگ عکسین کۈزیم هر کچه ییغلر ترکِ خواب ایلب.

¹⁴ سۆز اینجولری، کابل، 1989/1368: 7-جېت

نې بۇلگه‌ی اېندی بو حرمان نصیب احوالینی انگلب،
تیریکلیکده کۆره‌ی دېب، بیر یولی کېلسنگ شتاب ایلب».

تمسخر بیرله کولدی تینگله‌گچ بو عرض حالیمنی،
جوابیگه دېدی لحنیدن اظهار عتاب ایلب:

«که ای بۇلگن خیال و وهم بحریده نشانسیزغرق،
محبّتدن سؤز آچدینگ ادّعی ناصواب ایلب.

سېنینگدېک بینوای زار و ایتماق عشق دعواسین!
پریرلر خیلیدن هم خاصه بیزنی انتخاب ایلب.

سېن و طالب‌لیگینگ حُسنیمگه اؤخشر اونگه کیم گویا،
جسارت قیلدی خُفاش آرزوی آفتاب ایلب.

چیققر باشدن بوسودانی، جنون وادیسیده اېندی،
یوگورمه تېلبره‌ب بېهوده جانینگگه عذاب ایلب».

بو سؤزلردن ییقیلدیم ناگهان بیلمه‌ی، **لییب**، اؤزنی،
مېن نومیدنی مدهوش بو قتیق جواب ایلب.

اندخوی، 1355- ییل

آچمغه ی ابردینگ جمالِ آرا کاشکی
سالمنه ی ابردینگ بری عالمده غوغا کاشکی.

علی شبر نوایی

2- خامه تیلی¹⁵

قیلمگه ی ابردینگ قدینگی جلوه فرما کاشکی،
بؤلنگه ی ابردی جهانده حشر برپا کاشکی.

قامتینگدن ابدی کیم قیلدینگ قیامت آشکار،
قویمسه عالمگه حسنینگ اوت سراپا کاشکی.

اوتلی رخسارینگ جهان مُلکیگه قویگنده آلاو،
مېندن اوزگه کویمسه بواوتگه اصلا کاشکی،

کوزلرینگ اورتنگنیمنی اوت ارا کورگنده هم.
قیلمسه مېن بېنواگه ذرّه پروا کاشکی.

¹⁵ سۆز اینجولری، 1368/1989: 22-بېت

اول آیلر رحم، سؤنگ اؤلدورمسه جادوکوزینگ،
غمزه اؤقیگه نشان آیلر، مبادا، کاشکی.

غمزهنگ ایتگچ قتل، جان پرور لبینگ تیرگوزمسه،
آشکارا آیلر اعجاز مسیحا کاشکی.

جان تاپیلر لعلینگدن ایتسم آستانینگنی مقام،
سؤنگره حُسنینگ گلشنین قیلسم تماشا کاشکی.

آی یوزینگه کؤز باقیب محو اؤلسه هم حیران کؤنگیل،
کامرانلیک قیلسمه هرگز تمنا کاشکی.¹⁶

سېنگه چین سېوگیمنی اظهار ایتگنی بیتسم غزل،
بؤلسه خامه نینگ تیلی وصفینگده گویا کاشکی.

ابرگه شیب میرالکلام اشعارینگه یازسنگ، لبیب،
توشمسه بیر حرف هم شعرینگده بېجا کاشکی.

کابل، 1364 - ییل

¹⁶ نوایی دن بیر تعبیر:

عاشق که مرادی کام بؤلغه ی،
عاشق لیغ انگه حرام بؤلغه ی (لیلی و مجنون داستانیدن)

بهار انداق که بلبل گلعدار تازه ایسترمین
که اول گلبانگ ایله اؤزنی بلند آوازه ایسترمین.
علی شبر نوایی

غم باسقینچیزی 17

نه بیرسبز آقیش و نه چاو و نه آوازه ایسترمین،
اولوشیم بؤلسه نې مقدار، اؤشه اندازه ایسترمین.
ینگى فکر و تخیل شهریکه کیرماقنى مؤلجللب،
ینگى یؤل آخترورمن، ینگى بیر دروازه ایسترمین.
اوچیدیر سؤز کبلینى حُسنی رنگی اوشبو دورانده،
یوزیگه ینگى فکر آرایه سیدن غازه ایسترمین.
کؤنگیل اویین زمانه غملری باسقینچیزی بوزدی،
خیالینگنى، اونى آباد ایترگه، رازه¹⁸ ایسترمین.

¹⁷Alim Labib facebook safhasi, 2017.yıl 10 Eylül/September

¹⁸ رازه: قورووچی، بئّا، معمار

تیریک لیکده اېمس دیر عیب اده شماق و قیدیرماق یۇل،
حقیقت جاده سینی یۇلدن آزه آزه ایسترمېن.

نې چاره، اېسکی قیغولر بیلن کېچدی اېسه عُمریم،
نشاط و شادمانلیک اېندی تازه-تازه ایسترمېن.

وجودیم هر نېچه کیم هاردی و تالدی چککب محنت،
اونینگ دفیگه آرتیق اویقو یۇق، خمیازه ایسترمېن.

پریشان بۇلدى اسرو غم یېلیدن کۈنگیل اوراقی،
طربدن اونگه، ساقی، سۇن چاغیر، شېرازه ایسترمېن.

بوتون انسانیت گه تینچلیک نینگ خوش شعارینی،
اۇقیی-اۇقیی تیلرمن همده یازه یازه ایسترمېن.

چیقیر کۈشک آرزوسینی، لیبب، آرتیق خیالینگدن،
یېتر کیم یار کۈییده توررگه کازه ایسترمېن.

انقره،

2017-ییل 10 سپتامبر

سېوگی تېلبهسی¹⁹

(عین غزلگه ایکنیچی نظیره)

دېدیم دلبرگه: حُسنینگنی بلند آوازه ایسترم،
دېدی: وصفیمگه اشعارینگنی تازه-تازه ایسترم.

دېدیم: غمزەنگ اۇقیدن چاک ایترسن نې اوچون کؤکسیم،
دېدی: کؤنگلینگن اوی ایشالیگه دروازه ایسترم.

دېدیم: اندازەسی بارمی بو خسته جانگه جورینگنینگ؟
دېدی: عشق ایچره مېن صبرینگنی بې اندازە ایسترم.

دېدیم: زلفینگن کبی اسرو پریشان کؤنگلیم اوراقی،
دېدی: کییم: اونگه زلفیم تارینی شیرازه ایسترم.

دېدیم: غمزەنگ نېچون قان تۆککەلی دایم ابرور مایل،
دېدی: کییم: لاله رنگیدن یوزیمگه غازه ایسترم.

¹⁹ Alim Labib facebook safhasi, 2019.yil 8 July/Temmuz

دېدیم: بۆلمیش نېچون بو اېسکی سېوگووچینگه مهرینگ آز،
دېدی: ینگى زماندير، مېن-ده عشق تازه ایسترم.

دېدیم ییغلب: قچان وصلینگه یبتکور گونگ **لیب** ینگى،
کولیب ایدی: او سېوگی تېلبه سینی نازه ایسترم.

انقره،

2018-ییل 15 جنوری

خلعتین تا ایله میش جانان قیزیل، ساریغ، یشیل،
شعله آهیم چیق هر یان قیزیل، ساریغ، یشیل
علی شیر نوایی

دفتر قیزیل، ساریغ، یشیل! 20

(فرقلی قافیله بیلن نوایی حضرتلری غزلیگه نظیره)
کییدی اطلس کویله گین دلبر قیزیل، ساریغ، یشیل،
یورسه هر یان موج اورر گلر قیزیل، ساریغ، یشیل.
ساغینیب اوتلوغ یناق اوزره مہنگی اسپندینی،
کونگیلم ایچره خوش یانر مجمر قیزیل، ساریغ، یشیل.
لاله و نرگسنی کؤکلم سبزه اوزره سیر قیل،
کیم بونینگدېک یوق گؤزل منظر قیزیل، ساریغ، یشیل.
یوزنی گلگون، ساچنی آلتین، قاشنی زنگاری بېزر،
کورگن ابل رنگین کمان اویلقیزیل، ساریغ، یشیل.
هر کون ابل قان ایچره، ظالم آلتین و دالر ییغر،
اویلمه کیم خوشنمادیر هر قیزیل، ساریغ، یشیل!
دهر ارا بیررنکلی بول، تۇغری یولدن آزمه گیل،
یوقسه بوقلمونگه کؤپ مظهر قیزیل، ساریغ، یشیل.

²⁰Alim Labib facebook safhsi 2019-yil 26 November/Kasım

اېتگی قاندير شفقدن، بير يان انجم گللى،
گر کورينور طارم اخضر قيزيل، ساريغ، يشىل.

گر بساطينگده عقيق، آلتين، زمرّد يۇق، لىيب،
باک اېمس، قيلدى سؤزينگ دفتر قيزيل، ساريغ، يشىل.

انقره/تورکيه،

2019-يىل 26/25 نوامبر كېچەسى

کۈنگلوم ایچره درد وغم اولغیلرغه اۋخشه‌مس،
کیم اول آیینگ هجری هم اولغیلرغه اۋخشه‌مس.
علی شیر نوایی

سۆز دُری 21

کۈنگلیم آلگن او صنم اولغیلرگه اۋخشه‌مس،
حُسن و استغناسی هم اولغیلرگه اۋخشه‌مس.
کۆپ کۆریمن خوش ادا، گلگون قبالرنی، ولی،
اوشبو طاووس ارم اولغیلرگه اۋخشه‌مس.
تورک و یغما و چگل مشهور ابدی حُسن ایچره، لپک،
بو فرنگی‌وش عجم اولغیلرگه اۋخشه‌مس.
جوری آرز، لطفی اۋکوش اپردی مېنگه بوندن بورون،
اېندی کیم ایلر ستم اولغیلرگه اۋخشه‌مس.
عشق ارا واجب ییغی، لپک او پری‌نینگ هجریدن،
بو صفت کۈزیمده نم اولغیلرگه اۋخشه‌مس.
مېن تیلپ وصلین مدام و تاپسه اوندن اۋزگه کام،
اوشبو جان اۋرت رالم اولغیلرگه اۋخشه‌مس.

²¹ Alim Labib facebook safhasi, 2020.yıl 15 February/Temmuz

مېن سېويب بير عمر اونى، او اۈزگه توتميش اۈزگه يار،
وه نېچوك اولمەى، بو غم اولگيلرگه اۈخشەمس.

قىل حكايت وامق و مجنون دن، اما مېندەگى،
عشق ارا بو كيف و كم اولگيلرگه اۈخشەمس.

هر نېچە كيم تيزدى سۈز دُرّينى نظم اھلى، لبيب،
اوشبو شعرينگ محتشم، اولگيلرگه اۈخشەمس.

جمعه/شنبه 1398-يىل دلو 26/25

(میلادی 2020-يىل فېرورى 15/14) كېچەسى

كابل - استانبول ارا هوا يۇلى اوچغوق ايچيده ايتيلدى.

تا سېنینگدېک قاتل خونخوارهیی باردور منگه،
 بالله ار اولمکدین اؤزگه چارهیی باردور منگه.
 علی شېر نوایی («بدایع البدایه» دېوانیدن)

کۈنگیلدهگی یاره 22

تا کۈنگیل دېک کوییده آوارهیی باردیر منگه،
 قَیده بو سرگشته لیکن چارهیی باردیر منگه.

بۈیله کیم یاش اۋرنیگه کۈزدن آقر هر لحظه قان،
 عشق تیغیدن کۈنگیلده یارهیی باردیر منگه.

کۈزلریم بۈلسین جمالینگ نعمتیدن بی نصیب،
 اۋزگه لر حُسنیگه گر نظارهیی باردیر منگه.

عشقدن قۈیگن بو نوع اۋت بارلیغیم بنیادیگه،
 یۇق کۈنگیل، کۈکس ایچره آتشیارهیی باردیر منگه.

عمر نقدین عشقیده صرف ایتدیم، اَمّا بیر یۈلی،
 دېمه دی کیم عاشق بیچارهیی باردیر منگه.

یېرده نه اقبالدن بیر یۈل یوزیمگه کولدی تانگ،
 کۈک اوزه نه بختدن سیارهیی باردیر منگه.

²² Alim Labib facebook safhasi, 2020.yıl 8 March/Mart

تون و کون مسکن خیالیم شیشه سیده تنله میس،
خلوت ایچره گر پریر خساره یی باردیر منگه.

هجریده ییغلب وجودیم اوی بیمریسه نی تانگ،
بؤیله کیم کؤز یاشیدن فواره یی باردیر منگه.

گر نصیبیم یوقسه دنیا گنجیدن، غم تاغیده،
اورگه لی باشیمنی سنگ خاره یی باردیر منگه.

هر نیچه غربتده بولسم کؤز یاشی نینگ طفلی دېک،
آنه توپراغیم کی گهواره یی باردیر منگه.

چرخ زالی مکریدن یوق ذره پرواییم، لیب،
بی محابا دلبر مکاره یی باردیر منگه.

انقره،

2020-ییل مارچ 9/8 کپچه سی

ج) ظهیرالدین محمد بابر غزلیگه ایگی نظیره

بهار ایامیدور، داغی بیگیتلیک نینگ اوانی دور
کبتور ساقی شراب ناب کیم عشرت زمانی دور

ظهیرالدین محمد بابر شاه

یشنش قوزغالانی²³

چمن کیگن یشیل، گلشن یناغی ارغوانی دور،
قیان کوز باقسه کؤکلم فصلی یشنش قوزغالانی دور.

دېمه دوران کیمینگ دوری، زمان کیم نینگ زمانی دور،
کیل، ای ساقی قدح سونگیل که عیش ایامی فانی دور.

²³ سۆز اینجولری، 1368/1989: 26-بېت

جهاندير اؤزگريش ميدانى، چون كؤكلم قوياشدن چرخ،
تۇپ اوينر، ايلگيده قوس قۇزح نينگ سولجانى دور.

بهار ايامى بيتگن لاله لر بغريده، داغ ابرمس،
چمنگه كوز بيلي بېدادى نينگ اۈچمس نشانى دور.

گلستان صحنى اوزره سرو ابركين قد كؤترگن يۇق،
كورەش ميدانیده تورگن وطن نينگ قهرمانى دور.

قوانيب يشنسه ارزير وطن باتير ييگيتلرگه،
بارى بو يشناق اۈرمان نينگ قۇريقچى ارسلاى دور.

چېكىب قينغو، لېيىب، اۈلتيرمه پول سيزليك محيطى ده،
نصيبينگ گرادب دېنگيزيدن دُر معانى دور.

كابل، 1365-يىل جۇزآيى

كۈنگيل آوونچى 24

بو گل فصلى كۈنگيل بير گل خيالى مېزبانى دور،
دېمىنگ ويرانه، كۈكسىم ايچره خۇرم گلستانى دور.

خيالى بيرله او گل نىنگ كۈنگيل آوونسه تانگ يۇق كىم،
صبانىنگ قۇنىنى هم گل هيديدن عنبر دۇكانى دور.

نېچوك مېن شكوه باشلهى آسمان جور و جفاسيدن،
كه آيىم نىنگ سوزوك نرگىسلىرى هم آسمانى دور.

نېچون لۇطفىنگ آيرىن مونچه بو زار و بلا كشدن،
نې تقصيراۋتدى مېندن، يازوغىم، اى بېوفا، نې دور؟

²⁴ سۆز اینجولرى، 1989/1368: 27-بېت

بېمه فقر اؤييده غم، سبزه بېرله لاله جوشيدن،
زُمرُد معدنيډور دشت و صحرا لعل کانی دور.

بهاراياميده اوغنچه کيم هرگز آچيلمه يدور،
فراق اؤتيده کويگن عاشقینگ افسرده جانی دور.

لييب الحانی هر دم اېسله تور بلبل نواسيدن،
بو گلزار ايچره بيلمم، قيسي گل نينگ نغمه خوانی دور؟

کابل، 1365- ييل، جوزا آیی

(د سلطان حسین میرزا بایقرا حسینی

غزلیگه نظیره

داغ عشقینگ بیرمیش اپردی عقل و هوشومدین فراغ،
وه که قویدی شعلۀ هجرانینگ اول داغ اوزره داغ.
«حسینی»

بینگیلمس عزم²⁵

ایسته گیم گل آچیلیب اولکده خرملنسه باغ،
لاله لر چقنب گلستان بزمیده یاقسه چراغ.
گل یوزی کوندوز نوازش ایله سه نظاره نی،
تانگ سحر تاپسه نوا بلبل نواسیدین قولاغ.
تینگ اولوسلر بو وطن گلزاریده مجلس قوریب،
دوستلیک نینگ چاغیریدن سونسه بیر-بیرگه ایاغ.
چین ایشانچیم بار، وطنده صلح بؤلگه ی برقرار،
قالمگه ی محتککش ابل کونگیللریده درد و داغ.

²⁵ سوز اینجولری، 1368/1989: 20- بیت

قۇلگه تقدیرینی خلق آلدی تیریکلیک بحریده،
ای زمان نینگ کهمه سی قیسی تامانگه آغسنگ، آغ!

یورتیمیز فردوسگه تېنگلیک نشانیدیر بو باغ،
خلقیمیزنینگ عزمی ینگیلمس رموزیدیر بو تاغ.

یاوگه نې حددیر که بیزلر ساریگه تیکلب باقر،
تا وطنده ارسلان ینگلیغ ییگیترلر بۇلسه ساغ.

اۆلکه چین فرزندین آبادلیکنی کۆز توتر،
تینمه یین، ای ابر ییگیت، خدمت قیلور چاغینگ بو چاغ!

کابل، 1363-ییل 24 حوت

(ه) بابا رحیم مشرب غزلریگه نظیره لر

سۆز اینجولری²⁶

آچ سۆزگه لبینگ، غنچه شکوفان بۆله قالسین،
ياشورمه يوزینگ، آينه حیران بۆله قالسین.

گلشن سری یوز ناز ایله مستانه خرام ایت،
کیم گل یوره گی لاله کبی قان بۆله قالسین.

کیپرک اوقین آت کۆز اوچیدن باقیب، اگرچه
قربانینگ ابرور جان، ینه قربان بۆله قالسین!

کۆیینگده نې بۆلگهی بو غریب ایتسه اقامت،
بیر کچه ارم باغیده مهمان بۆله قالسین.

دل، غم یممه، گر ساچگه لی یۆلیده زربنگ یوق،
گر کپلسه نثار قدمی جان بۆله قالسین.

²⁶ سۆز اینجولری، 1089/1368: 32-بیت

گر مقدمیگه لایق اېمسدیر دېسه لر جان،
سۆز اینجولری تحفه جانان بۆله قالسین.

شعرینگده، **لیب**، اېندی او گل وصفینی کویله،
قۇی، دفترینگ اوراقی گلستان بۆله قالسین!

میمنه،

1986/1365-ییل 16 جدی

ملک سن یا بشر یا حور و غلمان سن، بیلیب بۇلمس،
بو لطف و بو نزاکت بیرلہ سہندین ایریلیب بۇلمس.
بابا رحیم مشرب

باشینگنی تیک توت ... 27

بوگوننی خوش کچیر، تانگلہ نلر بۇلگہی، بیلیب بۇلمس
بیلامہی نقد قدرین، نسیہلرگہ ایتیلیب بۇلمس.

قہیپردہ بۇلسنگ و هر ایش که قیلسنگ اؤز حدینگنی بیل،
بۇیینگدن یوکسک اؤلگن شاخهلرگہ آسیلیب بۇلمس.

یشب فقر اویدہ هر نی که ییتسہ رزق، قانع بۇل،
سبب سیز، هر نی کیم ایستر کؤنگیل، حاصل قیلیب بۇلمس.

باشینگنی تیک توت و هم همّینگنی یوکسک، ای عاقل،
طمعدن هر کس و ناکس قاشیدہ اڭیلیب بۇلمس.

آچوندہ خوبرۇلر کؤپ، گۆزهل شهر و مناظر هم،
کؤنگیلنی هېچ بیريگہ باغلمہ، سؤنگ ایریلیب بۇلمس.

یيگیتلیک چاغیدہ عمرینگ بهاری قدرینی بیلگیل،
چمنگہ کوز ییلى اہسگندہ گل دېک آچیلیب بۇلمس.

²⁷Alim Labib facebook sahifasi, 2018.yıl 20 Nisan/April

نېچه غفلت مېی دن مست بؤلگه یسن، کوزینگی آچ،
بو چاغیر کیفی باشدن کېتمه گونچه آییلیب بولمس.

لییب، احوالینگ ابرسه هر نېچوک، تمکینلی بؤل تاغدېک،
نېگه کیم خس کبی ییل اېسسه هریان آتیلیب بولمس.

انقره،

2018-ییل 20 اپریل

(و) فضلی نمگانی غزلیگه نظیره

قیله باشله دینگ مېنگه ظلم کیم، ستم اېتدی جور و جفالرینگ،
 که وفاگه وعده لر آیلەبان، قنی وعده لرگه وفالرینگ؟
 عبدالکریم فضلی نمگانی
 (18-عصر ایکینجی یرمی - 19-عصر بیرینجی یرمی)

خطالرینگ

کۈنگیل، آرزو بیلە کپچدی عمر و نی بۇلدى اېندى هوالرینگ،
 نېچە نوحه تارتدینگ و چېکدینگ آه، قنی، کیم اېشیتدی صдалرینگ؟

ساغینیب او قامت و کۈز و قاش، بۇیمیز اېگیلدى و کۈزده یاش،
 یشیرین سیریم بوتون اېلگه فاش اېتیب اېزدی بیزنی عنالرینگ .

دېمه یکه حُسن و گۈزەللیگینگ که کۈنگیلنى أوله گەلى یېتر،
 یوریشینگده ناز و ادالرینگ، توریشینگده شرم و خیالرینگ.

قوریب اۈزگه بیرلە وفا اوین، ایشینگیز معیشت ایله اوین،
 مېنگه رشک ایچیده یشش قیین، نېگه آرتدی جور و جفالرینگ؟

نېچە عشق یولیده باوفا بۇلیب ایله سم سینگه جان فدا،
 نی قیلە، نصیبیم ابرور جفا، اولوش اۈزگە لرگه وفالرینگ.

مېنگه یخشی کُرسه تیپ اؤزینی نېچه حیللر قیللر دیر رقیب،
دېدیم اونگه مېن که بغیشله دیم شو لقانگه اوشبو عطارلینگ!

فلک، آه، ابرکینگه قۇیمه دی، کؤزینگ آی جمالیگه تۇیمه دی،
سېنى یار بیر یۇلی سېومه دی، نې اېدی، لیبب، خطالینگ؟

نمونه شفاخانه سی، انقره/ترکیه

2019-ییل 1 جنوری

ز) ابوالمعانی میرزا عبدالقادر بیدل غزلیدن الهاملینب

کریستال آچونی 28

ای دوداغینگده کولیمسنگ ناز و سؤز و کولگو ناز،
نرگسینگدن غمزه ناز و شیوه ناز و اویقو ناز.

نې گؤزل یوغریلمیش او نازک وجودینگ ناز ایله،
تورسنگ و یورسنگ، اوتیرسنگ گل آچر هر تورلو ناز.

Alim Labib facebook sahifasi, 2019.yıl 29 January/Ocak²⁸

اولوغ تورکی نسب عارف شاعر ابوالمعانی میرزا عبدالقادر بیدل نینگ «ناز» ردیفلی مشهور غزلیگه فارسجه ده یازگن نظیره منی فیسبوک صحیفه سیده اؤقیگن تورکی تیللی شعر دوست و ادیبور دوستلریم، آنه تیلیمیزده هم شو یؤسونده گؤزل غزلر یره تیلسه، سبوتیچ و قووانچیمیزگه سبب بؤلردی، دبب ایستک بیلدیرگن ایدیلر. اوشبو غزلنی مذکور تیلداشلرنینگ ایستکلریگه بناء، «ناز» ردیفی بیلن یازگن ایدییم. ابوالمعانی بیدل غزلی نینگ مطلعی:

نرگسش وای می کند طومار استغنائی ناز
یعنی از مژگان او قد می کشد بالای ناز

کمینه نینگ اونگه یازگن نظیر منینگ مطلعی:
ای خرام سرو رعنائیت چمن آرای ناز،
می شگوفد یعنی از هر گام تو گل های ناز!

او قرا مہنگ کیم سوچوک ابرنینگ کناریده مقیم،
تانگ اہمس می کیم قیلور کوثر لیبدہ ہندو ناز؟!

نازینگ اوتروسیدہ تانگ یوق گر نیازیم بولسہ محو،
چونکہ فانی دیر نیاز اہلی و قالگہی منگو ناز.

ہر زمان آیینہ گہ باقسنگ قووانیب حسنینگہ،
فخر ایلہ ساتگہی کریستال آچونی گہ کوزگو ناز.

جلوہ قیلسنگ بہزہنیب آلتین تقینچاقلر بیلن،
کوکس اوزہ مرجانلرینگ ناز و اوزوکدہ اینجو ناز!

سؤزگہ لب آچسنگ بولور ناز اوستیگہ ناز آشکار،
چونکہ ہر جملہ نگدہ آہنگ و بۇغین ناز، اورغو ناز.

عارضینگ باغیدہ فتان نرگسینگ ناز ایلہ بند،
نیلہ سین قیلمہی ختن گلزاری ایچرہ آہو ناز؟!

صحتینگگہ ہر نی کیم بیتسہ سہنگہ مہنگزہب قالور،
اہسسہ زلفینگ اوزرہ یپل ناز و یوسہ یوزینگ سو - ناز!

ناز توفانینی خوش تمثیل اہتیب «بہدل» دہدی:

ای سېنینگ اوسروک کۆزینگ ناز و کۆز اوزره ابرو ناز!²⁹

بو حیات ایچره هر ایش نینگ اعتدالی یخشیدير،

مهر ایله باق بیر زمان بیز ساری، قیلمه اسرو ناز!

بۇيله کیم زینت بېریسن سۆزگه دلبر نازیدن،

ساجسه شعرینگدن، اېمس تانگ، هر تامانگه یاغدو ناز.

یار نازیگه، لیب، اؤزدن نیاز اظهار قیل،

بۇلسه هر بیرده نیاز، البته کېلگه ی اؤترو ناز.

انقره، 2019-ییل 29 جنوری

²⁹. ابوالمعانی بېدل نینگ اوشبو بیتینگه اشار مدیر:

چشم مستش عین ناز، ابروی مشکین ناز محض

این چه توفان است، یا رب، ناز بر بالای ناز!

3- بهاریه‌لر

ینگى كۆكلم 30

نوبهار آوازەسى قوزغالدى مېھندن يىنە،
باش كۆتردى سېزەلر يىشېن بو مسكندن يىنە.

طرفە فرحتزا چېچك جۇشقىنلىگىدن باغلر،
موج اورر بۇلدى طراوت برچە مأمندن يىنە.

گل كوليمسب آچىلىپ، سىنل ساچى ھم يايىلىپ،
مشك و غنبر ساجىلىبدير دشت و دامندن يىنە.

لالە سىرىدن چىنلر ايچرە كۆپ حىرتدە مېن،
كىم نېچوك چىقدى بونىنگدېك لعل معدندن يىنە!

بىلمەدېم قىسى صنم گل سىرىگە چېكدى قىدىم،
سچرەدى ھريان طراوت صحن گلشندن يىنە.

يىنگى كۆكلمدن دېمىگ يالغىز گلستان تازەدير،
يىشەندى قىغولى كۈنگىل ھم بوگون اندن يىنە.

دۇستلر، پرهيز ايتىنگ زىنھار اۋرىنسيز فعلدن،
ايلهمنگ تقليد ھم ھر مود و فېشندن يىنە.

³⁰سۆز اینجولرى، 1989/1368، 4-بېت

کېلدى لازم سیزگه اېتمک بو آچیق سۆزنى بیان،
اینجیمنگیز لطفاً، ای اورتاقلر، مندن ینه!

اؤرگنیش هم ایشده بؤل ثابت قدم بو فصل ارا،
کېلمه سین غالب تغافل اویقوسی سندن ینه.

اېلگه خدمت یۇلیده سعى ایلەگین دایم، لیبب،
تشلمه مسؤولیت بارینی گردندن ینه!

اندخوی،

1352-ییل 29 حوت

گل فصلی 31

بهار اۇلدى كېل، اى دلدار، گلگشت چمن قىلگىل،
خرامان سيلكىنىپ باغ ايچره سېر نىسترن قىلگىل.

چىقىپ يوز ناز و استغنا بىلن دشت و دمنلرنى،
معنبر كاكلىنگنى ترقه تىپ رشك ختن قىلگىل.

كۇنگىل پروانه سى شوقىمده جان بېرسىن دېسنگ بىر يۇل،
كوتارىپ پرده رخسارىنگنى شمع انجمن قىلگىل.

يراشور سېن كى نازك بدنكه اوشبو گل چاغى،
تاقىپ ساجىنگكه سنبللرنى، گلدن پىرهن قىلگىل.

³¹ سۆز اینجولرى، 1989/1368، 5-بېت

نېچوک سېندن بۆلک دلدارگه عرض نیاز ايلهی،
مېن بیچاره احوالیگه رحم، ای یار، سن قیلگیل.

آچیلدی گل، یازیلدی زلف سنبیل، سیره دی بلیل،
کېل، ای قیغولی کۆنگول سیر گلزار وطن قیلگیل.

لییب، اؤلتورمه گیل عزلتده رنگینگ سرغه ییب اېندی،
اونینگ یادیده سېن هم ترک بو بیت الحزن قیلگیل.

اندخوی، 1353-ییل حمل آیی

گلر تامیری 32

اۆلکه باغی ایچره کؤکلم گلر آچیلگن میکن،
تانگ ییلى خوش اېسگنینی غنچهلر ییلگن میکن؟

مژده بېرگچ گل کېلینی مقدمینی تانگ ییلى،
سېزه فرشی بوستان صحنیده یاییلگن میکن؟

گل هییدیدمی صبا قۇینی معطر هر بهار،
مشکدن یا خود وطن توپراغی قاتیلگن میکن؟!

اېل کېزرمی بوستاننی بو بهار ایامیده،
یاکه ییراقلر خزان وهمیده ساجیلگن میکن؟!

بو تیکلرمی قیزیل گلده، یۇق اېرسه اۇقلر،
بیر شهید نازنینگ کؤکسیگه سنچیلگن میکن؟!

لاله دن قانگه باتییدیرمی چمنلر یا اوشوخ،
ناز تیغی بیرله گلر تامیرین تیلگن میکن؟!

گلگه راز آیتورگه بلبل نینگ تیلی گویامیدیر،
ناله سیده یا یوره ک دردین نهان قیلگن میکن؟!

32 توغولریم، قیغولریم، 2005/1384: 11-10-جېتلر

بونې طالعدیر که طبعیم قیته باشدن اویغانور،
یا بو سؤلگن غنچه هم کؤکلمدن آچیلگن میکن؟!

لاله زار اهرمیش وطن دشتی، لیب، اوشبو بهار،
داغکه تؤلگن یوره کله هر یان آتیلگن میکن؟!
ورونز (روسیه)،

1357- ییل حمل آیی

صانعگه ثنا33

تانگ چاغی نظر سالیب چمنگه،
یوز حسنکه کؤز دوچار کهلدی،
شبادہ افسر سبکین، یاقیملی،
گویا که ینہ بهار کهلدی.

مشاطه بولیب سحر نسیمی،
گل حُسنیگه ببردی ینگی پرداز،
دشت و دلهلر ارا یاییلدی،
گل مقدمیگه یشیل بی انداز.

یول آجدی بهار ابلچیسکیگه،
قیش قافلهسی قیلیب عزیمت.
سوو سبیدی یوزیگه تانگی شودرینگ،
اویغاندی بهاردن طبیعت.

ماموق توشگینی ییل اوچیردی،
باغ ایچره بوزیلدی قرغه تینچی.
گلشنکه بهار قؤیدی دب یوز،
بُلبلر اوقیب تیلر سبونیچی.

صانعگه ثنا که قدرتیدن،
یوز نقش بدیع آیلر اظهار.

³³ تویغولریم، قیغولریم، 1384/2005: 3-1 بیتلر

بیر جسمیگه ینگى جان بغیشلب،
صُنئیدن ابتر عیان یوز آثار.

هر سبزه تیلیدیر اونگه ذاکر،
هر یپراق و هر چپچک ثناخوان.
اشیا دېسه حَققه بۇيله تسبیح،
حمدینی نهچون دېمه سین انسان؟

یارب، بو بهار موسمیده،
کیم ینگى حیات تاپدی عالم.
بازوغلریمیز کپچیر کرمدن،
قۇی لطف ایله زخمیمیزگه مرهم!

دفع ایله اۇزینگ حیاتیتمیزدن،
هر نېنى که اواپرور یامانلیک.
بو اؤلکه گه رحمتینگنی یاغدید،
بیز ابلگه عنایت اېت امانلینک!

مزار شریف،

قویاش هجرى 1378- ییل

قیزیل گل 34

تا باغ حریمینی مقام ایتدی قیزیل گل،
عطرین تره تیپ فیضینی عام ایتدی قیزیل گل.

سر مست بۇلور تانگ چاغی شبنم چاغیریدن،
کۆرگیل که نېچوک عیش مدام ایتدی قیزیل گل.

سیرآیله چمنزارنی، کۆر رنگ هجومین،
یوز تورلی چیچک بیرله قیام ایتدی قیزیل گل.

گلشن سریدن نوحه سی رنگین ایشیتیلدی،
بلبلنی مگر اوزیگه رام ایتدی قیزیل گل.

آیدین که اونگه ذاتی اېمسدیر بو لطافت،
آل عارضینگیزدن اونی وام ایتدی قیزیل گل.

³⁴ تویغولریم، قیغولریم، 2005/1384: 184-185-بیتلر

بیهوده توتر بار یوزی بیرله اؤزین تنگ،
قیلمه‌ی اویت اندیشه‌ی خام ایتدی قیزیل گل!

بیر کولدی همان رنگی اوجیب برگ‌ی تۈکیلدی،
عیش اوییده، کۈر، نېچه دوام ایتدی قیزیل گل؟!

هر گل چمن اشعاریه‌ی بیر مطلع آچیدیر،
لېکن بارینی حُسن ختام ایتدی قیزیل گل.

مزار شریف،

1378-ییل 29 حمل

بهار هم بهانه دیر! 35

بهار کېلدى، جان قوشى غمینگده دیر ترانه سیز،
نېچون که وصل باغیده او قالمیش آشیانه سیز.

بهار کېلسه دېر اېدیم، سېنگه ترانه لر یازهی،
فغان که سېن قاشیمده یوق، بهار اوتر ترانه سیز.

بو خسته جانگه، اویله کیم، جفالرینگه یوق کران،
شونینگ کبی محبتیم سېنگه اېرور کرانه سیز.

کۈنگیل ایشی - مدیحتینگده عاشقانه کویله ماق،
نې بخت سیزلیک اېندی کیم او قالسه عاشقانه سیز.

غمیمنى تازه قیلگه لی بهار هم بهانه دیر،
نېچون که یار رد قیلور محبتیم بهانه سیز.

³⁵ تویغولریم، قیغولریم، 2005/1384: 112-113

کؤزیم یاشی روانه دیر یوز اوزره خالی هجریده،
دېمه که یاردن جدا قالیب سن آب و دانه سیز.

بهار کېلدی، وه نې خوش، هر اویده شادیانه لر!
مېنگه فراق کُنْجی دیر مدام شادیانه سیز.

دُر یتیم دیر سؤزیم، قولاققه تاقیب اسره گیل،
اېل اسره گهی یتیمنی، چو قالسه آته-آنه سیز.

مزار شریف،

1383- ییل 1- حمل، شنبه کونی

بهار و نوروز حقیده تۇرتلیکلر³⁶

وطنداشیم، ینه کبلدی ینگى ییل،
چمنده کولسه گلر، آچیلور دل.
حیاتینگدن بهار آغدردى بیر بیت،
هدر اؤتكزمه عمرینگ، قدرینی ییل!

ینه کبلدی بهار و بۇلدى نوروز،
بو ینگى ییل حیاتینگ اویینی توز.
کولیب باقسین دېسنگ دایم سېنگه بخت،
همیشه بۇل سوچوک سۇزلى، کولریوز!

بو نوروز اېسکیدن قالگن اودومدير،
بیراویکی اېمس، اۇرتاق، عمومدير.
جدل قیل ایشگه و آرتتیر درآمد،
یشر خوش کیمده که یخشی توشومدير!

³⁶ Alim Labib facebook sahifasi 2016-yil 26 March/Mart

وطنداش، تون اوتر، كوندوز قوتلوق،
هر ايشگه باشله، بول پيروز، قوتلوق!
سېنگه دېرمن عزيزيم، چين كۇنگىلدن:
بهار و ينگى يىل، نوروز قوتلوق!

قرانغى كېچە اۋتسېن، روز بۇلسېن،
آچونده يخشىلىك پيروز بۇلسېن!
سعادت نىنگ قوچاغىدە يشە شاد،
بونىنگدېك هر كونىنگ نوروز بۇلسېن!

استانبول/توركيه،

2016-يىل 19 مارچ

بهار حقیده رباعیلر

ییل ینگیله نیب کبلدی بهار و نوروز،³⁷
بو فصل سهوینچ اوانیدیر، یوق بونگه سؤز!
کؤنگلینگ اوییده عیش و طرب بزمنی توز،
هر نیچه که غم کؤلکه سی باشینگده هنوز.

انقره، 2020-ییل 16 مارچ

کؤکلم ییلی اېسدی، بوستان کییدی یشیل،
هر یانده چېچکلر آچیلر آق و قیزیل.
قیش چله سیدن چیقیب چمن سیرینی قیل،
بؤلسین سېنگه قوتلوغ، اؤلکه داشیم، ینگى ییل!

انقره، 2020-ییل 20 مارچ

³⁷Alim Labib facebook sahifasi 2020-yil 16- 20 March/Mart

4- مناسبتى شعرلر

آنه توپراق³⁸

قوش هر قنچه اوزاق اوچسه هم،
ادهشمه یدی آشیانیدن.
قیش گللرنی پرپر قیلسه هم،
بلبل کپچمس گل ستانیدن.

خواهی کوزده، خواهی کؤکلمده،
اونوتمسه بلبل باغینی.
قنده ی قیلیب آدمی زاده،
اونوته دی اؤسگن تاغینی!؟

اندخوییم، آنه توپراغیم،
سپن چیقمه یسن اېسیمدن بیر دم.
سپنی یوقلب وصفینگ یازگتی،
ینه آلدیم قۇلیم گه قلم.

سپندن بویوک، سپندن گؤزلراق،
دنیاده کؤپ شهرو هم قیشلاق.
بیراق، مېنینگ کؤزیم گه اولر،
قیده دیر و سېنگه یېتیشماق؟

³⁸ سؤز اینجولری، 1989/1368: 12-15-بیتلر

سپنده تیلیم سؤزگه قاووشگن،
آرزولریم توغیلگن سپنده.
سپن طفیلی حاصل بؤلگن دیر،
هر نیمه کی بار اېسه مېنده.

کؤکلمینگ نینگ کؤک نفسیدن،
میسه اؤسیب، کولر لاله لر.
چوچیمامه تېریب یوره دی،
کؤم-کؤک دله لرده باله لر.

دشتلرینگده تورلی-تومن گل،
آچیلهدی قیزیل، سریق، آق.
اوتلاقلردە باله لر اؤینه ب،
قازر جغه شه ی و یپر یانغاق.

باغ و چمنلرینگ سیریکه،
بشیل کییب کېلگنده بهار.
قوشلر سیره شینی سحر چاغ،
اېشیتیش نینگ عجب کیفی بار!

اؤلیککه هم جان بغیشلرسن،
مُشکین هوانگ بو سؤزگه گواه.
سپنینگ دله لرینگده اؤسگن،
مینگ بیر دردگه دوا هر گیاه.

مېوه لرېنگ وصفینی یازسم،

قلم نینگ نوکی شیرهلر.

بیر خُم عسل هر بیر قاوونینگ،

هر بیر تربوز بیر کوزه شکر.

باغلرینگده ساجینی یاییب،

یاتگن هر یان کؤک اؤریملی تاک.

بیر-بیریدن تاتلیراق سېنده،

پیشگن آلمه، اوزوم، اؤریک، ناک.

سېنس اوزاق اؤتمیشگه اېگه،

تاریخینگ هم جهانگه روشن.

سېنده اؤنگن بویوک عالملر،

رواجلنگن بیلیم، ادب، فن.

بار ایشانچیم بو ینگى زمان،

کیم سناقلی آی و ییل اؤتر.

بورونگیدن مینگ برابر کؤپ.

خلقیم سېنى ینه یشنه تر.

خلقیم نینگ محنتی طفیلی،

کھکشاندن آشر شوکتینگ.

دایم یشهب ابرکین و آباد،

بو دنیانی توتر شهرتینگ.

امان-اېسان یشه هر دایم،

سېندن مېنینگ اېرکیم، جان ساغیم.

تینچلیکده یشنه، آله بار،

اندخوییم، أنه توپراغیم!

وارانچ/روسیه، 1983/1362-ییل

تاشکېنت 39

(تاشکېنت شېھرى نېنگ 2000 يىللىك بېرەمى مناسبتى يىلن)

تاشکېنت، اى دۇستلىك شېھرى و تېنچلىك مظهرى،
بخت اويى، خوشلىك ديارى همده راحت بسترى.

ايش يېرى، ايجاد مُلكى، علم و عرفان مركزى،
هم بېلېم يورتى، ادب گلزارى، صنعت مفخرى.

گللرېنگى قيسى رضوانگه برابر ايله سم،
سوولرېنگگه تېنگ قىلورمن قيسى جَنّت كوثرى؟

هر تامان كۆز باقسه گل موجيگه نَظّاره دُچار،
هر طرف يوز توشسه خوشلىك، شادمانلىك منظرى.

كۆز قمىشتيرگه ي آچيلگن هر تامان بۇستانلرېنگ،
هم كېزيب يورگن او بۇستانلر ارا خيل پرى.

كىم قلم تېبره تسه باغ و لاله زارېنگ وصفیده،
بېگمان رنگين بولور گل پېراغیدېك دفترى.

³⁹ سۆز اینجولرى، 1989/1368: 9-10-بېتلر

اۋيله ساچدينگ ياغدو کيم بۇلدى خجل حتا قوياش،
سېندن، اى شرق آسمانى نينگ درخشان اخترى.

کۆپ زمانلردن بېرى سېنده اېرىشگن بختيگه،
شادمان قۇيىنىنگده هردايم يشر ياش و قرى.

بېردى تاريخ ايكى مينگ يىللىک تمدنن نشان،
کيم ظهور اېتدى بو يېرده سېن قوريلگندن بېرى.

آشکارا جلوه کورگوزگن يوزينگ کوزگوسيده،
اۋتميشينگ بير سارى و حاضرگى چاغينگ بيرسرى.

گلله هردايم، يشه آباد دنيا بارىچه،
کيم اېرورسن اۋزېکستان مُلکى نينگ زيب و فرى.

تاشکېنت،

1983/1362-يىل سنبهله/سېتامبر آيى

آته 40

(حیات صحیفه‌سی‌نین کۆرکم باغی، فرزندلری‌نین تیه‌نگن تاغی
بۆلگن مهربان آتەلرنی اولوغلش کونیه‌گه بغیشلنەدی)

قنچه مقدس‌دیر آته دېگن سۆز،
عالی توشونچه بو حقیقتده هم.
تیلده مجال یوق اونینگ شرحی‌گه،
صفتین یاز‌گه‌لی عاجز‌دیر قلم!

شونده‌ی هم بۆلسه بوموضوع بیلن سۆز،
آچیس-کو، دییه مېندن سؤرسیز،
نېته‌ی، بونام جوده قلبیم‌گه یقین،
کۆنگیلدن، حیاتدن، جاندن عزیزراق،
حقیقت نینگ بویوکلیگی بیلن تېنگ،
دییه بېره‌من جواب.

آخرتوبغولرین اؤز‌مجالیه،
تصویرلش‌گه حقّی بار-کو، شاعر‌نینگ.
شوکبی مېنینگ هم احساس-فکریمنی،
ایتیلگن توشونچه اؤره‌ب آلگن چون،
آته دېب، باشله‌دیم اؤز‌دستانیمنی:

⁴⁰ سۆز اینجولری، 1989/1368: 16-18-بېتلر

آته - ابرآرقه سی، ابرتکیه گاهی،
 آته-فرزندى نینگ پشت وپناهی،
 آته - دل قوتی، کوز آیدینلیگی،
 آته - مهربولاغی، محبت کانی،
 آته - بخت وطالع گلی نینگ باغی،
 آته - فرزندى نینگ روح وروانى.

نې اوچون وطنى - بوکېنگ توپراقتى،
 بونچه لیک قیرغاق سیزگته بولسه هم،
 چېک سیز بایلیکلری، کانلری بیلن،
 اۋرمانلری، باغ- بوستانلری بیلن،
 ناز-نعمتگه تۈله خوانلری بیلن،
 آته وطن، آنه وطن دییدیلر؟

بو اوچون کیم حقیقتده آته هم،
 مهرگه کان بؤلگن قلبی آنه هم،
 وطن دېک مقدس، وطن دېک اولوغ،
 وطن قۇینی کبی قۇینی جانپرور،
 بلکه راستین دېسم اوندن مقدم،

نې اوچون کیم وطن نینگ حقیده هم،
 اولرطفیلی بۇلرسن باخبر،
 وطن پرورلیککه اولر اۋرگه تر،
 سېنى یاش باشینگدن آیتیپ مقاللر:

«بلبل اگرچمنین سېور بؤلسه،
آدم اوغلی، بلی، وطنین سېور».
وطن سېورلیک هم ائه شواوچون،
آته-آئه مهری بیلن باشلنر،
آته - آئه سینی سېومه گن کیمسه،
بؤله آلمس هیچ قچان وطنپرور.

کابل، 1363/1984-بییل عقرب آیی

خلق شاعری⁴¹

قیصاردن ظهور قیلیب طرفه شاعری،
شاعر دیمه‌ی که او دیر ادب رومی قیصری.

فرزانه نادم اهرک سپور اولکه خلقی ٚنینگ،
آیدینلیگی یؤلیده کوره شگن سخنوری.

اشعاری زُهره‌سیدن ادب چرخینی بهزب،
قیلیدی اونگه تمام خالایقنی مشتری.

شعریده «مولوی» دپک اونینگ عشق جذبه‌سی،
عرفاندن ایزگو سؤزیده «عطار» عنبری

«بیدل» ایزیدن ابدی غزل بحریده شنا،
تاپدی بها اوزیگه بو معنی‌ده گوهری.

⁴¹ سؤز اینجولری، 1989/1368: 28-29-بیتلر
اوشبو قصیده رحمتلی نادم قیصری (وفات ییلی: ش.1327)نینگ خاطره‌سیگه بغیشلب
کابلده اؤتکز یلگن ادبی محفله اؤقیلگن ابدی.

کۈرگن اۇقیب قصیدهلرینی گمان قیلور،
کیم قیتهدن تیریلدی ظهیر ایله انوری.

سۆز صنعتیده نادم ابدی ماهر اوستاد،
هم علم ارا زمانیده فضل اهلی نینگ بیرى.

اظهار ایله ماقده معانی رموزینی،
بۇلدى بیانی واسطهسى تورکی و درى.

اۋزبک تیلیده خاصه گۆزل شعرلربیلن،
کسب ایتدی اۋزگه زینت ایله زېب دقترى.

یشتندی شعر گلشنینی ایکی تیلده هم،
او دور گرچه اېسگن ابدی ظلم صرصرى.

بو دورده که ابرک بهاری نسیمیدن،
گُللب آچیلدی شعر و ادب باغی هر سرى.

چین تېنگلیک اوچون کوره شور برچه خلقیمیز،
الفت-ایناغەلیکنی تیلەیدیر اولوس برى.

بیز موندە برچه قوم و اېلتلر تامانیدن،
نامینگ اولوغلەگەیمیز، ایا خلق شاعرى!

ای نادم، ای ادب چمنی باغبانی، هم
فرهنگ و معرفت کؤکی نینگ پارلاق اختری.

نامینگنی کیم نصیب ابرور اونگه منگولیک،
ورد زبان همیشه قیلور یاش و هم قری.

بیزدن درود بیرله دعا روح پاکینگه،
نادم، سبن، ای زمانه سؤز اربابی مهتری!

کابل، 1365- ییل میزان آیی

بشردهاسی 42

جهانگه ياغدو ساچيب اؤن بيشينچى عصر هرات،
منور ايلهدى پارلاق قوياشيدن ظلمات.

تمئن اوجيده يوكسك اۈرين آليب اۈزيگه،
قازاندى شهرت و عالم ارا چيقردى آت.

ئمرگه ييتدى اۈشل دور علم و فن باغى،
ينه ادب بيله فرهنگ قصرى تاپدى ثبات.

بو عصر ايچره نه يالغيز هرات بلکه جهان،
ضياگه تۈلدى اۈشل آفتاب نوریده بات.

چاپيشگه‌ی اويله که پروانه شمع گردیگه،
يیغیلدی کۈپ او قویاش تېكرم-تاشیگه ذرات.

42. اولوغ متفکر ذواللسانین شاعر و عالم، میلادی ۱۵-عصر شرق اویغانیس دوری آسمانی‌نینگ پارلاق قویاشی، تورک دنیاسی و جهان ادبیاتی‌نینگ بویوک سیماسی امیر نظام‌الدین میر علی‌شېرنوایی (ه. ق. 844- 906/م. 1441- 1501) قوتلۇغ تولدی‌نینگ 550 یییلیگی‌گه بېغیشلەنیب یازیلگن (سۆز اینجولری، 1989/1368: 23-24-بېتلر).

چو شرح ایله سم او آفتاب شهرتینی،
نواپی اونگه تخلص، ابرورعلی شبر- آت.

فضیلت و ادب و علم و معرفت ایچره،
زمانه کورمه دی اونده ی بویوک گرامی ذات.

مدام غایه سی انسان سپورلیک اپردی اونینگ،
همیشه ایسته گی محتککش ابلگه اپردی نجات.

زمان و عصر تقاضاسینی اثرلریده.
بیان ایتیش بیله اثباتلب کچیردی حیات.

بو نوع قیلدی بیان فکرین او اولوغ انسان،
که «ابل غمین بېمه گن کیمسه گه یوق آدم آت⁴³».

سخنده نوسنی نینگ کیمسه گردیگه ییتگهی؟
که آلهه توشدی ادب عرصه سیده اوینه تیب آت.

بۆلیندی تور کچه اشعارى تۇرت دېوانگه،
که هر بیر یسی اونینگ دیر جهاننما مرآت.

43. نواپی نینگ اوشبو بیتیکه اشار مدیر:

آدمی ابرسنگ دېمه گیل آدمی

آنی که یوق خلق غمیدین غمی.

بیر کوزگوده ایگی تصویر، 2010/1388: 228-230 بیتلر

شونینگ کبی ینه بېش مثنوی بیتیب قیلدی،
بوتیلده «خمسه» یازیش ممکن اېرکنین اثبات.

دری تیلیده یازیب شعر توزدی بیر دېوان،
که هر جهتدن اېمس آز اونده هم حسنات.

تمام شعری بو شیرین کلام شاعرینینگ،
مثال شهد و شکر یاکه کان قند و نبات.

طرب بغیشله گهی آنینگ کؤنگیلگه هر بیتى،
که هر سؤزی اېرور افسرده جانگه آب حیات.

بشردھاسی - نوایی صفاتی نامعدود،
که هر نېچه دېسم اؤلمس تمام اونگه صفات.

کابل، 1991/1369 فیروی آیی

ینگى میلاد

(اۆزبېکستان جمهوریتی مستقللیگی مناسبتی بیلن)⁴⁴

ای بویوک عظمتلی دوران ایتگن ایجاد اۆزبېگیم،
اېسکی تاریخیده باشلې ینگى میلاد اۆزبېگیم.

بېردى شان و شوکتینگدن بو ظفر یاد اۆزبېگیم،
کیم تنیلدینگ عالم اهلی ایچره آزاد، اۆزبېگیم!

تا حیات اوراقیدن اېرک اېزگو خطین تنله دینگ،
چېکدی اوشبو انتخابینگه زمان «صاد»، اۆزبېگیم.

کېنگ فضا ده، وه نېخوش، قاقدینگ قنات لاجین کبی،
قالدی تیشلې برماغین حسرتده صیاد، اۆزبېگیم.

اېندى کیم اېرکینلیگینگ چاوی یاییلدى دهر ارا،
مستقللیکده سورېب دوران، یشه شاد، اۆزبېگیم!

اېرک محبوبی جمالین قیل تماشا، نې آسغ،
شیشه ده کۆرگوزسلر بیزگه پریزاد، اۆزبېگیم.

بیز اېرانلر اۇغلی و آزاده خلق اولادیمیز،
کۆپ اویات دیر بیزگه بؤلماق یاتگه منقاد، اۆزبېگیم.

⁴⁴ تویغولریم، قیغولریم، 2005/1384: 32-33-بېتلر

آلغه قۇی ابرکین قدم، خورسند بۇلسین دوستلر،
رُشک اؤتیده کویسه کویسین بر چه حُساد، اؤزبِگیم.

چون نصیبینگ بۇلدى استقلال قوتلوغ نعمتی،
شکر اېتیب اسره، بو نعمت دیر خداداد، اؤزبِگیم!
کابل، 1370/1992-ییل جدی آیی

الْجَنَّةُ تَحْتَ أَقْدَامِ الْأَمَّهَاتِ (حدیث شریف)
ترجمه‌سی: آنه‌لرنینگ ایاغی آستی‌ده دور،
روضه‌ی جنت و جنن‌باغی.
روضه‌باغی وصالین ایستر اېسنگ،
بۇل انانینگ ایاغی توفراغی.
نواپی

آنه‌گه تعظیم⁴⁵

آنه‌جان، سیز، نې عجب، موهیبت یزدان سیز!
کوکسینگیز مهرگه کاندیر، نې اولوغ عَمَّان سیز!
پاک و معصوم فرشته‌سیز ویا انسان سیز،
بیلمه‌دیم، اوشبو فضیلتلر ایله نې جان سیز؟!
تاپسه بۆلمس بو جهاننی قیدیریپ سیزگه همال،
سیزدن اؤزگه قنی بو اېزگو صفتلرگه مثال؟

آنه‌جان سیز بیله یولدوز گۆزل و آی گۆزل،
کوک گۆزل، تاغ گۆزل، دشت گۆزل، سای گۆزل.
هم گۆزل کؤکده قویاش، قیش گۆزل و یای گۆزل،
سیز بیلن گل گۆزل و باغ سراپای گۆزل.
پس، گۆزلیکلر اېرور برچه نمایان سیزدن،
بو جهان زینتی، آرایش دوران سیزدن.

⁴⁵ بیر کوزگوده ایگی تصویر، 2005/1384: 238-239-بېتلر

دلده سیزدن، آنهجان، بیر یاشیرین سؤزیم یۇق،
 سیزگه بدخواه کیشیلرنی کؤره کؤزیم یۇق.
 سیز- سیز آتمس مېنگه تانگ، تون بار و کوندوزیم یۇق،
 مھرینگیز بۇلمهسه، مېن بۇلگه ی اېدیم اؤزیم یۇق.
 بو جهان گُلشنی کؤزیمگه گؤزل سیز بیلهدیر،
 بو تیریکیکنینگ اگر طعمی اعسل، سیز بیلهدیر.

ایتهالمه، آنهجان، سیزگه بیرار سؤز یالغان،
 سیزگه یالغان دېگهلی بېرمس اجازت وجدان.
 صدق دلدن بو سؤزیم، بونگه تانوقدیر سبحان،
 خدمتینگیزده چوچوک جاننی هم اېتسه م قربان.
 حقینگیزنینگ ینه یوزدن بیرى بۇلمهیدیر ادا،
 کېچیرینگ، اوشبو قصوریمنی، ایا کان سخا!

آنهجان، تربیتینگیزنی آلیب اولغهیدیم،
 مھرینگیز شبنمی یشتمسه، مېن سۇلگهیدیم،
 توتسنگیز اېردی محبتنی دریغ، اۇلگهیدیم،
 مھربانیم، سیز اگر بۇلمهسهنگیز، نۇلغهیدیم؟
 یشهنگ، ای جان آنه، بختیمگه بۇلینگ ساغ مدام،
 قدمینگیزدن اېرور بیر یوزی گلbaugh مدام.

مزارشریف، 1377/1998-ییل 22 ثور/12 می

عید قوتلاوی⁴⁶

کېلیدیر عید اولوسگه، لېک بیر کېلمس مېنینگ عیدیم،
نېته ی عید آیینی، یاروتمسه کلیمنی خورشیدیم.

سنرم کون، باقرمن آيگه دیداری امیدیده،
میدل ایلهمه مایوسلیککه، یارب، اُمیدیم!

محبت آسمانیده سېن-اؤق ناھید و چۆلانییم،
کۆنگیل تختیده سېندن اؤزگه یؤق دارا و جمشیدیم.

اجل، ممکن اېمس، قطع اېتسه عشقیم داستانینی،
مسلسل سنبلینگ تاریگه باغلیق عُمُر جاویدیم.

بیلورمن، کیم کۆنگیلده بو غریبینگدن غبارینگ بار،
ولې بیللم گناھیم، کیم نې ایش قیلدیم، نې سؤز دېدیم؟

چوکۆنگلینگ پاک اېرور، آخر توشونگونگ پاک سېوگیمنی،
ایشانچیم کامل اوشبو سؤزگه، یؤقدیر ذرّه تردیدیم.

⁴⁶تویغولریم، قیغولریم، 2005/1384: 193-194-بیتلر

مبارک سېنگه بۇلسين عيد، بل قوتلوغ او ساعت، کيم
يوزينگ نوري توشيب عيد آييني ياروتسه، ناهيديم!

طربدن يشنه سېن حُسنينگ گلي بو عيد ايامي،
فراقينگده نېچه کيم اوچدى رنگيم، کويدي هم هيديم.

اگرچه اولوالالباب ايچره اسميمدير لبيب، اماً،
محبت دشتي نينگ مجنونيمين، غم ينتاغی - بېديم.
مزار شريف،

قمری 1320-ييل رمضان آیی نينگ 30/29 كېچه سی
(شمسی 1378-ييل جدی آیی نينگ 16/15 كېچه سی)

قُربانلیککە نالایق جان 47

عیدِ قربان کُلدی، جان قیلسم کُبرەک قربان سېنگە،
وہ کە قربانلیککە ارزیرمو بومسکین جان سېنگە؟

ناتوان جانیمنی قربانلیککە لایق کُرمەسنگ،
جانندن آرتیق هر نې بار، آنی قیلەی قربان سېنگە!

عید گلگشتیگە گل-گل آچیلیب چیقْسنگ، بۇلور
کۆک رواقیدن باقیب حور و مَلک حیران سېنگە.

پاک حُسینگدن یامان کُزآفتی نینگ دفعیگە،
شعردن تعویذ اېتیب، آیلهی بلاگردان سېنگە.

قوتلوغ اېتیب عیدنی سېنگە، تیلرمن ساغلیق،
بۇلسین اقبال و سعادت مېهری نور افشان سېنگە!

گرچه دوراندن نصیبیم دیر غمینگدە ییغلهماق،
ایسترم کیم دایما باقسین کولیب دوران سېنگە!

عیدنی قوتلب کېلرسن دېب کُزیم کۆپ تېرمولور،
یۆلگە قربانلیک کُزیدېک قاقمەیین مژگان سېنگە.

47 تویغولریم، قیغولریم، 2005/1384: 197-198-بیتلر

بیر یوزینی بیربیر آخترسنگ دغی تاپیلمه‌گهی،
مبن کبی بیر زارو مہندبک بیر کۈنگیل قۈیگان سبنگه .

عید اۋتیب هم بیر یۈلی کۈلمگه مہمان بۈلمه‌دینگ،
گرچه تون-کون مبن تخیل اوییده مہمان سبنگه .

کۈنیکیب قالگن ابدینگ ییللر فراق اۋتیگه، لہک
ای کۈنگیل، بېداد اېتر عید آقشامی ہجران سبنگه .

عید آیامیده چیکمسدینگ الم ہجریدہ کۈپ،
بازسہ اېردی نامہ قوتلب عیدنی جانان سبنگه .

عیدلردہ ہم اونینگ دیداریدن محرومسن،
ای لیبب، اېندی تیریک قالماققہ یۈق امکان سبنگه!

مزار شریف،

ق 1420- ییل 10- ذوالحجۃ الحرام

(قربان ہییتی‌نینگ بیرینچی کونی)

1378- ییل 26- حوت

صاحبقران امیر تېمور توغدى نینگ
660- يىللىگىگە بغيىشلنگن

فاتح امير 48

ای جهاننى چاوی تونگن تېنگسىز صاحبقران،
هر نېچه اېسکیرسه دنيا عظمتىنگ بؤلگه ی عيان.

سېنگه جمشید و فریدون تېنگ بۆله آلور قچان؟
کیم حقیقی قهرمان سېنس، اولر بیر داستان.

«کوچ عدالتده!» دېیه، قۇیدىنگ بویوک دولت اساس،
قدرت و شان و کمالاتىنگگه تن بېردى جهان.

کۆرهگانی سلطنتىنگ منگو آتاری بېرور،
آلتی یوز ییلدیر که سېن قورگن تمذدن نشان.

ای بویوک تېمور، اولوغ لشکرباشی، فاتح امیر،
فخرلی نامىنگ اونوت بولمس نېچه کېچسه زمان!

تیتیر اېردى بیر سمندىنگ نینگ توياغی آستیده،
هم توتردى اۇقىنگه قلغان بولوتدن آسمان.

⁴⁸ تويغولريم، قیغولريم، 2005/1384: 46-47-بېتلر

دایما علم و ادب ارباییگه حامی اېدینگ،
سېن کبی دانا امیر اؤتگن اېمسدیر هېچ قچان.

فخر بیرله تیلگه آلورمیز اولوغ نامینگ سېنینگ،
بیره مینگنددیر وطن اهلی بوگون کؤپ شادمان.

مزار شریف، 1375-ییل

مُعَلِّمَنینگ یوکسک مقامی 49

(اوقیتووچی/اؤرگتووچی/معلم کونی مناسبتی ییلن)

ای معرفت باغیدن اېسگن نسیم،
روح نینگ تربیه لاوچیسى بدنده.
قاشینگده یۇقاتور قدرین زر و سیم،
تربیه نگیسیر جان هم بی قدر تنده.

معلم، ای دانا اولوغوار انسان،
رتبه نگی یۇقاریراق کؤک پایه سیدن.
سېن طفیلی جای آلدی چنقه گن جان،
بیلیم یشناق گلزاری سایه سیدن.

معلم، قدرینگنی بیلمه گن کیشی،
انیق بیل کیم جهالت بحر یگه غرق.
سېنی خوار توتگن نینگ اؤنگلنمس ایشی،
اونه گهی اوشبو حق سؤزنی غرب و شرق.

49 تویغولریم، قیغولریم، 1384 / 2005: 118-119-بیتلر

تا بشرنینگ یۇللاوچىسى دیر بىلىک،
اۇقتووچی، سېنگە شان و شرفلر!
معرفت نوریگه آچىلسین ابشیک،
اینجوگه آیلنسین تاش و خذفلر!

مزار شریف، 1377-ییل
ثور آیى نینگ 31/30 كېچەسى

ینگى ييل

ينه اېسكى تاريخدن بير ييراق آغده ريلماقدهدير،
اېندى كېلگوسى ييراقنى ينگى ييل دېب اته بديلر.
آغده ريلگن ييراق بيزگه قاره خطدن توله اېدى،
قنى، اېندى ينگى ييراق اوزره بيزگه نې يازيلر؟

دنيا اېلى ينگى ييلنى اميد بيلن قرشيلهيدى،
اونده اۇزى آرزو-ايستكلرى اوشلماغين كوتيب.
«آرزولريم رويابگه چيقسين!» دېسنگيز، كوره شينگيز،
بيرگه تۇغرى يۇلنى تئلب، بير-بيرينگيز-له قول توتيب.

اېسكى ييراق، ينگى ييراق يينگ آلديندن يازووى يۇق،
بو ييراققه تقدير يينگى، گۇزل انسان، سېن يازەسن.
كورهش بيلن بو دنيانى اۇز يينگگه يسه يسن اۇچماق،
يا كه يامان قيلميشلرينگ بيلن گۇرينگنى قازەسن!

بو ينگى ييل عيسويى؟ ترسايىمى؟ هيچقىسى يۇق،
انسانلر يينگ حياتيده بير ينگى باب سنلهدى.
بو باب اۇز يينگه خاص بۇياق و هيد و جلوهسى بيلن،
آغده ريلگن بابلردن فرقلى اۇله راق تئيلهدى.

آرقه داش و اورتاقلرنى ينگى ييل بيلن قوتلنگيز،

چین کؤنگیلدن برچه سیگه ایزگو ایستکلر بیلدیریب.
عالم اهلی، برچه نگیزگه قوتلوق بولسین بو ینگى ییل،
بخت هماسی دېره زنگیز روزنیدن کپلسین کیریب!

کابل،

1391-ییل جدی آیی نینگ 12/11

(2012-ییل 31 دېسمبر/2013-ییل 1 جنوری)-کېچەسى

محبت یاغدوسی 50

هر ییلمی دېک ینه قُربان هییتی،
کېلدى، بیرهمینگیز مبارک بولسین!
اوشبو قوتلۇغ بیرهم کونلری کېزىب،
کۈنگلینگیز آچىلسین، سرورگه تۈلسین!

شادمان یشش اوچوندىر هر بیر بیرهم،
کۈنگیلى اريتماق کېرەک کینهدن.
بیر-بیرگه محبت-دۈستلیک کۈرسەتیب،
بیرلەشینگ، انسانلر، بۈلینگ جان و تن.

دۈستلر، عهدینگیزگه وفالى بۈلینگ،
تۈغرلیک، مروت يۈلیدن يانمنگ.
آدمیلیک، تېنگلیک، تېنچلیکنى ایستب،
بو يۈلدە کۈرەشدن اصلا اوسنمنگ!

قُربان هییتینى یخشی قرشیل،
آلرسن، وفالى بۈلیشنى اۈرگن!
کۈنگلینگنى محبت یاغدوسی ایله،
یاروتگیل، صفالى بۈلیشنى اۈرگن!

⁵⁰“Sevgi - سېوگی - facebook sahasi, 2020-yil 9 April/Nisan

هییت کونی اؤزینگنی یالغیز سبزمه،
سبویملی قرداشیم، بیرهمینگ قوتلوغ!
برچه سبنگه یۇلداشمیز، بۇلسه اگر
أماجینگ یوکسک و مقصدینگ اولوغ.

مزار شریف،

1391-ییل 3.عقرب چهار شنبه

تورتلیک

هییت کهلدی، اولوسگه بۆلدی بیرم،
تاپیشدی بیر-بیری-له یار و همدم.
قیلور هر کیمسه قربانلیک، باری کهل،
بۆله ی قربانینگ، ای دلدار، مهن هم!

تولۇ كونيۈم مناسبتى بىلن⁵¹

كۆز آچمىشېم جھانگە تۇستىن ارادەسىز،
تېگرەمدە ھەر نې چېكىدى قە، اپردى افادەسىز.

باشدىن كېچىرمىشېم ساووق كونلرنى قلتىرەب،
ھەم اۋتكىزىپ ايسىق كېچەلرنى شبادەسىز.

گە باش سوقىپ عمىق تەفكەر يەقاسى گە،
گاھى خىيال عالمى دە مست، بادەسىز.

بىر دم خىيال گە بېرىلىپ، گاه غەم چېكىپ،
دردا كە عمر كېچدى بو نەوع استفادەسىز.

قىمتلى عمر تەقدىنى يەغما قىلور زمان،
سېنىدىن آلور او بار و يۇغىنگىنى اعادەسىز.

بېردى زمان خەبر كە تەوغيلىگن كونيۈم، بوگون —
اېرمىش كە آى و يىل اۋتەدىر استفادەسىز.

مەقسودىنگە اېرىشماق اوچون تەنلە تۇغرى يۇل،
مەنزل گە كىم يېتىشىدى يورىش بىرلە جادەسىز؟

⁵¹Alim Labib facebook safhasi 2017-yil 21 June/Haziran

نفسینگ اسیری بۆلمه گر ابرکین لیک ایسته سنگ،
نېچون که نفس تېلبه بیر ایتدیر قلاده سیز.

اؤرتاقلر، اونوتمه دی سیزنی لیبیب هیچ،
نۆلغه ی که یۆقله سنگیز اونی هم دعاده سیز.

انقره، 2017-ییل 20 جون

توغیلگن کونیم⁵²

ییللر آلدین بوگون کی بیر کونده،
حیات یاغدوسیگه آچیمین کوزیم.
کوریمن دنیانی، قویاشنی، آینی،
هر کیمنی تینگلیمن، ایتیمن سوزیم.
*

دنیا گۆزل، انسان حیاتی گۆزل،
سبوگی، تینچلیک ییلن کپچسه بو حیات.
دنیا دن یوقالسه شدت، ظلم، اوروش،
آچون اوچماق بۇلور، هر کون عید، برات.
*

تینچلیکده، سبوگیده یشنگ، انسانلر،
بختلی، سعادتلی بۇلینگ دایما!
قۇلینگیزدن کپلسه اینجیتمنگ زنهار،
چومالینی، قوشنی، بلیقنی حتا.

انقره،

2018 – 20 جون

⁵²Alim Labib facebook safhasi 2018-yil 20 June/Haziran

اندخوی و سرحوض⁵³

آواره قیلینگن خلقیگه معنوی حمایه و قیغوداشلیک

اندخوییم، نې بالار باشینگه کېلتوردیلر؟

ایچکی یاو و تشقی دشمن نې توزاقلر قوردیلر!؟

یېمدیلر تۆیمس سولوکلر شربت و شیرهنگنی کۆپ،

باشینگه توشگنده غم، ایلب تماشا توردیلر.

قَه ییگه قاچدیلر بوگون او «رهبر» و «رهبرچه»لر،

کیم طفیلینگدن ییتیب مکنتگه دوران سوردیلر؟

ایندی کیم باشینگه کلفت توشدی، باقمهی سېن سړی،

برچهسی راحت اوییده یوزلرین یاشوردیلر.

اؤزلری نینگ جانلرین اسرهش اوچون نامردلر،

بېنوا خلقینگنی دشمن ایلکیگه تاپشوردیلر!

«باغ و بوستان» ینگه آنت ایچکن غنیملر اؤت قوییب،

یاقدیلر، کۆککه کولینی بی ابا ساووردیلر.

⁵³Alim Labib facebook safhasi 2018-yil 8 Desember/Aralık

قهرتان ساووقده «قۇرغان» و «قرمقۇل» اهلینی،
اویلریدن ایلب آواره، قیانگه سوردیلر.

«سولدوز» و «دهیکچی خانه» مردمی گه بو نې ظلم،
کیم بیر و کؤکن باشیگه اۇق و اؤت یاغدوردیلر.

فاریابیمده «سرحوض» ابلی احوالی آغیر،
باشلریگه، کؤر که نې آفت-بلا کبئتوردیلر.

بو مصیبتلر نفاق، ایریمچی لیک نینگ میوه سی،
کیم اوروغینی نیچه خودیین ایکیب اؤسدوردیلر!

دؤست ایله یاونی تنیب آل فاریاب، اندخوی ابلی،
اېندی کیم جانینگ یاقیب، قانینگ بیلن قاووردیلر.

تنله اؤزگه تۇغری یؤل، آزاده و ابرکین یشه،
بونچه لر بیتمس می کیم اوستینگگه فرمان سوردیلر.

اتفاق و بیرلیگینگ دیر بارلیگینگ نینگ ضامنی،
یۇقسه یاولر کیمنی یالغیز تاپدیلر، اؤلدوردیلر.

1397-ییل 17 قوس (2018-ییل 7 دیسامبر)

جمعه/شنبه کپچه سی

استاد متین اندخویی تعزیتده یازیلگن رباعیلر⁵⁴

سؤز ملکی نینگ، آه، شهریارى کبتدی،
قیش کبلدی، ادب باغى بهارى کبتدی.
استاد متین حیاتدن کؤز یومدی،
کؤککه المیدن آه و زارى کبتدی.

استاد متین بویوک سخنور اپردی،
سؤز دهنگیزیدن اؤکوش گهرلر تپردی.
بیزگه بو بهاییچیلمس اینجولرینی،
اسرهنگ کؤزینگیزدېک دېب، امانت بېردی!

استاد متین حیات اویدن کؤچدی،
قوتلوق تنین، افسوس که توپراق قوچدی.
قیغو ییبلیدن سؤلدى کؤنگیلر باغى،
هم سؤز یوزیدن طراوت و رنگ اوچدی.

سؤز گلشنیدن اوچدی خوش الحان بلبل،
کوز ییلى اېسیب سؤلدى بو بوستان ارا گل.
شعر و ادب استادى متین، وای دریغ،
سیپقردى اجل ایاغیدن اچیق مُل.

⁵⁴Alim Labib facebook safhasi 2020-yil 4-7 January/Ocak

افسوس، سفر قیلدی اولوغ شاعریمیز،
سؤز صنعتی ده بیلرمن و ماهریمیز .
استاد متین آچوندن ایتدی رحلت،
روحینی دعا-له شاد ایتیهلیک بریمیز!

سؤز کیریچیدن قوردی متین یوکسک کؤشک،
کیم رنگی بهار رشکی، گلر هیدی مشک.
تېگره سیده گی باغچه سی گلرینی،
قیش چپقه سی، کوز ییلی قیله آلمس خشک!

انقره، تورکیه،

2020-ییل 4-7 جنوری

۸-مارچ دنیا خاتین-قیزلر

بیردملیک کونی مناسبتی بیلن:

خاتین، یعنی آنه، آیه و سینگیل،⁵⁵
خاتین - حیات یۇلداشی و قیز فرزند.
خاتین - بووی، عمه، خاله و ینگه،
خاتین ابرکک بیر-ییریگه جگر بند!

شوندهی اېکن، پس ای آنه لر، قیزلر،
بوویلر، خانیملر، آیه-سینگیلر،
عمه لر، خاله لر، برچه عیال لر،
بیرهمینگیزنی قوتلایدی کۈنگیلر!

خاتین-قیزلرنینگ خلق اارا بیرهمی،
همه نگیزگه قوتلوق، مبارک بۇلسین!
تېنگ حقوقلی بۇلیش اوچون کوره شینگ،
کۈنگیلینگیزده دایم بو ایستک بۇلسین!

⁵⁵Alim Labib facebook safhasi, 2020. Yıl 7 Mart/March

یۇقالسین خاتینگه خشونت، شدّت،
کوره‌شینگیز زوره‌وانلیککه قرشی،
بیرلیک، بیردملیکده ایسته‌سنگیز حق،
بیر نې اېمیش؟ تیتره‌ر تېنگری نینگ عرشی!

انقره/تورکیه،

2020-ییل 7 مارچ

ایکی سلطان⁵⁶

بار عجب بیر اؤلکه، اونگه برچه حیران بچّه‌غر،
آتینی قۇیمیشلر «افغان» بیرله «استان» بچّه‌غر!

اوشبو آت بو توپراق اوستیگه قۇییلگندن ببری،
بخت‌سیز خلقی‌نینگ ایشی آه و افغان بچّه‌غر!

بوندن آلدین بار ابدی تاریخده قوتلوق آتی،
دبر ابدیلر اونگه تورکستان-خراسان، بچّه‌غر!

جاهل و ساتقین، تعصّب اهلی بونده حکمران،
دانش و فرهنگ ابلّی بی‌سرّ و سامان بچّه‌غر!

کؤکنار اېکماق و مفسدلیکده دنیا بویچه،
دانگ چیققرگن، آفرین بو «ملک افغان» بچّه‌غر!

گاه انگریز اونگه حاکم، گاه امریکا و روس،
اؤینه‌تور برماقده پاکستان و ایران بچّه‌غر!

قیرق آلتی اؤلکه حیران باشقره‌آلمه‌ی اونى،
طُرفه بو کیم اېندی اونده ایکی سلطان بچّه‌غر!

⁵⁶ 1398-ییل 19 حوت (2020-ییل 9 مارچ) تاریخیده کابل شهریده اشرف غنى و عبدالله عبدالله بیر کونده قسم یاد مراسمینى یولگه قوییب، اوزلرینی افغانستان جمهوررئیسى اعلان قیلدیلر. اوشبو شعر انه شو مناسبت بیلن ایتیلگن.

Alim Labib facebook safhasi, 2020. Yıl 12 Mart/March

اۋنده بیر قتنشمه گن سیلاوده ابل، رایینی لېک،
آلتی آیده هم سنش بۆلمدیر آسان بچّه غر!

سۋنگیده «ابرکین کمسیون» غناگه قاووشیب،
ایله میش مسکین «غنی» نی غالب اعلان بچّه غر!

چونکه امپریال کوچلردن آلورمیش کوچنی او،
اجنبیلرگه ایمیش خدمتده چقان بچّه غر!

بېش ییل ایچره خدمتی کۆپ آشگن ابرمیش اولکده گه،
دوریده اهلّیک مینگ عسکر بۆلدی قربان بچّه غر!

عرقچیلیکده ینه یۇقمیش تېنگی تاریخده،
بو یۇسونده ایشلری اسرو نمایان بچّه غر!

تیل بیریکتیریب بویوک باداری بیرله بو جناب،
قیلگوسی آزاد بېش مینگ جانی الان بچّه غر!

بیر تامان قومی اولوغلر قوتیدن کوچ آلیب،..
تېنگری قول دېرمیشگ بیزینگدیر اېندی دوران، بچّه غر!

اۋزنی یورت باشی آتب، اۋز نوبتی بیرله او هم،
صادر آیلر مملکتده تورلی فرمان بچّه غر!

بو صفت بیر پایتخت ایچره ایکی خُسرو مقیم،
هر بیررسی اؤزجه قدرتلی قآن بچه‌غر!

ایکّی تخت و تاج، ایکی کابینه و ایکّی سرای،
ایکّی شاهنشّه، ایکی خان، ایکّی خاقان بچه‌غر!!

حکمرانلیک قیلسه بیر شهر ایچره ایکّی شهریار،
بوندن آرتیق می بؤلور شوکت بیلن شان بچه‌غر!!

خلق باشیگه، بیراق، کهلگن قرا کونلرگه باق،
أچلیق و ایش سیزلیک و کؤز نم، کؤنگیل قان بچه‌غر!

قهیگه بارسین، نیله‌سین، کیم‌گه سیغینسین اېندی خلق؟
حددن آرتیق بېنوادیر خانه ویران بچه‌غر!

یېتمه‌گندېک بو مصیبتلر، «کُرونا» بیر طرف،
هېچ قېیمه‌ی اؤلکه‌داشلردن آلور جان بچه‌غر!

اې وطنداش، قېسی بیر دردینگی یازسین بو قلم،
کاشکی تاپیلسه هر دردینگه درمان، بچه‌غر!

انقره/ترکیه، 2020-ییل 12 مارچ

آنه تی‌لینگ 57

اؤزب‌گیم، ملی غرورینگ‌گه اساس آنه تی‌لینگ،
خلق ارا فخر و سرورینگ‌گه اساس آنه تی‌لینگ.

سؤزله‌سنگ آنه تی‌لینگ‌ده روح و جان راحت تاپر،
یعنی آسایش، حضورینگ‌گه اساس آنه تی‌لینگ.

کؤزلرینگ چقنر بیراودن تینگله‌سنگ اؤزب‌کچه سؤز،
نی اوچون کیم کؤزده نورینگ‌گه اساس آنه تی‌لینگ.

اؤز تی‌لینگ بیرله هر ایشنی آله سورماق نی گؤزل،
هر یوموش، برچه امورینگ‌گه اساس آنه تی‌لینگ.

⁵⁷ Alim Labib facebook safhasi 2020-yil 2 February/Şubat

اؤز تیلینگده سؤزله سنگ هر قنچه، کؤنگلینگ ذوق آلور،
چونکه شکسیز، شوق و شورینگه اساس آنه تیلینگ.

اؤز تیلینگده قیلگه لی فرهنگ و تاریخینگ مرور،
ایله جهد، اوشبو مرورینگه اساس آنه تیلینگ.

منطق، استدلالینگ اؤز آنه تیلینگده کوچلیدیر،
چونکه قوّت بیرله زورینگه اساس آنه تیلینگ.

هر اولوس نینگ بارلیغی اثباتیدیر اونینگ تیلی،
بیل که تاریخ و ظهورینگه اساس آنه تیلی.

باییتیب ایجاد ایله آنه تیلینگنی اسره گین،
کیم تفکر هم شعورینگه اساس آنه تیلینگ!

انقره، تورکیه،

1398-ییل 21 حوت (2020-ییل 2 فبروری)

هییت فوتلاوی 58

کورونا هجومی، خسته‌لیک اوجی،
قرنتینه، عزلتده کهلگن هییت.
قوتلوغ برچه اورتاق، وطنداش لرگه،
اما اویده قالیب، تینگله‌یلیک اؤگیت!

اوزاقدن هییت-له بیر-ییرنی قوتلب،
اېزگو آرزو-ایستکلر قیلینگ اظهار.
لېکن بو هییتنی مبارک آیتیب،
بیراونینگ اویيگه بارمنگیز زنه‌ار!

نې اوچون کیم، ییله‌سیز، هر آدی‌مده،
بیستیرمه‌لر قورگن کورونا ویروس.
توشه‌سیز توزاققه کؤرمسدن اونى،
کوزگه تشلمه‌بدی اونده شکل و توس.

⁵⁸Alim Labib facebook safhasi 2020-yil 22 May

قوروق میوهلر هم کۆپ تهلکهلی،
کېزېب اویلر هییت گشتک قیلسنغیز .
کۆپ قول تېککن مییز، پسته، بادامنینگ،
کېرەک تازەلیگیگە شک قیلسنغیز!

شونینگدېک، بو هییت کونلر قۇل بېرىپ،
قوچاقلەشیپ بیر-بیر-لە کۇرىشماق یوق .
کۇزدە توتیب اجتماعي مسافت،
یقینلەشیپ حال-احوال سۇرىشماق یوق!

اما، کۇنگیللردە قېنىب محبت،
سیوگی، دۇستلیک توغوسى تۇلیب تاشسین!
بیراق، قاچینگ جسمانی تۇقینیشدن،
قۇیمنگ، بیراو سیزگە یقین یانداشسین .

عزیزلر، بو رمضان هییتینی،
شو یۇسین اییتینغیز بیر-بیرگە قوتلوق .
هر زمان هییتدیر، بیرەم دیر سیزگە،
جانینغیز ساغ بۇلسە-یو قارنینغیز تۇق

انقرە/تورکیە،

2020-ییل 22 می

5- اجتماعی و تنقیدی شعرلر

اېلگه خدمت 59

اېلگه خدمت يۇلېده كېچگن حياتىنگدير گۆزەل،
بو صفت تارىخده سقلنسه آتىنگدير گۆزەل.

چون تىرىكلىك يۇلېدير، بىلسنگ، كورەش باشدن اياق،
بو كورەش-لە خلق اوچون يۇغرىلسە ذاتىنگدير گۆزەل!

بېر يوزىنى تازەلب ياووزلر نىنگ ظلمى دن،
اوچسنگ اېركىنلىك سماسىگه، قناتىنگدير گۆزەل!

اېلگه صادق بۇل، كورەش دايم اولوس حقى اوچون،
اوشبو يۇلدە ايكىلنمىسدىن ثباتىنگدير گۆزەل.

حق - عدالت يۇلېده چىقسنگ كورەش ميدانى گە،
بوز بىداوينگ اۋىنە تىب، ميدانده آتىنگدير گۆزەل!

كۆپ سېوېملىدير عزيز اۋلگەنگە هر شهر و ديار،
فاريابينگ، كابلىنگ، بخلىنگ، هراتىنگدير گۆزەل.

اېل - اولوسگە تىنچلىكده كېچسە هر بىر لحظه خوش،
بىرەم و نوروز ايله عيد و براتىنگدير گۆزەل.

⁵⁹Alim Labib facebook safhasi, 2013-yil 2 November/kasım

تینچلیک- تېنگالیک یۇلیده گر کوره شسنگ بی امان،
ملت آلقیشلر سېنی، ایزگو صفاتینگدیر گۆزهل!

ای قلم، یاز شعرلر ابل حقیقی ایلد دفاع،
هر سؤزینگ اینجودن آرتیق، هم نکاتینگدیر گۆزهل

کابل، 2013/1392 اسد آیی

آدم سیمان موجودلر⁶⁰

کیم کؤریبدیر ینگى تور آدم سیمان موجودلر؟
معرفتسيز، معنویتدن بیراق مردودلر!

برچهسى جهل مرکّده، ولی دانای کُل،
کۆپ شقى معناده، اما افتیدن مسعودلر.

لایق اهرمس کیمسه حُرمتگه اولر آیینیده،
درهم و دینار بو کبر اهلّیگه معبودلر.

نېگه یاقیتیرسین «کلیم» ایله «خلیل» ارشادینى،
چون اولردیر اصلیده «فرعون» لر، «نمرود» لر.

تاجر، اما یۇق دکانیده مُروّتدن متاع،
مالک، اما مُلکیده عین زیاندير سودلر.

نېچه آرتسه بایلیگی، یوز آنچه آرتَر حرصى هم،
نفس اسیری قیلدی او ابلنى بو تار و پودلر.

نې فضیلتدن دېمه، یۇقدیر اولرده بیر اثر،
گرچه هر انسانده بار اوستونلیک و کمبودلر.

تاشکېنت، «دیاربېک» مهمانخانهسى

2014-ییل آگست آیی 31/30 کېچهسى،

⁶⁰ Alim Labib facebook safhasi, 2015-yil 29 January/Ocak

وطنداش دردی 61

کونده دهشت قربانی بیز اولوسگه،
نېچوک کېچر اېکن قربان بیرهمی؟
قربانلرنینگ قانی قوریمه گن-کو،
تاپیلمه گن یاره لر نینگ مرهمی.

هر کیشی بیرهمدن کوتهدی شادلیک،
بیراق، ینگرر اولردن ماتم اونی.
ظالم تبکینخورلرگه هر کون هییت،
بیرهم کونی مظلوم اوچون - غم تونی.

آچ-یلنگناچ بۇلار اوستیده باتگن،
فلاکت قۇینیده شۇربخت باله لر.
زور و زر اربابی اېشیتمس اصلا،
کؤککه یتیشسه هم آه و ناله لر.

سيز اوچون یۇق هیچقیسی، بیرهم قیلینگ،
قیغوسیزلر، سۇیب کۇپ سیگیر، قۇیلر.
آلاو توشگن بیر کویر، غم او یپرده،
سيز اؤتکزینگ شادیانه لر، تۇیلر!

⁶¹Alim Labib facebook sayfası 2010-yil 31 Avgus/Agustos

حاجی بابا، وطنینگده گی آچلر،
اؤلسه میلی، سبن مکه سری یؤل آل،
بیققن آقچه لرینگ خدا اوچون دهب،
ابلتیب عیاش شیخلر چؤنتگیگه سال!

وطنداش، دردینگ کؤپ، المینگ سانسیز،
کورەش اؤسنمەدن، ھمتینگ اولوغ.
بیر کون کبلر سبنینگ ھم چین بیرەمینگ،
اؤشنده ایترمن: «ھییتینگ قوتلوغ!»

انقرە،

2017-ییل 31 آگست

تینچلیک و کرونا ویروس حقیده ایگی رباعی⁶²

تینچلیک حقیده نې، اۆلكه داش، تعبیرینگ،
بارمی ینه جان اسرهش اوچون تدبیرینگ؟
چون کیم بوگون اؤز نفعی اوچون بېلگیله دی،
قاپلان بیلە بۇریلر سېنینگ تقدیرینگ!

2020-ییل 2 مارچ

هرنېچه هجوم اېتسه کرونا ویروس،
اؤزینگنی یۇقاتمه سېن، بیتر بو كابوس.
افلاسلیک-له قصد اېتر جانینگه او،
پاکیزه لیک ایلە سېن اونینگ یۇلینی تۇس!

2020-ییل 22 مارچ

⁶²Alim Labib facebook safhasi, 2020-yil 2 ve 22 March/Mart

کرونا و شعر⁶³

«کرونا» خوی انسانلردن آلمیش شعر ذوقینی،
که یعنی ذوقی نینگ بؤیینگه سالمیش وهم طوقینی.

شونینگ چون گر نوایی هم تیریلیب کپلسه شعر ایتیپ،
نې امکان اویغاتة آگه ی بو اېل نینگ ذوق و شوقینی!

سخندان لیک رموزیدن اوزاقدیر کؤپچیلیک انداق،
کیم آسان آیلەمسلر فهم سؤزنینگ تحت و فوقینی.

بو سؤز آیدین که سؤزنینگ صنعتی هم بیر تیزیم دیر خاص،
کېرەک دیر بونده بیلەمک سؤز چیریگی سمت سوقینی.

کرونا یۇق بۇلیب کېتسین حیاتیتمیزدن و بو اېل،
ینه تاپسین ادب نینگ لذتینی، شعر ذوقینی!

انقره،

2020-ییل 2 اپریل/نيسان

⁶³Alim Labib facebook safhasi 2020-yil 2 April/Nisan

6- شاعر و اونینگ ايجادی حقیده یازیلگن فارسچه مقاله لر

لیبب، سیمای منتخب روزگار

نوشته رحیم ابراهیم

جریان حیات طوری است که نظر به ضرورت خویش گاهگاهی انسان‌هایی را انتخاب می‌کند که آنان با شخصیت خاص و کارنامه‌های درخشان خویش استثنای روزگار می‌شوند. اینان، با داشتن استعداد برتر- چند برابر برتر از برتران- در بعضی ساحات زنده‌گانی- ساحیی که باید در آن بدرخشند - کارهای سودمند و ماندگار انجام می‌دهند. کارنامه‌های آنان از یک طرف، سبب جریان تازه‌یی در بستر دریای زنده‌گانی بشری می‌شود و از طرف دیگر، خود ایشان هم با این دستاوردها در شمار جاودانگان درمی‌آیند.

زنده‌گانی در انتخاب خود، هیچ‌گونه، شرط و پیش‌شرطی ندارد. نه علایق نژادی برایش مطرح است و نه هم لسانی و مذهبی. حرکت حیات بشری، ضرورتی را در جایی تشخیص می‌دهد و برای رفع آن ضرورت، سیمایی برمی‌گزیند و به او وظیفه می‌دهد که در رفع این ضرورت کوشش کند و مسؤولیتی را که برایش داده شده؛ به‌بترین وجهی به‌انجام برساند.

باید گفت که از نظر روزگار، هر انسانی لایق انتخاب زنده‌گانی نیست. گزینش روزگار، با تشخیص استعداد و توانایی‌های شخص، صورت می‌گیرد. از طرفی هم، در چند سال و چندین سال، «قرعه کار به‌نام» یک «دیوانه» زده می‌شود.

در پنجاه، صد سال اخیر، یکی از انتخاب روزگار، پوهنوال دکتور سید محمدعالم لیبب بوده است. هم‌زمان با انتخاب، چندین برازنده‌گی نیز به او اعطا کرده است. به‌تعبیر دیگر، جریان زنده‌گانی، در برگزیدن او، چندین عامل را در نظر داشته است که چندتای آن برشمرده می‌شود:

لیبب، مدرس برتر است

تدریس، یکی از کارهای بسیار دشوار، جانکاه است و استعداد استثنایی می‌خواهد. تدریس، رفتن در صنف با یک کتاب- امروزها با یک چپتر- نیست. به‌گفته حافظ، «هزار نکته باریک‌تر ز مو، اینجاست»

بزرگترین عامل مؤثر در تدریس، تسلط بر مضمونی است که باید درس داده شود.

لیبب، با تسلط کاملی که در عرصه شغل خود دارد، یکی از موفق‌ترین مدرسان، می‌باشد. ساعت درسی او، انباشته از نکته‌های نو، مطالب جدید و گستره خیال انگیز است. برای لیبب- در تدریس- این مضمون یا آن مضمون، مطرح نیست. هر آنچه، در پهنه تحصیل، او می‌گنجد، برایش، به‌تعبیر نوایی «حلوم‌دور» است. از این لحاظ، او به اصطلاح قدما، یک سر و گردن بالاتر از بسیاری‌هایی در عرصه تدریس مؤثر و سازنده می‌باشد.

لیبب، شاعری است «یک تصویر در دو آینه»

شاعری، کمترین هنر لیبب است. او در شاعری خود - هرچند که بیشتر، از شکل غزل استفاده کرده است- راهی جداگانه، از دیگران دارد. در ایجادیات او، موضوعات مختلف، با تمام خصوصیات شعری- در برترین حد آن و بهترین شکلش- مطرح می‌شوند. موضوعات شعری لیبب، در یکی- دو بخش زنده‌گانی و موضوعات مربوط به آن نیست؛ بلکه، او در همه موضوعات زنده‌گانی در ایجاد شعر با استادی تمام، پرداخته است و ماندگارترین آثار را ایجاد نموده.

همچنان که خود لیبب، یکی از سیماهای اثر گذار در تاریخ ادبیات اوزبیکی و دری است؛ شاعری او نیز، یکی از سبک‌های اثر گذار، در تاریخ ادبیات هر دو زبان می‌باشد و تأثیر خود را در جریان‌های بعدی بی‌گمان که بر جا می‌گذارد. لیبب، در میدان شعر و شاعری به هر دو زبان، به‌تعبیر شاعرانه خودش، «یک تصویر، در دو آینه» است. این موهبت عالی به‌کمتر کسی میسر می‌شود.

لیبب، نویسنده است

هرچند تا کنون، اثری داستانی از لیبب، در این عرصه نخوانده ام، اما، از جریان رهنمایی، دلسوزانه و صمیمانه او، برای نویسندگان تازه‌کار، آگاهم. نویسندگان آثاری که لیبب، آنان را راهنمایی کرده است، در هنر نویسنده‌گی در قطار بهترین‌ها ایستاده اند و آثار شان نیز،

محصول پرارزش فرهنگی به‌شمار می‌رود. یکی از کسانی که داستان‌هایش را، به‌راهنمایی استاد لبیب، نوشته است، مرحوم عبدالعزیز دهقان می‌باشد.

لبیب، مترجم قهار است

ترجمه، علمی و هنری، یکی از دشوارترین کارها در عرصه فرهنگ است. در ترجمه، باید و باید - هیچ نبوده باشد - به این چند نکته، توجه جدی صورت گیرد: انتقال دقیق متن از زبان اولی به زبان دومی؛ انتقال سبک نویسنده اولی، به زبان دومی؛ انتقال محتوای اثر، از زبان اولی به زبان دومی، بدون آنکه تحریفی در آن روی دهد و انتقال احساس و عاطفه نویسنده اولی، به‌خوانندمی که اثر او را در زبان دومی مطالعه می‌کند. ترجمه، در یک کلام، انتقال یک اثر در تمام ابعاد آن، از زبان اولی به زبان دومی، در امانت داری کامل است.

جریان ترجمه لبیب، تنها از زبان دومی، به‌زبان مادری نیست؛ بلکه او، در کار انتقال یک اثر با تمام ویژگی‌های آن، از زبان مادری به زبان دومی نیز توانایی خاص خود را دارد.

لبیب، با تسلطی که در این فن دارد؛ از برترینان روزگار است. گاه‌گاهی ترجمه‌های او، اگر برتر از اصل اثر نباشد هم، هم‌تراز با اصل، تبارز می‌کند. در مواردی خود شاهکاری شمرده می‌شود و خواننده، حس نمی‌کند که یک اثر ترجمه شده را می‌خواند.

یکی از کارهای برتر او در این بخش، ترجمه کتاب «دایرةالمعارف بزرگ اطفال» از زبان روسی و انگلیسی به‌زبان دری می‌باشد که در سال 1386 از طرف مؤسسه گلوبل پارتنر به‌نشر رسیده است.

توانایی لبیب در بخش ترجمه، تنها به‌ترجمه متنی، محدود نمی‌شود؛ بلکه او در ترجمه فی‌المجلس نیز قدرتی دارد شگفتی‌انگیز.

لبیب، «عزیزی صد زبان» است

لبیب، از آن شمار استعدادهایی است که به‌چند زبان، تسلط اعجاب انگیز دارد؛ چون زبان تورکی - در اکثر شاخه‌های آن، فارسی - دری، روسی، و پشتو.

این همه توانایی، حضور او را در عرصه فرهنگ و کارهای انجام یافته توسط او را برزنده‌تر نسبت به دیگر هم‌کسوتان کرده است. آفریده‌های ادبی و هنری لیبیب، در زبان‌های اوزبیکی و دری، زیاد اند؛ افزون بر زیاد بودن، هر یک آن‌ها، راهنما و راهگشا برای خوانندگان و خوانندگان نیز می‌باشند.

لیبیب، متن‌شناس، مصحح توانمند است

در بخش دانش ادبیات، دشوارترین کار، متن‌شناسی و تصحیح متن است. کسانی که در این عرصه خون جگر خورده‌اند؛ طاقت‌فرسا بودن آن را می‌دانند. مصحح یک متن، چندین نکته را جداً باید در نظر داشته باشد. از شمار آن چندین، چندتایی برشمرده می‌شوند:

1. اثری که او در اختیار دارد یا می‌خواهد بر آن کار کند؛ امانتی است از کسی که در قید حیات نیست. مصحح باید با امانت داری تمام، اثر آن مرحوم را، به دیگران بسپارد، بدون تحریف حرفی و کلمه‌یی و جمله‌یی. توجه به این نکته، اساسی‌ترین مسؤولیت مصحح است.
 2. فاصله زمانی را در نظر داشته باشد. به این نکته دقت کند، اثری که او بر روی آن کار می‌کند، در زمانه دورتر، در روزگاری جدا از روزگار او، ایجاد شده است؛ بنابراین، در متنی که مصحح در اختیار دارد؛ خصوصیات زمانه مؤلف بازتاب یافته است. در انتقال ویژگی‌های زمانی اثر دقت نماید.
 3. به اندازه دانشی که در آن اثر، بازتاب یافته؛ توجه شود. نویسنده یک اثر – نوشته شده در زمانه گذشته – ممکن است دانشی کمتر، نسبت به مصحح داشته باشد. این نابرابری، نباید تأثیر خود را در جریان آماده‌سازی متنی، بگذارد. به تعبیر دیگر، کسی که متنی را آماده می‌کند؛ این حق را ندارد که به نویسنده اثر – از این باب که دانش کمتری در این زمینه داشته است – طعن کند و بی‌غاره فرستند.
- لیبیب، در این کار نیز، از شمار تواناترین‌هاست. چند متنی را که او تصحیح کرده است، از شمار قابل اعتمادترین و دقیق‌ترین متن‌ها

شده‌اند. کار تصحیح این متون- از جمله تذکرهٔ مقیم خانی- با چنان متانتی انجام شده‌اند که برتر از آن تصور نمی‌شود.

لیبب- محقق، باریک بین و نواندیش است

نوشتن یک اثر تحقیقی با معیارهای پذیرفته شدهٔ جهانی- چه در حد یک مقاله و چه در حد یک کتاب- کاری است که از عهدهٔ آن هر کسی برآمده نمی‌تواند. از همین سبب است که نوشته‌های به‌اصطلاح تحقیقی شماری از محققان، در هیچ مرجع و نهاد علمی، پذیرفته نمی‌شوند؛ چون در آن‌ها، نکتهٔ تازه‌یی نیست؛ دید انتقادی و پیشنهادی وجود ندارد؛ با معیارهای اصول تحقیق برابر نیستند.

کارهای لیبب، در این زمینه نیز قابل اعتنا و اعتماد می‌باشند؛ چونکه او در نوشته‌های تحقیقی خود، همهٔ معیارهای جهانی در عرصهٔ تحقیق را در نظر می‌گیرد و توانایی کامل در حفظ این معیارها تا اخیر نوشته دارد.

لیبب، همکاری مهربان است

لیبب، همکار مهربان و صمیمی، در محیط فرهنگی و شخصیتی شیرین و پذیرفتنی در محیط اجتماعی است. او، در ساحهٔ فرهنگی، برای دوستان و نوکاران، پشتوانهٔ قوی به‌حساب می‌آید. هر که، بدون رودربایستی، می‌تواند از او کمک بخواهد و به‌کمک او اطمینان داشته باشد. به‌تعبیر رومی، «مهر دانایی» او، شامل حال تمامی دوستان بوده است؛ از جمله من هم.

سخن گفتن در بارهٔ ابعاد شخصیت لیبب، کار دشوار است و فرصتی بیشتر و توانایی بهتری می‌خواهد. برای مختصر و مستند کردن این نوشته پیرامون ابعاد هویت فرهنگی لیبب، چند مصراعی از یک رادیو درام اوزبیکی را که از رادیو اوزبیکستان نشر شده بود، نقل می‌کنم:

بیتلگونه ینه اول سینگری زاد

و صنعت بابیده بؤلگونه استاد

قویاش یوز بیلچه نور ساچماغی لازم

بهار یوز کرّه گل آچماغی لازم

لبیب، دانشمندی قاموسی است

اصطلاح «دانشمند قاموسی» به علمایی اطلاق می‌شود که در همه شاخه‌های رشته تحصیلی خود توانایی یک سان دارند. از این نگاه، لیبیب به حق، یک دانشمند قاموسی می‌باشد؛ چونکه به تمام علوم متمم رشته تحصیلی خود، صلاحیتی یک سان دارد و گفتنی‌های فراوان. از این منظر کمتر کسی می‌تواند با او برابری کند.

لبیب، انسانی متواضع است

مقام بلند تحصیلی، صلاحیت واقعی مسلکی و محبوبیت اجتماعی، سبب می‌شوند که انسان مغرور شود و خو را «تافته جدا بافته از دیگران» بداند. در حیات اجتماعی- گاهگاهی- با کسانی هم سرخورده ایم که مقام تحصیلی یا برتری شغلی و یا هم موقف اجتماعی خود را بر رخ دیگران کشیده؛ به آن‌ها افتخار کرده‌اند. اما لیبیب- با اینکه اکثر مؤلفه‌های تفاخر و خود برتربینی را دارد- هیچ گاهی نشده است که این بلند دستی‌های خود را به رخ دیگران بکشد و به آن تفاخر کند و بگوید که من «فلان ابن فلانم». لیبیب، روشی خودمائی و سرشار از مهربانی، با همگان دارد. این روش او، استثنایی و درخور تحسین و تمجید است.

سخن آخر اینکه، جامعه سخت فقیر ما از نگاه فرهنگی، انتظار محصولات فرهنگی بیشتری را از پوهنوال دوکتور سید محمد عالم لیبیب، دارد.

فیض دانش این استاد ارجمند، مستدام باد!

مزارشریف،

28.04.2020

سخنور نستوه، منتقد ژرف‌نگر و ادبیات‌شناس توانا

نوشته: برهان‌الدین نامق

یادم هست، بیست و سه سال پیش از امروز زمانی که ترجمه کتاب تاریخ ادبیات تورکی اوزبیکی را به‌زبان دری تکمیل نموده، غرض تهیه هزینه چاپ آن از پاکستان به شهر مزارشریف به‌حضور رهبر جنبش ملی اسلامی افغانستان بردم، برای بازنگری و بررسی متن اثر مذکور هیأتی را از طرف شورای عالی فرهنگی وقت جنبش تعیین نمودند که خوشبختانه در بین هیأت استاد لیبیب گرامی نیز شامل بودند، وقتی ترجمه را از نظر گذشتانند به‌من گفتند که درباره ترجمه بعضی واژه‌ها من ملاحظاتی دارم، باید در مورد معادل درست آن‌ها در زبان دری به طور دقیق‌تر و درست‌تر فکر کنید. چون سخن استاد بسیار دقیق و معقول بود، من درباره واژه‌های طرف ملاحظه ایشان تجدید نظر کرده معادل درست آن‌ها را دوباره در جای‌های لازم در متن به‌کار بستم.

سخن اصلاً روی دقت لازم و شیوه کار علمی استاد لیبیب فرهیخته و آزاده مرد روزگار ماست، اگر بگویم در میان پژوهشگران و سخنوران زبان تورکی کنونی ما که استالین دیکتاتور روس آن را برای ما اوزبیکی قلمداد کرده است، به توانمندی قلم و آگاهی‌های ادبی و تاریخی وی قلم‌بدستی کم‌تر داریم، شاید سخن را بگذاشته نبرده باشم.

گذشته از این، استاد لیبیب یک منتقد متعهد نیز است. در نقدهایی که از قلم وی برآمده در همه آنان شیوه آموزشی و علمی را که جزء مسلک وی است، در نظر گرفته است. او دست اثر نویسنده را گرفته محسّنات و معایب اثرش را یک‌به‌یک به شیوه کالبد شگافی در نقد، در پله ترازوی نقد می‌گذارد و سره را از ناسره جدا کرده با درنظرداشت حقانیت نقد روی کف دست نویسنده اثر می‌گذارد و در نهایت راه و چاه را به نویسنده و آفریننده اثر نشان می‌دهد. البته این کار جرأت علمی و ادبی می‌خواهد و از عهده هر منتقد کم‌دانش و بی‌دانش و صاحب غرض و کینه‌توز ساخته نیست، داشتن جرأت علمی و ادبی و تاریخی و حاکم بودن کامل در فن نقد ادبی زبان شناسی و ادبیات‌شناسی این ویژگی خاص را در زمینه به استاد لیبیب گرامی این نستوه مرد روزگار ما بخشیده است.

همین‌گونه این استاد عزیز در حصهٔ تألیف، تصحیح و ترجمه و تتبع و تحقیق و پژوهش مسایل ادبی و تاریخی زبان‌های تورکی و دری یک سیمای درخشان و ممتاز و کم‌نظیر است، چنانچه به‌گونه نمونه تصحیح «تاریخ مقیم خانی» منشی محمد یوسف شیرغانی و «محبث‌نامه» خوارزمی از شمار همین کارهای علمی و تحقیقی ایشان است که سخت زیبا و درخور، این آثار را که از شمار گنجینه‌های تاریخی و ادبی ماست به زیور تصحیح و ویرایش آراسته‌اند.

افزون بر این‌ها، استاد لیبیب ارجمند در شعر دری و تورکی نیز دست رسا و توانمندی قابل وصف دارند و در هر دو زبان بدون مبالغه و گزاف از نادرآت روزگار و از صائب‌نظران بی‌بدیل به شمار می‌آیند، از ایشان در شعر تورکی در شکل‌های گوناگون سروده‌هایی در دست است که بیشترین آن را قصیده و غزل تشکیل می‌دهد.

صائب‌نظران را باور بر این است که غزل از احساس و عاطفه سرچشمه می‌گیرد و تا آدمی در روی زمین است، روحش بدان نیازمند می‌باشد، عشق و کشش‌های عاشقانه که موضوع اصلی غزل است، هرگز پهنه زنده‌گی را رها نخواهد کرد، غزل تورکی و دری امروزی ما تنها و تنها به‌گزارش عواطف هیجان و احساس بسنده نکرده است، با خود همه جوشش‌های ضمیر انسان و تأملات رقیق و تصویرهای ذهنی سخنوران را از کرانه‌های دورتر از آفاق عشق و معانی غنایی به‌دامان خویش کشانیده‌است. از همین جهت است که در غزل‌های تورکی و دری چهره مضامین و اندیشه‌های غیر عاشقانه را نیز کمتر به تماشا می‌گیریم. یکی از صائب‌نظران باری گفته بود: شعر در معنای واقعی تا دل انسانی را نلرزاند، شعر نیست. البته بر صدق این گفته حافظه مردم بهترین داور است:

شعر آن باشد که خیزد از دل و جوشد بلب

باز بر دل نشیند هرکجا گوشی شنف

ملک الشعرا بهار

شاعر کسی‌ست که، به‌گفته یک پژوهشگر ادبی دیگر، برای نمایش طبیعت شاعرانه خویش روش و طریقه و سبک معینی دارد و خود را با تمام نکات لازم شعر آشنا می‌کند و این را می‌داند و حس می‌کند کدام مفهوم و مطلب در کدام قالب و شکل شعر مناسب است، زیرا شاعر از

شعوری برخوردار است که دیگران از آن بهره‌مند نیستند، شاعر چیزی را می‌داند و می‌بیند که دیگران از دانستن و دیدن آن عاجز می‌باشند:

تو مو می‌بینی و من پیچش مو
تو مژگان، من اشارت‌های ابرو

وحشی بافقی

بعضی‌ها بر این اند که شاعران وقایع را پیش‌بینی می‌کنند و مؤرخان پس از دیدن وقایع آن را می‌نگارند. تا جایی که برخی‌ها این شعور شاعرانه را به شعور نبوت تعبیر می‌کنند:

پیش و پسی بست صف کبریا
پس شعرا آمد و پیش انبیا

نظامی گنج‌بی

برخی از پژوهشگران شاعری را نوع دانایی و آگاهی می‌پندارند، اما قرار معلوم شعر خوب آنست که بر مرکب روز و شب سوار گشته، ادوار و اعصار را پیموده، بر دل‌های مردم جهان بنشیند و مانند آینه بی‌کران جهان‌نما آرمان‌های اهل جهان را فرا بگیرد، این چنین شعر همواره در آفاق گیتی ورد زبان‌ها خواهد بود.

استاد لبیب بزرگمرد بیشتر از همه به غزل دلبستگی دارند و بیشترین شعرهای خویش را در این قالب زیبا و رنگین و دل‌انگیز سخن ریخته‌اند. و در غزل افزون بر کاربرد مضامین عالی البته بر چند افعیل معدود بسنده نمی‌کنند و در سرایش و آفرینش غزل اوزان گونه‌گون عروضی را به‌کار می‌گیرند و از بحور پرپیچ و تاب در وزن‌های نامطبوع غزل و قصیده آفریده‌اند. بیشتر سروده‌هایی را که ایشان در قالب غزل آفریده‌اند، از رنگ و بوی میهنی و چاشنی عشق برخوردار است.

استاد لبیب گرمی در سروده‌هایش گذشته از کاربرد لطف و زیبایی تام در سخن محسنات ادبی را با چیره دستی تمام به‌کار می‌گیرد، احساس عالی و برین انسانی را به‌گونه رنگین و مقبول به‌تبلور و بازتاب می‌نشیند.

توانمندی قلم وی در زمینه انعکاس مسایل ادبی و اجتماعی و تاریخی نیز قابل وصف می‌باشد، تا جایی که بر این کمینه کمترین معلوم است، استاد ارجمند در غزل‌های خویش بیشتر به‌طرز و اسلوب شعر

ملک الکلام مولانا لطفی هروی و امیر الکلام نوایی و بابر عزیز توجه دارند. چنان که این غزل‌های موزیکال ایشان که با مطلع‌های زیر می‌آغازد، شاهد خوب این مدعاست:

بیر کؤریب اوسروک کؤزینگ مخمورلر مُلدن کبچر
عارضینگنی کورسه بلبل باغ ارا گلدن کبچر
و یا:

آچیلدی گل بوستان ارا کؤنگلیم گلی آچیلمه‌دی
یا اوشبو سؤلگن غنچه کؤکلم کبلگنینی ییلمه‌دی
و یا:

نوبهار آوازه‌سی قوزغالدی میهنندن یینه
باش کؤتردی سبزهلر یشنب بو مسکندن یینه
و یا:

بهار اؤلدی، کبل ای دلدار، گلگشت چمن قیلغیل
خرامان سیلکینیب باغ ایچره سیر نسترن قیلغیل
و یا:

کؤنگلیم‌نی قیلیب لاله کبی ته به-ته داغ اول
بو داغ ایله عمریم اوییگه یاقدی چراغ اول
و یا:

دېدیم بیر کون وفاسیز نازنینم‌گه خطاب ایله‌ب
یورورسن تا بکی مېن مبتلادن اجتناب ایله‌ب
و یا:

کؤرمه‌سم بیر دم یوزینگنی کؤزنی یاش اېتمه‌ی نېته‌ی
دلنی قان، کؤکسیم اوچون مرهمنی تاش اېتمه‌ی نېته‌ی
و یا:

قیلمگه‌ی اېردینگ قدینگنی جلوه فرما کاشکی
بؤلگه‌ی اېردی جهانده حشر برپا کاشکی
و یا:

ای نظر اهلی گؤزلیکدن نشان کورگن می سیز

نسل آدمده پری حسنین عیان کورگن می سیز

و یا:

آچ سؤزگه لبینگ، غنچه شکوفان بؤله قالسین

یاشورمه یوزینگ، آیینه حیران بؤله قالسین

و یا:

یناغینگ باغ- باغ آچیلدی، گلزارینگگه سلما

قدینگ طنزلیک کور کوزدی، رفتارینگگه سلما

و یا:

نازنینلر ایچره اول نازک پری یکتا اپکن

کؤرکه بایلر خیلی ده یوق تبنگی بی همتا اپکن

این غزلها از موسیقی خاص برخوردار اند، خوانش آنها خواننده و شنونده اش را نه تنها به وجد و سرور می اندازد، بلکه او را می لرزاند و به رقص و پایکوبی وا می دارد، به ویژه آنانی را که از موسیقی باخبر باشند و پنجه های هنر آفرین شان با تار ساز آشنا باشد. می گویند در شعر هر قدر عنصر احساس به کار گرفته شود به همان پیمانه شعر از تأثیر گذاری خاص برخوردار می گردد.

زبان شعر استاد لبیب فاخر و آهنگین و دلنشین و جذاب است، بعضی از محققان و پژوهشگران شعر، برای شاعر داشتن سه خصوصیت ویژه را لازمی و ضروری می پندارند: وضاحت، نیروی القاء و جمال هنری؛ و می گویند هر شعری که از این ویژگی ها خالی و بری باشد بر ذهن و ضمیر خواننده و شنونده خود چندان اثر گذار نمی باشد.

این ویژگی ها را ما در سروده های استاد لبیب ارجمند به خوبی به تماشا می نشینیم، از این که میزان تسلط استاد گرامی بر امکانات زبانی، ادبی و تاریخی فوق العاده است و ایشان با داشتن این ویژگی ها توانسته اند سروده های خویش را به معراج و چکاد کمال و ثبات و استواری برسانند.

در این ضمن این را در اینجا باید یاد آور شد که زبان سه نقش مهم را همواره بر عهده دارد: یکی ارتباط، دوم حمل و انتقال اندیشه و سوم خلق زیبایی. زبان هر قدر از نقش اولی خویش که عبارت از ارتباط انسان‌ها باهم است، دور می‌شود، شفافیت و پاکیزگی و سچگی خود را از دست می‌دهد. تمام هنرمندان و سخنوران که این نقش نخستین زبان را فراموش می‌کنند و از آن غافل می‌مانند، از متن جامعه به‌دور می‌افتند، در همین پیوند تزوتان تودورف یکی از صائب‌نظران می‌گوید زبان ابزار ارتباط است چرا که اصلاً آدمی موجودی است اجتماعی و نیازمند به ارتباط.

هیگل می‌گوید: خود آگاهی تنها برای خود تا بدانجا واقعیت دارد که بتواند بازتاب خویش را در آگاهی‌های دیگران بیابد.

و لودیک فویرباخر این باور است که: فرد به‌عنوان موجود اخلاقی و یا موجود متفکر گوهر انسانی را در خود نهفته ندارد و گوهر انسانی تنها در جمع و در وحدت یافتن فرد با فرد دیگر عینیت می‌یابد.

و هرمان کوهن عقیده دارد که: واقعیت بنیاد هستی انسانی در پیوند شخص با شخص دیگر نمود پیدا می‌کند.

و لویی اشتراکس باورمند به این است که: سخن گفتن از انسان یعنی از زبان و سخن گفتن از زبان یعنی سخن گفتن از جامعه است.

از این گفته‌ها چنین نتیجه می‌گیریم که آدمی موجودی است اجتماعی و زبان نیز پدیده‌ی است اجتماعی و شعر نیز به‌خاطر اتکایی که به زبان دارد، نمی‌تواند بیش از حد به نقش سوم زبان یعنی خلق زیبایی‌ها پای فشرده، از متن جامعه دور شود، زیرا آن با رخداد‌های اجتماعی، حوادث تاریخی و بحران‌ها کاملاً پیوند چهره به چهره دارد.

بعضی‌ها برای شعر داشتن زبان، خیال، عاطفه، موسیقی و شکل را لازم می‌پندارند و می‌گویند نقش زبان این است که می‌تواند به‌عنوان ابراز خلق زیبایی‌ها مورد استفاده قرار گیرد و در زمینه خیال هم می‌گویند که انسان دارای سه نوع ادراک است: حسی، خیالی، عقلی. عناصر خیال در نزد ادیبان عبارت از مجاز، تشبیه، استعاره، کنایه، سمبول، آرکی‌تایپ، حسامیزی و پارادوکس است که هر یک به‌تنهایی و یا در پیوند با هم می‌توانند عمل تخیل را انجام دهند و عاطفه هم زمینه درونی و معنوی شعر را می‌سازد و به‌اعتبار کیفیت برخورد شاعر با جهان خارج و حوادث پیرامونش مثل این که از پنجره‌ی بیرون نگاه

می‌کند یا ریزش باران یا ریزش یک برگ را به تماشا می‌گیرد و یا از دیدن یک حادثه در سرک متأثر می‌شود و ذهن او را تا مدتی پیرامون آن حادثه مصروف می‌دارد، همین‌گونه از موسیقی خاص هم هر شاعر نظر به دیدگاه و توانمندی خویش در شعر استفاده می‌کند بعضی از سخنوران از ردیف و خاصه افعال حرکتی و بعضی دیگر از اوزان عروض شاد و ضربی در زمینه سود می‌جویند.

دیگر شکل شعر و نظم است، منظور از نظم وزن و قافیه نیست چیزی و رای وزن و قافیه است. بعضی‌ها برای شکل و فرم نوعی هماهنگی بین عناصر چهارگانه یعنی عاطفه و خیال و زبان و موسیقی را لازمی دانسته به این نظر اند که اگر شاعری بتواند این چهار عناصر را به نوعی درست باهم پیوند بدهد، شعر او از شکل زیبا برخوردار می‌گردد.

گفتیم زبان شعر استاد لیبب فاخر و آهنگین است، عاطفه هم در شعر وی زمینه درونی و معنوی شعر وی را ساخته است و عناصر خیال هم در شعر وی جای خویش به‌گونه لازم و زیبا یافته است، موسیقی و زبان هم تا جایی که دیده می‌شود، در سروده‌های استاد گرامی، قسمی که قبلاً یادآور شدیم، کارستان خویش را می‌کند.

بدین گونه می‌بینیم که شعر استاد گرامی با در نظر داشت آن چه که گفته آمدیم، از زیبایی لازم برخوردار می‌گردد. چون استاد لیبب گرامی سخنور توانا، پژوهشگر و منتقد ژرف‌نگر و ادبیات‌شناس صائب‌نظر و باریک‌بین و سخت پرکار و تلاش می‌باشند. از این جهت در تمام نوشته‌ها و مقاله‌های تحقیقی و پژوهشی، ادبی و تاریخی ایشان ما همراه با یک نوع دقت و باریک بینی لازم و موشگافانه توجه خاص دانشمندانه و اندیشه‌گرانه را به وضاحت تمام به ملاحظه می‌گیریم.

در پایان باید یاد آور شد که ذوق ویژه و روش علمی عالی دو خصوصیت ممتاز و خاص است که در نوشته‌ها و مقالات استاد گرامی لیبب دیده می‌شود.

در انجام باید گفت، آنچه که استاد عزیز در ارتباط به شعر و شاعری نوشته اند البته بیشتر مبتنی بر ذوق خاص ایشان است تا روش علمی، اما آن چه که آنان به‌گونه نویسنده، منتقد و ادبیات‌شناس و پژوهشگر مبتکر و پیش‌آهنگ و ممتاز می‌نویسند در تمام نوشته‌های شان می‌کوشند

سخن غیر علمی و عاطفی را بر زبان نیاورند، در پژوهش‌های خویش
بین بیان کلی و بیان هنری و بیان منطقی همیشه فرق می‌گذارند.
با این همه باز هم قلم استاد لیبب گرامی را نویسا، تن عزیز شان را
تندرست و خاطرشان را همیشه شاد می‌خواهم.
به محفل شمع تابان در گلستان رنگ و بو باشی
الهی هرکجا باشی بهار آبرو باشی
ابوالمعانی بیدل

با احترام
برهان‌الدین نامق
بهار 1399 خورشیدی، کابل

استاد لیب‌نینگ ادبی شخصیتی و اثرلری حقیده قیسقه ملاحظه

(بلخ بیلیم یورتی استادی پروفیسور دکتور محمدصالح راسخ بیلدیریم‌نینگ صوتی پیامی
متنی)

بسم الرحمن الرحيم
بنام خداوند جان و خرد،
کزین برتر اندیشه برنگذرد.

دوستان فرهنگی، قلم‌پدستان، دانشمندان گرانقدر و اهل علم!
شنیده‌ایم که برخی از دوستان فرهنگی‌ما و جوانان، سال روز تولد
عالم و دانشمند بزرگ، پوهنوال دکتور سید محمدعالم لیبب را تجلیل
می‌نمایند. من هم به‌مثابه دوست دیرین استاد لیبب، خواستم پیام خود را
به این مناسبت ارسال بدارم.
طوری‌که می‌دانید، تا سال 1357 هجری در کشور ما بنابر عوامل
مختلف در ارتباط با زبان و ادبیات و فرهنگ تورکان افغانستان عده
انگشت شماری قلم و قدم می‌زدند که از آن‌جمله می‌توان از قاری
شرف‌الدین شرف (داملا بیدل) (1252-1322 خورشیدی)، نادم قیصاری
(1290-1327 خ)، مولوی استاد محمد امین قربت (1288-1368
خورشیدی)، ابوالخیر خیری (1282-1357 خ)، نظر محمد نوا (1300-
1354 خ)، ابرگش اوچقون (1927-2009 م)، قاری محمد عظیم سرپلی
(1278-1369 خ)، ملا دولت گیلدی فدایی (1900-1974 م)،
پروفیسور دکتور شرعی جوزجانی (سال تولد: 1313 ش/1934 م)،
شادروان متین اندخویی (1319-1398 خ)، شادروان عبدالکریم بهمن
(1931-2013 م) و چند تای دیگر نام گرفت که سید محمدعالم لیبب
جوان در آن دوران نیز با نخستین سروده‌های خود به‌این جمع شامل شده

می‌تواند. اما پس از سال 1357 خورشیدی، بنابر مهیاشدن شرایط نسبی، فرهنگیان و ادیبان ما یکی پی دیگری به زبان‌های مادری خود دست به آفرینش ادبی زدند. اما بنابر نبود امکانات و نبود متون ادبی و علمی آفرینش به‌زبان مادری کاری آسان و ساده‌یی نبود. به هر حال در این سال‌ها ده‌ها تن از فرهنگیان ما با عطش فراوان علمی و ادبی و ملی دست به قلم بردند و آثاری در نظم و نثری ایجاد نمودند. در این میان کارکردهای علمی و ادبی محترم پوهنوال دکتور سید محمدعالم لیبب که از آغاز سال‌های 50 خورشیدی شروع شده بود، نقش بزرگی داشته‌است. به‌خاطر اینکه استاد لیبب در نتیجه مطالعات ژرف و پیگیر، استمرار در سرایش شعر و آموزش ادبیات همچون شخصیتی چند بعدی عرض وجود نمود. او شاعر، ادیب، مدرس، نویسنده، تیوری‌پرداز ادبی، منتقد ادبی، مترجم، شخصیت اکادمیک، اجتماعی، فرهنگی و سیاسی می‌باشد. استاد محترم لیبب، امتیازات زیادی نسبت به دیگران دارد. ایشان با متوذهای ادبی ترکی و فارسی آشنایی اکادمیک دارند، ادبیات را با همه ظرافت‌ها، نزاکت‌ها و زیبایی‌هایش درک کرده‌اند. با علوم اسلامی، عرفان و تصوف اسلامی آشنایی کامل دارند. با علوم ادبی از قبیل تاریخ ادبیات، نقد ادبی، نظریات ادبی، سبک‌شناسی و نیز دستور یا گرامر هر دو زبان، یعنی زبان‌های فارسی-دری و ترکی-اوزبکی تسلط کامل دارند. با ادبیات جهان از طریق ادبیات روسی و ترکی استانبولی عمیقاً آشنا هستند و آثار بزرگترین نویسندگان و شاعران را در زبان اصلی همان آثار خوانده‌اند. اساسات گرامر زبان عربی را در حد لازم می‌دانند و از تاریخ ادبیات عرب آگاه هستند. استعداد سرایش شعر و نوشتن مطالب از دوران نوجوانی در ایشان متبارز شد. به‌موسیقی منطقه، خصوصاً موسیقی شش مقام شناخت و درک عمیق دارند. علم عروض را بهتر از همه ما می‌دانند. محترم پوهنوال دکتور لیبب با این میراث فرهنگی بزرگ و شگرف تقریباً نیم قرن است که در هر دو زبان ترکی-اوزبکی و فارسی-دری قلم می‌زنند و آثار زیبا و شگرفی در نظم و نثر پدید آورده‌اند که در بین همگنان قابل توجه است. استاد لیبب، بر علاوه

آفرینش آثار ادبی، به‌مثابه ادبیات‌شناس مطرح کشور، ده‌ها اثر در زمینه‌های مختلف علمی، ادبی، اجتماعی و فرهنگی به‌وجود آورده‌اند که قابل تحسین است. من از سال 1355 هجری خورشیدی با استاد لیبب نشست و برخاست دارم و از محضر شان استفاده علمی و ادبی زیاد برده‌ام. در این نیم سده آشنایی و دوستی مان خاطرات بهیاد ماندنی و زیبایی از استاد محترم دارم که در این خلاصه نگنجد. این خاطره مثل دیروز در ذهنم نقش می‌بندد که چگونه در شرایط دشوار اولین بار در دانشگاه کابل من و استاد لیبب و استاد ضیا قیصاری دیپارتمنت زبان و ادبیات اوزبیکی را ایجاد کردیم و چه زحمات و مشقتهایی نبود که نکشیدیم.

حاضر بیر نهچه سۆز، استادینگ تورکی-اوزبکی شعرلری حقیده قیسقه‌چه اشاره قیلماقچمن. ایتگنیم‌دېک، استاد لیبب تورکی خلقلارینگ ادبی میراثینی، فولکلورینی و تاریخیینی عموماً یخشی بیلهدی. او، اوشبو ادبیات‌ینگ اینگ اولوغوار ادیبلری‌ینگ بدیی اثرلری بیلن چوقور تنیش.

استاد، حضرت نوایی، بابر، مولانا لطفی، فضولی، حضرت مخدوم‌قولی، ملا نفس‌دېک اولنلرچه ادیبلرینگ اثرلرینی تنقیدی اؤکیگن. بوندن علاوه، استاد لیبب شعرلریده بیان قیلرېک یوزلرچه مضمونلرینی و متوالی فکرلرینی پرورش بېریب کېلگن شاعرلریمیزدن دیر. شونینگ اوچون، استادینگ شعرلری‌ینگ بیان سویه‌سی، لحنی، تیلی، موسیقه‌سی و ادبی صنعتلر قۇللنیشی باشقه‌چه دیر.

استاد لیبب ده، ییگیتلیکن بلندپرواز شاعرانه توغولر اوغانگن ابدی. لیبب، شو دورلردن باشلې سنتی (عننوی) کلاسیک شعریتده همده نیمایی و برماق وزنلریده شعر ایته باشلهدی. استاد کؤپراق [فارس ممتاز ادبیاتیده] «هندی سبک» دېب اتلگن اسلوبگه سویه‌نیب شعر ایتگن. خصوصاً، میرزا عبدالقادر بېدل‌ینگ تأثیری شعرلریده کؤزینیب توریدی. غزلریده تازه ترکیبلر، بکر موضوعلر، شعرینی محتواسیده تازه و عالی اندېشه

و فکرلر یقال کؤرینه‌دی. لیب‌نینگ شعرى تیل جهت‌دن سلیس و روان، محکم و بعضاً حماسیدیر. استاد‌نینگ شعرلریده قدیم تورکي تیلی‌نینگ تأثیرى هم یقال کؤرینه‌دی. بو ایش البته تیلیمیزنینگ رواجی و استحکامی اوچون مهم‌دیر. دکتور لیب‌نینگ اثرلریده انسانی پاک تویغولر، عالی اندیشه‌لر، انسانی فضیلتلر انعکاس تاپیب، انسانلرنینگ رذالتلری سلبی و منفی رفتارلری تنقید قیلینه‌دی. دکتور لیب‌نینگ شعرلری وزن و موسیقی جهت‌دن خاصدیر.

استاد، عروض‌نینگ بیر قنچه، یعنی تقریباً همه بحرلریده شعر ایتگن، مثال اوچون مهن بیر قنچه بیتنی اوقییمن. شو بیتلرنینگ یا شو شعرلرنینگ وزنلری کؤپ رقاص، چیرایلی و زیبادیر:

دېدیم بیرکون وفاسیز نازنینیم‌گه خطاب ایلب،

یورورسن تابکی مهن مبتلادین اجتناب ایلب.

یاکه، منه بو وزنده‌گی، کؤپ قیین، حتا بعضیلر اوقیشنی هم بیلمه‌یدیلر. اما استاد انه

شونده‌ی طویل یا مطول وزنلرده هم شعر ایتگنلر:

دلی‌گه جفاچی نگارنینگ کؤنگیل آهیدن اثر اولسه خوش،

کیم او آی بو کؤنگلی بوزیق الم‌زده حالیدن خبر اولسه خوش.

و یا

قیدن تاپیلدی آغریق، بیلمان قرا کؤزینگه،

یا تېگدیمو یامان کؤز، ای جان قرا کؤزینگه.

یعنی استاد لیب، عروض بحرلرینینگ، مثلاً رجز، هزج، رمل و باشقه بحرلرینینگ اېنگ یخشی وزنلریده شعر ایتگن و کؤپ وزنلرده هم شعر ایتگن. مهن بیر وقتلر، «بابرنامه»‌نی اوقیغنی‌مده، بابر، بیله‌سیزلرکی، کؤپ منتقد بیر نویسنده. او، سلطان حسین‌نی معرفی قیلگنده، ایتگن اېدی‌کی، سلطان‌نینگ یخشی شعرلری بار، دېوانی بار، اما همه شعرلری بیر وزنده، یعنی فقط رمل وزنده شعر ایتگن دېگن اېدی. مهن شو وقتگچه اوندن خبریم یوق اېدی، کبیین سلطان حسین بایقرا دېوانینی آچیب اوقیب کؤرسم، دېوان‌ده‌گی

تمامی شعرلری رمل وزیده ایتیلگن اېکن. شاعرلیکده، البته، بو کمچیلیک حسابلنهدی. یعنی شاعرینینگ شاعرلیگی و اونینگ مهارتی یوقاری بولسه، او هر وزنده و مختلف وزنلرده شعر ایتهدی. اگر مهارتی کمراق بولسه، او بیر- ایکی- اوچ و یا تورت وزنده شعر ایتهدی. استاد لیببنینگ استادلیگی و مهارتی منه شو وزنلرینینگ قوللشده هم یقال کورینیپ توختهبدی:

جهانگه یاغدو ساجیب اؤن بیشینچی عصر هرات،

منور ایلهدی پارلاق قویاشیدن ظلمات.

بو بیر قصیدهسی نینگ مطلع سیدیر. یا مثلاً:

کۆرمه سم هر دم یوزینگی کۆزنی یاش اېتمه ی نېته ی،

دلنی قان، کۆکسیم اوچون مرهمنی تاش اېتمه ی نېته ی.

استاد لیبب، اؤز شعرلریده تاووشلرنی قنده ی شعرده کپلتیریشنی و اونگه قنده ی موسیقی بغیشلشنی هم کۆپ یخشی صورتده نظرده توتگن. استاد، بعضاً شعرلریده، نیمه دېسه م، اؤز هنرینی هم کۆرستگن. مثلاً، «آه توتونی» عنوانی غزلیده، هر بیتده «خرما» سۆزینی ایشلتگن دیر:

ناتوان جسمیم قوریدی، اؤیله کییم، خرما یغاچ،

غیرگه تا بۆلدی یار او گلرغ خرما یی ساج.

شو غزلده «خرما» سۆزی هر بیتده تکرار بۆله دی. استاد کۆپ یخشی و قیین ردیفلرده هم شعر ایتگن، مثلاً:

گل آچیلگه ی باغ ارا، کۆکلم تیکن قیزغنسه هم،

خوش نوا بلبل اؤقیر زاغ و زغن قیزغنسه هم.

یعنی بو بیرده «تیکن»، «زغن»، «بیلن»، «فن»، «چمن»... کی قیین. قافیهلرنی

«قیزغنسه هم» عجایب ردیفینی قول له گنیدېک، بولر بونی کۆرسته دی کی، استاد لیبب

شعرگه و خصوصاً کلامگه قنچه مسلط، و او بیر آدم مومنی قۇلیگه آلیب، اوندن قندهی نرسه لر یسب بیلشی دېک، کلمه‌لردن، سۇزلردن یخشی شعرلر یسه‌یدی:

کییدی اطلس کۇیله‌گین دلبر قیزیل، ساریغ، یشیل،

یورسه هر یان موج اورر گۇلر قیزیل، ساریغ، یشیل.

بو شعرده کۇپ بیر عجیب قافیہ قۇللنیلگن. استاد لیبب حتا تیلنی هم نظرده توتگن. استاد خواهله‌گن که شو واژه‌گان دایره‌سیدن (سۇز ترکیبیدن) چیقیب کبتگن سۇزلرنی و حاضر خلق حتا معناسینی توشومنه‌گن شو قدیمی سۇزلرنی خلقةه پس کبلیتریب بېریشگه اورونیدی. مثلاً: «یاووز»، «چاو»، «آلقیش»، «تارتیق»، «ایتیلماق»، «یوغرولماق» یا مثلاً اولردن کۇره قدیمی راق سۇزلر «اوچماخ/اوچماق»، «تموغ»، «آچون» دېک سۇزلرنی:

کۇزیمگه سېن سیزین اوشبو آچون بوزوغ کۇرینور،

نبته‌ی آچوننی کیم اوچماق دغی تموغ کۇرینور.

یعنی اوچماخ/اوچماق (جنت) و تموغ/تموق (دۇرخ) سۇزلری شو ییلّه تیلدن توشیب کبتگن، اما استاد بونی قیتریب، ادبیاتگه کبلیترگن، استفاده قیلگن.

خۇپ، شونده‌ی قیلیب، استاد لیبب‌نینگ شعرلریده رقم-رقم و کۇپ محتوالر و عالی معنالر افاده بۇلگن. حتا استاد، آخرگی حادثه‌لر و واقعه‌لر باره‌سیده هم اۇز فکرینی ایتگنلر:

کرونا خوفی انسانلردن آلمیش شعر ذوقینی

که یعنی ذوقی‌نینگ بۇنینگه تاقمیش وهم طوقینی...

کرونا یۇق بۇلیب کبتسین حیاتی‌میزدن و بو ابل

ینه تاپسین ادب‌نینگ لذتینی، شعر ذوقینی.

استادنینگ دېگنی کبلسین، کرونا مرضی یۇقالیب کبتسین همه دنیادن، ینه هم آخرده مېن، سیز فرهنگی جوانلر، دانشمندلر و استادنینگ دۇستلریگه استاد لیبب‌نینگ توغیلگن کونینی قوتله‌یمن و محترم استادیمگه طۇل عمر، بخت و خۇش‌بخت‌لیک و صحت و سلامت‌لیک ایسته‌یمن. اولرگه علمی، ادبی و فرهنگی ساحه‌ده بولردن کۇره هم اوستون‌لیک و کتّه-کتّه موفقیتلر تیله‌یمن.